

Literatūra 4.–9. klasei

Pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugs (1. variants)

Satura rādītājs

Ievads.....	2
Mācību priekšmeta mērķis	3
Mācību priekšmeta uzdevumi.....	4
Mācību priekšmeta saturs	5
Metodiskā koncepcija.....	7
Ieteikumi satura apguvei.....	10
Mācību satura apguves secība, apguvei paredzētais laiks un sasniedzamais rezultāts.....	12
4. KLASE (35 mācību stundas).....	12
5. KLASE (70 mācību stundas).....	17
6. KLASE (70 mācību stundas).....	24
7. KLASE (70 mācību stundas).....	36
8. KLASE (70 mācību stundas).....	48
9. KLASE (70 mācību stundas).....	58
Mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni	70
Mācību satura apguvei izmantojamie mācību līdzekļi un metodes.....	75
Mācību satura apguvei izmantojamās metodes	75
Mācību satura apguvei izmantojamie mācību līdzekļi	81

Ievads

Literatūras mācību priekšmeta programmas paraugs 4.–9. klasei izstrādāts atbilstoši prasībām, kādas izvirza Valsts pamatizglītības standarts mākslas izglītošanās jomā un Pamatizglītības standarts literatūrā. Tajā norādīts literatūras mācību priekšmeta mērķis un uzdevumi, katrai klasei paredzētais mācību laiks, literatūras mācību priekšmeta saturs pa klasēm un pamatprasības tā apguvei, kā arī mācību satura apguves metodes un paņēmieni, mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni.

Jaunā programma veidota literatūras mācību attīstības perspektīvā; tā ietver metodisko koncepciju, kas atklāj šīs attīstības tendences un var rosināt skolotājus mērķtiecīgai praktiskai darbībai.

Šīs mācību priekšmeta programmas veidojumā ievērots pedagoģiskā variatīvuma princips, kas paver iespēju katram skolotājam tajā izdarīt korekcijas: sagatavot tematisku plānojumu, kurā argumentēti tiek mainīti konkrētā klasē apgūstamie apakštemati, norādīta to apguves secība. Protams, var izmantot grozījumiem apakštematiem atbilstošus apguves līdzekļus. Katrā gadījumā jāievēro literatūras mācību satura apguves pamatprasības, lai gala rezultātā tiktu sasniegts mērķis un veikti uzdevumi, ko izvira Pamatizglītības standarts literatūrā.

Programmas paraugs nav normatīvs dokuments, tam ir ieteikuma raksturs. Literatūras mācību priekšmeta paraugs paredzēts latviešu valodas un literatūras skolotājiem, studentiem, izglītības speciālistiem, kā arī skolēnu vecākiem.

Mācību priekšmeta mērķis

Sekmēt skolēnu emocionālo un intelektuālo attīstību, spēju uztvert literatūru kā vārda mākslu, attīstīt skolēna lasīšanas intereses, tēlaino domāšanu un radošo pašizpaušmi.

Mācību priekšmeta uzdevumi

4. – 6. klasē radīt skolēnam iespēju:

- izjust daiļdarbu – vārda mākslas darbu – emocionālo pievilcību, sākt apjaust to nozīmību lasītāja iekšējās pasaules pašveidē;
- virzīties no naivi reālistiskas literāra darba uztveres uz uztveri augstākā līmenī;
- sadarbības procesā rast personisku kontaktu (dialogu) ar rakstnieka darbu, paust pret to savu attieksmi (patiku, nepatiku, kritiskus iebildumus);
- iesaistīties līdzradīšanā savu spēju robežās: uztvert daiļdarbu asociatīvi un vērtēt savā skatījumā, savā interpretācijā, ieklausoties arī citu domās;
- apgūt literatūrteorētiskās zināšanas priekšstatu un sākotnēju jēdzienu līmenī un pārliecināties, ka tās var sekmēt daiļdarbu pilnvērtīgu apguvi, sociālo prasmju veidošanos, un iesaistīties radošā darbībā;
- iegūt elementāras zināšanas par savas un citu tautu kultūru un vārda mākslu, ar tām saistītajām vispārcilvēciskajām vērtībām.

7. – 9. klasē radīt skolēnam iespēju:

- pakāpeniski izprast literatūras – vārda mākslas – saistību ar garīgo kultūru, kas potenciāli glabā klasiskās vērtības un daiļdarbu mērķtiecīgas apguves procesā var pārtapt par lasītāja individuālajām dzīves un mākslas vērtībām;
- apzināties, ka ikviens par kultūras cilvēku kļūst vienīgi tad, ja no kultūras vēlas ne tikai kaut ko iegūt, bet arī pats dod savu ieguldījumu savas tautas kultūras identitātes izkopšanā;
- aktīvi iesaistīties mācību procesa dalībnieku sadarbības procesā, izjutot vajadzību apliecināt savas spējas radīt ar vārdu: rast kontaktu (dialogu) ar rakstnieka darbu tā uztverē, analizē un interpretācijā, apliecinot savu skatījumu, emocionālu un prāta apsvērumos pamatotu vērtējumu;
- veidot literatūrteorētiskās zināšanas jēdzienu līmenī, kas vajadzīgas literatūras pilnvērtīgai apguvei;
- izkopt sociālās prasmes, kas īpaši nepieciešamas domu apmaiņai un diskusijām;
- apgūt radošās un vērtējošās darbības pieredzi, personiski ieinteresēti raksturojot daiļdarbu tēlus, rakstnieka stila krāšņumu, valodas bagātību;
- izjust rūpes par savas tautas kultūras mantojuma saglabāšanu un vairošanu, atvērti, toleranti izturēties pret citām tautām un kultūrām.

Mācību priekšmeta saturs

Literatūras mācību priekšmeta obligātais saturs mācību programmas paraugā konkretizēts, norādot katrā klasē literatūrai kā vārda mākslai atbilstošās informācijas vadlīnijas un apjomu, apgūstamās zināšanas un prasmes, garīgo vērtību un attieksmju veidošanās pieredzi, lai, ievērojot pamatskolas skolēnu vecumposma attīstības īpatnības un iespējas, sasniegtu literatūras mācību mērķi un uzdevumus.

Literatūras mācību saturs programmā izkārtots tematiskos ciklos. Daiļdarbu atlasē ievēroti vairāki apsvērumi:

- mākslinieciskums,
- ētiski estētiskais (vērtīborientējošais) potenciāls,
- atbilstība skolēnu uztveres iespējām un interesēm,
- atbilstība literatūras mācību priekšmeta mērķim un uzdevumiem,
- lasāmo darbu savstarpējais samērs, ko nosaka Pamatizglītības standarts literatūrā: 2/3 savas tautas folkloras, mitoloģijas un literatūras un 1/3 citu tautu folkloras, mitoloģijas un literatūras.

Literatūras mācību priekšmeta saturs strukturēts trīs daļās: literatūra kā vārda māksla; literārā darba uztvere, radošā darbība; literatūra kā kultūras sastāvdaļa.

Mācību saturs 4. – 6. klasē	Mācību saturs 7. – 9. klasē
<p>Literatūra kā vārda māksla.</p> <p>Literatūra un daiļliteratūra.</p> <p>Daiļliteratūra un folkloras.</p> <p>Daiļliteratūras kā vārda mākslas raksturīgās iezīmes: īstenības atspoguļojums mākslas tēlos, emocionalitāte, vērtībievirze.</p> <p>Daiļliteratūras veidi un žanri: proza, dzeja, dramaturģija; literārā pasaka, stāsts, romāna fragments, aforisms, dzejolis, fabula, pasaku luga.</p> <p>Literārā darba valoda, tēlainās izteiksmes līdzekļi (epitets, salīdzinājums, personifikācija, metafora).</p> <p>Daiļliteratūras sakars ar citām mākslām.</p>	<p>Literatūra kā vārda māksla.</p> <p>Daiļliteratūra un zinātne. Tēls.</p> <p>Ētiskā (labā) un estētiskā (skaistā) vienotība klasiskās vārda mākslas darbos.</p> <p>Rakstnieku ideālo centienu izpausme viņu radītajos daiļdarbos.</p> <p>Daiļliteratūras žanri: literārā pasaka, stāsts, novele, tēlojums, miniatūra, romāns, dzeja, liroepika (poēma, balāde, fabula), epifānija, luga.</p> <p>Attēles un izpausmes (pārdzīvojumu) tēli dažāda veida un žanra daiļdarbos.</p> <p>Literārā darba valoda, tēlainās izteiksmes līdzekļi (epitets, salīdzinājums, personifikācija, metafora, hiperbola, simbols, paradokss, alegorija).</p> <p>Daiļdarba kompozīcija. Daiļdarba satura un formas vienotība.</p> <p>Daiļdarbu izvēles un vērtēšanas kritēriju nosacītība.</p>

Mācību saturs 4. – 6. klasē	Mācību saturs 7. – 9. klasē
<p>Literārā darba uztvere, radošā darbība.</p> <p>Daiļdarbu lasīšanas motivācija.</p> <p>Lasīšanas kultūra: daiļdarba lasīšana ar intonācijas izjūtu, asociatīvā uztvere, emocionāls pārdzīvojums.</p> <p>Naivi reālistiskās uztveres pārvarēšana.</p> <p>Lasītāja sākotnējie kontakti ar daiļdarbu.</p> <p>Lasītāja spējas radīt ar vārdu.</p> <p>Līdzradīšana: daiļdarba uztvere, analīze un vērtēšana lasītāja skatījumā, viņa interpretācijā.</p>	<p>Literārā darba uztvere, radošā darbība.</p> <p>Daiļdarbu saistība ar lasītāja personības pašveidi.</p> <p>Lasīšanas kultūra: grāmatu izvēle atbilstoši lasītāja interesēm; lasīšana ar intonācijas izjūtu; asociatīva daiļdarba uztvere; gaumes izjūtas izkopšana; izteikšanās par izlasīto.</p> <p>Daiļdarbu uztveres, analīzes un interpretācijas vienotība.</p> <p>Lasītāja iesaistīšanās dialogā ar daiļdarbu un tā autoru. Savas attieksmes paušana.</p> <p>Lasītāja radošie kontakti ar daiļdarbu: līdzradīšana, varoņu rīcības attiecināšana uz sevi, iejušanās tēlotajās situācijās, kritiska attieksme pret autora pozīciju, sev nozīmīgu problēmu saskatīšana.</p> <p>Lasītāja spējas radīt ar vārdu.</p> <p>Emocionālās pieredzes bagātināšana.</p>
<p>Literatūra kā kultūras sastāvdaļa.</p> <p>Tautas garīgās kultūras saistība ar literatūras mācībām.</p> <p>Folklorā un rakstītā literatūrā – kultūras glabātājas.</p> <p>Literārā darba autors.</p> <p>Lasītāja interešu izkopšana.</p> <p>Grāmatu izvēle pēc anotācijām, kataloga un citiem informācijas avotiem.</p>	<p>Literatūra kā kultūras sastāvdaļa.</p> <p>Klasisko kultūras vērtību potences literatūrā kā vārda mākslā.</p> <p>Latvisko vērtību atklāsme folkloras sacerējumos un daiļdarbos.</p> <p>Literārā darba autora personība.</p> <p>Literatūras mācību procesa dalībnieku iesaistīšanās kultūras aprites procesā.</p> <p>Daiļdarbos ietvertu vispārcilvēcisko vērtību pārtapšana lasītāja individuālās dzīves un mākslas vērtībās.</p> <p>Lasītāja interešu rosināšana par cittautu folkloru un literatūru.</p>

Metodiskā koncepcija

Literatūras mācību satura izveides metodoloģiskais pamats ir kultūrfilozofijas atziņas:

- cilvēka dzīvi, mūsdienu situāciju un nākotni nosaka kultūra, domāšanas ievirzes, attieksme pret pasauli un sevi pašu;
- kultūrai, arī mākslai un izglītībai kā tās daļām ir vērtīborientējoša iedaba;
- cilvēks rada kultūru, un kultūra zināmos nosacījumos veido cilvēka personību.

Literatūra ir specifiska vārda māksla, un tās apguve plašākā skatījumā ir personības iesaistīšanās kultūras, it sevišķi estētiskās kultūras aprītē, kur nozīmīgu vietu ieņem ne tikai zināšanas un prasmes, bet galvenokārt dzīves un mākslas vērtību atklāšme.

Filozofi un sabiedrisko zinātņu speciālisti uzskata, ka 21. gadsimtā liela uzmanība tiks pievērsta cilvēkam, viņa personības garīgai izaugsmei. Iepriekšējā gadsimtā īpaši Rietumu cilvēki ir guvuši izcilus panākumus apkārtējās pasaules apgūvē, bet mazāk rūpējušies par sevis pašu pārveidošanu. Grandiozie sasniegumi zinātnē, moderno tehnoloģiju radīšanā, dzīves materiālā nodrošināšanā (daudz kas no tā gan mūsu valsts attīstībā vēl ir nākotnes iecere) visnotaļ vērtēti kā progresīvs sabiedrības attīstības līdzeklis, taču ne pašmērķis. Apzinoties savu piederību Eiropas Savienībai, var prognozēt, ka arī Latvijas izglītības darbiniekiem jau tuvākajā nākotnē vajadzēs pārorientēties cilvēka iekšējo vērtību pārveides nosacījumos, ceļos un līdzekļos, kas jau tagad – sabiedrības vispārējās vērtību degradācijas un bezdvēseliskā prakticismā (M.Kūle) apstākļos – iezīmē paradigmu maiņu vai vismaz jaunus akcentus vērtībizglītībā, personības pašveides jomā, arī pamatskolas mācību un audzināšanas procesā.

Mācību programma virza literatūras skolotāju pedagoģiski māksliniecisko domāšanu, lai pārvarētu līdz šim mācību praksē pastāvošās pamatpretrunas: pretrunu starp mērķu, uzdevumu un prasību izvirzījumu un neadekvātu pedagoģiski metodisko līdzekļu izvēli un izmantošanu; pretrunu apguves procesā un rezultātos, proti, nesabalansētību starp zināšanām, prasmēm un attieksmēm, resp., garīgajām vērtībām.

Literatūras mācību attīstības līmeni pirmām kārtām rāda konceptuālo jēdzienu (kategoriju) izveidotība, saistība ar saskardisciplinām un noderīgums būt par praktiskās darbības stratēģiskiem orientieriem. Tagad literatūras mācību pamatjēdzienus traktē darbības (sadarbības) aspektā.

Tā kā daļai skolotāju pret pedagoģiskajām inovācijām var rasties emocionāla barjera, ir lietderīgi salīdzinoši aplūkot tradicionāli organizēto mācību procesu ar mūsdienu mācību modeļa raksturīgām iezīmēm. Tradicionāli skolotājs literatūru māca, skolēni mācās. Literatūras mācības gan deklaratīvi atzīst par divpusēju procesu, bet tā didaktiskās kategorijas tiek izprastas atrauti cita no citas. Netiek ievērota mācību galvenā likumsakarība – procesa dalībnieku mijiedarbība. Tikai subjekta (arī skolēna) aktīvas darbības un sadarbības procesā veidojas personība. Cita ievērojama atšķirība saistās ar daiļdarba kā vārda mākslas darba būtības izpratni mācībās. Kas ir daiļdarbs? Uz šo jautājumu nevar tieši atbildēt. Izklāstītajā koncepcijā daiļdarbs ir autora radīts vārda mākslas darbs, kura ētiski estētiskais (mākslinieciskais) potenciāls apguves procesā var pārtapt par skolēna dzīves un mākslas individuālām vērtībām, sekmējot viņa personības garīgu pašveidi. Ja to ignorē, literatūra skolā kļūst par vispārīzglītojošu mācību priekšmetu un zaudē mākslinieciskās audzināšanas iespējas. Viens no literatūras skolotāja pienākumiem ir palīdzēt pamatskolas skolēniem apgūt dažāda veida un žanra daiļdarbu lasīšanas un asociatīvas uztveres iemaņas. Grūtības sagādā tas, ka sevišķi jaunākie

pusaudži vēl neizprot un neizjūt dzīves un mākslas patiesību būtību. Viņu uztverei raksturīgs t.s. naivais reālisms. Psihologi pievērš uzmanību, ka visi skolotāji nezina, kā palīdzēt skolēniem pārvarēt tādu uztveri. Palaikam mākslinieciskas uztveres, iztēles rosināšana tiek aizstāta ar aicinājumu pārstāstīt un izskaidrot teksta saturu. Tāpēc pusaudži literārā darbā pierod sekot darbības attīstībai, varoņu rīcībai. Viņiem nostabilizējas bezpersonisks daiļdarba lasīšanas veids, ko iezīmē tā loģiska izpratne bez iztēles, līdzpārdzīvojuma, bez savas attieksmes pret tēloto. Turklāt daudzos gadījumos tiek izvirzīts didaktisks jautājums “Ko no šī daiļdarba (literārā varoņa) var mācīties?”, “aizmirstot”, ka daiļdarbs nav pamācību sakopojums. Tas gan var veidot lasītāja garīgu ievirzi, bet nedod gatavas atbildes uz tajā risinātajām problēmām, turklāt rosina, nevis lai lasītājs tieši sekotu varoņa rīcībai, bet gan paustu pret to savu emocionāli intelektuālo attieksmi (Ļ. Vigotskis).

Literatūras apguves organizācijā pieļaujami plurālistiski uzskati, taču aizvien apsverams, cik daudz tie atbilst mūsdienu atziņām, kas veido jaunus akcentus vērtībizglītībā, proti: sadarbībai, interakcijai, vērtīborientācijai, dialogam, emocionālai saskarsmei, personiski ietonētām attieksmēm, cieņpilnām, humānām mācību procesa dalībnieku savstarpējām attiecībām. Programma atkārtoti aicina skolotājus apsvērt, cik lietderīgi ir vadīties pēc visai izplatītas pedagoģiskas formulas: skolotājs mācot audzina un audzinot māca. Tagad tā šķiet maznozīmīga, jo biheivioristiskās psiholoģijas ietekmē pārspīlē skolotāja lomu, ārēju iedarbību mācībās, atvirza no dialoga un sadarbības idejas, ignorē vērtības personības veidošanās procesā. Lai īstenotu literatūras mācību priekšmeta apguvei izvirzītās pamatprasības, nepieciešams pārlikt akcentus no tradicionāli pierastā *ko* un *kā* skolotājs māca uz viņa kā starpnieka, palīga lomu dialogā starp skolēnu un daiļdarbu. Pārorientēšanos var sekmēt iedziļināšanās humānistiskās psiholoģijas atziņās un tās izstrādātajā izglītības koncepcijā. Atbilstoši tai mācību pamatmērķis ir rosināt skolēniem vajadzību pēc pašaktualizācijas, lai viņi dzīvi izjustu kā vērtību, ticību labajam un skaistajam dzīvē un mākslā. Pedagoģa uzdevums: atzīstot to, ka cilvēka dabas pamatā ir labestība, iespēja augt, attīstīties un mācīties, palīdzēt katram skolēnam “kļūt tik labam, cik labs vien viņš spēj būt” (A. Maslovs).

Skan paradoksāli, taču mācību humanizācijas proponētāji vēršas pret to, ka pedagogs kādam kaut ko tieši māca un cenšas iemācīt (K. Rodžerss). Tāda veida centieni ir neproduktīvi. Izmantojot plaša spektra pedagoģiskos rosinātājlīdzekļus, skolēnu pašaktualizācijas vajadzību iespējams virzīt tā, lai viņi daiļdarbu apgūvē izjustu vispilnīgākos laimes brīžus, sajūsmu, emocionālu baudījumu, kas reizē ir arī pašatklāsmes, izpratnes mirkli un nenoliedzami ietekmē personības vērtīborientāciju. Šai pašā sakarā pārliecinoši skan arī ievērojamā mūsdienu aksiologa M.Šēlera doma: vērtības atklājas emocionālās intuīcijas aktā.

Rosinošas mācību atmosfēras radīšanu klasē humānistiskās psiholoģijas izveidotāji sauc par atbalstīšanu jeb aktivizēšanu un saskarsmi starp procesa dalībniekiem – par palīdzības attiecībām. Tā ir pedagoģiska inovācija, kuru mūsu laikā respektē visas pasaules progresīvie skolotāji. Minētajai nostādnei pakāpeniski vajadzētu pievienoties arī mūsu literatūras skolotājiem. Zinot, ka pedagogi tādu iniciatīvu vēl nav gatavi uzņemt un nav radīti arī attiecīgie mācību apstākļi, jaunā mācību programma tomēr to atzīst par nākotnes perspektīvu.

Metodiskā aspektā literatūras mācību saturs ir neviendabīgs. Tas ievērots, izvirzot pamatprasības šī satura apguvei. Zināšanas (un to izmantošanai nepieciešamās prasmes) par literatūras kā vārda mākslas specifiku, saistību ar citām mākslām un zinātnes nozarēm (pedagoģiju, psiholoģiju, literatūras zinātne, estētiku, ētiku, valodniecību, reliģijas vēsturi u. c.); par kultūrvēsturisko situāciju, kādā radušies konkrēti daiļdarbi; par rakstnieku, viņa personību; zināšanas literatūras vēsturē un literatūras teorijā; zināšanas par daiļdarbu (rakstnieka iecere, darba tematika, problemātika, galvenā ideja, sižets, kompozīcija, tēli un tēlu sistēma, mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi); par daiļdarba lasīšanu,

uztveri, analīzi un vērtēšanu apgūst līdzīgi, kā eksaktajos mācību priekšmetos apgūst priekšstatus, jēdzienus, teorijas, darbības veidus un likumsakarības. Skolotāja sniegto vai no citiem avotiem iegūto informāciju skolēni pārstrādā psihiskā darbībā – uztver, apjēdz, analizē, izprot, iegaumē. Iegūtās zināšanas un darbības veidus izmantojot pēc parauga un jaunās situācijās (vingrinoties, risinot mācību uzdevumus), izkopj prasmes un iemaņas, arī radošās darbības pieredzi, pārsvarā attīstot intelektuālās jūtas. Šāda apguves pieredze ir vajadzīga, bet ar to nepietiek. Daiļdarbus pilnvērtīgi apgūst citādi — iesaistoties dialogā ar vārda mākslas darbu. Šo procesu var traktēt arī kā personības iekļaušanos kultūras aprītē, saskarsmi ar autora radīto “otro realitāti”, intrapersonālo saziņu, interakciju, spēli, mākslinieciski ievirzītu izziņas darbību un ar to saistīto dzīves un mākslas vērtību atklāšanu.

Literatūras skolotājs daiļdarba māksliniecisko vērtību aktualizācijā pirmām kārtām liek lietā savas personības profesionālo pievilcību, spēju aizraut ar dzīvo vārdu. Viņa kā pedagoģiski mākslinieciskās darbības subjekta misiju tagad vislabāk atklāj kāda bērna lūgums reformpedagoģei Marijai Montesori: “Palīdzi man to izdarīt pašam!” Tas iezīmē palīdzības attiecību stratēģiju. Skaidrības labad – salīdzinājumam vairāki uzdevumi, kas ievirza atšķirīgā darbībā: iepazīstināt skolēnus ar... un palīdzēt viņiem iepazīt..; attīstīt skolēna prasmi.. un sekmēt prasmes veidošanos; izskaidrot daiļdarba mākslinieciskās vērtības .. un rosināt skolēnus iesaistīties šo vērtību pašatklāsmē. Skolotāja rīcībā ir daudzveidīgas literatūras mācību metodes un darba formas. Literatūras mācībām pamatskolā atbilst šādas mācību metodes jeb sadarbības veidi: daiļdarba, tā fragmentu lasīšana ar intonācijas izjūtu (“savā interpretācijā”); tēlaini asociatīva daiļdarba uztvere (iesaistīšanās līdzradīšanā); izlasītā komentēšana; skaidrojums; pārrunas; māksliniecisks (tēlaini emocionāls) stāstījums; esejiska apcere jeb pārdomu darbs; raksturojums; analīze; mācību problēmu risināšana; diskusijas; spēle; inscenēšana; dramatizācija; ilustrāciju aplūkošana un zīmēšana; dziedāšana un skaņdarbu klausīšanās; kino un videomateriālu iepazīšana un veidošana; mākslinieciska rakstura konkursi; projekta metode; dzejas miniiizlašu veidošana; jaunrades darbu sagatavošana un prezentēšana u. c. Jebkura šī metode var kļūt interaktīva, ja mācībās ievēro noteiktus pedagoģiski psiholoģiskos nosacījumus. Teikto papildina ar mācību metodēm saistītie metodiskie paņēmieni un darba formas. Dažādojot un kompleksi izmantojot minētos pedagoģiskos rosinātājlīdzekļus, skolēni iesaistās līdzradīšanā. Tas ir personisks, individuāls, ieinteresēts process, reizē arī lasītāja pašizziņa. Lasītājs veido uztvērējātēlu, paužot savu ētiski estētisko attieksmi, apguves rezultātā nonāk pie individuālām dzīves un mākslas vērtībām. Pamatskolā ar tām saprot visu to, kas konkrētam lasītājam daiļdarbā, galvenokārt asociatīvā iztēlē, skatāms gara acīm, kas viņam patīk, viņu saviļņo, rosina pārdomām, rada pārdzīvojumu, kas saistās ar paša piedzīvoto, ievirza viņam nozīmīgu problēmu, eksistenciālu jautājumu risināšanā. Ar šīm vērtībām mācību procesa dalībniekiem ir iespējams apmainīties, par tām var diskutēt. Izklāstītājā koncepcijā ir saglabātas labā un skaistā kategorijas, bet reizē arī atzīts, ka tas, ko daiļdarba autors savā laikā uzskatījis dzīvē un mākslā par labu un skaistu, mūsu apstākļos var tikt apstrīdēts un citādi skaidrots. Radoša darbība izpaužas spējā katram citādi izjust un izprast vārda mākslas darbu, izklāstīt savu viedokli, pamatot to, aizstāvēt, tai pašā laikā toleranti (ieciētīgi) izturēties pret citu domām. Diskusijā piedalās arī skolotājs. Viņš var rosinoši, tēlaini emocionālā veidā pastāstīt par savām individuālajām vērtībām, kas viņam radušās kā daiļdarba lasītājam, informēt par savu vērtīboientāciju. Taču savu (un arī rakstnieka) pozīciju neviens nedrīkst uzspiest citiem kā vienīgi pieņemamo. Ikvienam, arī skolēnam, ir tiesības izvēlēties, kritiski domāt. Tādējādi jāatzīst, ka komunikācija kā viens no literatūras mācību principiem ir ievērojama, taču tā nav visaptveroša. Vērtības, savu personību katrs cilvēks, arī pamatskolas skolēns, veido pats kā savas darbības subjekts, nevis kā objekts, kurš spēj tikai uztvert un apgūt sniegto informāciju (kultūrfilozofs M.Kagans). Kopsecinājums: kultūras, arī daiļdarbu vērtības nevis nodod un saņem, bet katrs pats izstrādā, iesaistoties dialogā ar mākslas darbu, interaktīvā, vērtīborientējošā sadarbībā ar citiem cilvēkiem.

Ieteikumi satura apguvei

Literārā izglītība pamatskolā visnotaļ var sekmēt harmoniskas personības veidošanos, ja skolēnus iesaista dialogā ar literatūru kā vārda mākslu. Plašākā – cilvēces izstrādātās garīgās kultūras pamatu apguves – skatījumā literatūras mācību saturs ietver 4 komponentus: sistēmā izkārtotas zināšanas; prasmes un iemaņas (darbības veidus); radošās darbības pieredzi; attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzi.

Izvirzot prasības katrā klasē konkretizētā mācību satura apguvei, programmas paraugā ievēroti vairāki pedagoģiski mākslinieciskie nosacījumi:

- tikai visu četru mācību satura komponentu savstarpējā saistīšana literatūras mācību procesā var nodrošināt kvalitatīvu apguvi;
- visi ar konkrētiem tematiem saistītie zināšanu veidi – faktoloģiskās zināšanas, priekšstati, jēdzieni, idejas, literatūrteorētiskās zināšanas, zināšanas par daiļdarbu apguvi, vērtēšanas zināšanas – nav nosaukti, bet ikreiz norādītas tās zināšanas, kas izvirzās apguves priekšplānā;
- teiktais attiecas arī uz prasmēm – rīcībai ar zināšanām izvirzītājiem darbības veidiem;
- literatūras mācību priekšmeta satura apguvei zināšanas un prasmes (arī automatizētās prasmes jeb iemaņas) ir vajadzīgas; taču mācības var noritēt, ka skolēni zina un prot, bet izprastās patiesības nekļūst par viņu personības ieguvumu; tādām mācībām ir pragmatisks raksturs, un tās maz sekmē skolēnu māksliniecisko audzināšanu;
- daiļdarbu kā vārda mākslas darbu pilnvērtīgā apgūvē – uztverē, analizē un interpretācijā – īpaši nozīmīgi ir divi citi literatūras mācību satura komponenti – radošās darbības pieredze un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredze;
- minētās pieredzes veidošanās nav iedomājama bez lasītāja iesaistīšanās dialogā ar daiļdarbu un tā autoru.

Pamatskolas klasēs uztveres zemākajā līmenī skolēni galvenokārt pievēršas daiļdarba sižetam, notikumiem, konfliktsituācijām, tēlu rīcībai, skatot to visu no ikdienas viedokļa (dzīvē tā notiek vai nenotiek).

Virzoties no “naivi reālistiskās” uztveres uz uztveri augstākā līmenī, kontakts ar daiļdarbu var norisēt kā aizraujoša lasīšana (tāpēc, ka patīk), iejušanās tēlotajās situācijās, daiļdarba varoņu rīcības attiecināšana uz sevi, lasītāja paša dzīvei nozīmīgu problēmu saskatīšana un risināšana u.tml.

Vēlamajos gadījumos notiek daiļdarba līdzradīšana – garīga darbība apvienojumā ar jaunradi. Lasītājs veido uztvērējtelu, paužot pret to savu emocionāli intelektuālo attieksmi, gūst estētisku baudījumu (tiecas ko līdzīgu izjust vēl un vēl) un vairāk vai mazāk apzināti ietekmē savas personības veidošanos, pirmām kārtām bagātinot savu individuālo dzīves un mākslas vērtību radīšanas pieredzi. Tāds kontakts jeb saskarsme ar daiļdarbu ir individuāls, personisks, reizē arī pašizziņa. Tāpēc mācību programmā nav iespējams izvirzīt stingras prasības skolēnu radošās darbības un vērtējošās darbības jomā. Var tikai norādīt šo darbību galvenos orientierus. Atbilstoši katras klases skolēnu vecumposma īpatnībām un individuālajām iezīmēm skolotājs šos orientierus rosinoši izmanto, apliecinot savu pedagoģiski mākslinieciskās darbības kompetenci. Daži rosinājumu piemēri: ieinteresēt skolēnus daiļdarbu lasīšanā ar intonācijas izjūtu un teksta asociatīvā uztverē; lasītājam izvēlēties sev tuvākās

lappuses daiļdarbā un tēlainā veidā par tām pastāstīt – kas saistījis uzmanību, kas paticis, kas rosinājis domāt un pārdzīvot, veidot saikni ar paša piedzīvoto u.tml. (t.i., pievērsties daiļdarbu potenciālajām dzīves un mākslas vērtībām lasītāja individuālā tvērumā); apmainīties ar daiļdarba lasīšanā iegūtajām individuālajām mākslinieciskajām vērtībām – pamatot savu viedokli, ieklausīties citu domās, diskutēt; radīt ar vārdu – veidot māksliniecisku stāstījumu par domām un izjūtām, kas radušās daiļdarba ietekmē; uzrakstīt jaunrades darbu; inscenēt, pārtapt, iejusties daiļdarba tēlos (tas ir drošākais ceļš uz lielo mākslu); noteikt daiļdarba, tā fragmenta radīto noskaņu, rakstnieka balss intonāciju; apjaust, atklāt zemtekstu; iedziļināties daiļdarba mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu izmantošanas nolūkos; uztvert, par ko rakstnieks aizsācis sarunu ar lasītāju; veidot iekšēju dialogu ar daiļdarbu un tā autoru (lasītāja jautājumi autoram un atbilžu meklēšana viņa darbā, argumentētas iebildes, pievienošanās rakstnieka ētiski estētiskajai pozīcijai vai tās noraidīšana un sava viedokļa atklāšana); daiļdarba saistīšana ar citām mākslām – mūziku, dziedāšanu, tēlotāja mākslu, kino, teātri; censties domrakstos un jaunrades darbos atveidoto pasauli apdvēselot, dzīvām būtnēm, priekšmetiem, lietām piešķirt cilvēka īpašības; apjaust labā un ļaunā cīņas lauku cilvēka (literārā tēla, arī lasītāja paša) dvēselē; paust savu vērtējošu attieksmi pret galveno ideju, kuru rakstnieks licis pamatā literārā tēla izveidē u.tml.

Konkrētu tematu apguvei piemērotākās mācību formas, literatūras mācību metodes un metodiskos paņēmienus skolotājs izvēlas pats, kā arī ievērojot mācību procesa dalībnieku sadarbības pieredzi.

Programmas paraugā norādīts katrai klasei atvēlētais mācību stundu kopskaits, kā arī katrai tēmai/tematam ieteicamais stundu skaits. Konkrētu tematu apguvei skolotājs var precizēt vajadzīgo stundu skaitu.

Mācību satura vadlīnijas izkārtotas literatūras veidu jeb žanru (proza, dzeja, dramaturģija) secībā. Atsevišķi izdalīta folkloras un ievirzes temati.

Tematu apguves secību žanru ietvaros var mainīt. Tos var aizstāt ar skolotāja argumentēti izraudzītiem analogiska rakstura variantiem – rakstniekiem un viņu darbiem. Teiktais attiecas arī uz piedāvātajiem folkloras sacerējumiem.

Katras klases programmas nobeigumā norādīti paredzami apguves rezultāti, kas sasniedzami mācību gada laikā, piedāvātā mācību satura apgūvē ievērojot izvirzītās pamatprasības un sadarbības orientierus, kā arī kompleksi izmantojot atbilstošas literatūras mācību formas un metodes.

Mācību satura apguves secība, apguvei paredzētais laiks un sasniedzamais rezultāts

4. KLASE (35 mācību stundas)

Mācību satura tēmas	Temāti un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
	Literatūras mācību priekšmets 4. klasē. Tā saturs un prasības skolēnu mācību darbam. (2 stundas)	Ir priekšstats par literatūru, tās veidiem, par daiļliteratūru; mācās orientēties literatūras un daiļliteratūras kopīgajās un atšķirīgajās pazīmēs.	Īsi pastāsta par lasītājām grāmatām un to, kas katram izlasītajā patīcis, nosauc grāmatu autorus.
Folklorā un literatūrā.	Folklorā – tautas mutvārdu daiļrade. (2 stundas)	Ir priekšstats par folkloru un prot atšķirt tautas mutvārdu sacerējumus no autoru radītiem daiļdarbiem.	Izsaka savas domas par to, kāpēc folkloras sacerējumus dēvē par tautas dvēseles spoguļi.
Folklorā. Latviešu tautasdziesmas.	Latviešu tautasdziesmas par ģimenes savstarpējām attiecībām. Šūpuļdziesmas. (3 stundas)	Ir priekšstats par tautasdziesmu (dainu) pausto satiecības tikumu, prot tēlaini stāstīt par vecāku un bērnu savstarpējām attiecībām, par māmiņas mīlestību pret bērniem un bērnu pretmīlestību.	Mācās tautasdziesmas no galvas, skandē tās ar mīļumu balsī, kopīgi dzied mīļākās tautasdziesmas; pārdomā, kāpēc mazam bērnam patīk šūpuļdziesmas.
Latviešu tautas mīklas.	Mīklu kopa (pēc skolotāja un skolēnu izvēles). (2 stundas)	Zina, ka mīklas ir tautas mutvārdu daiļrades sacerējumi un prot uzdot mīklu, cenšas mīklu atminēt; prot orientēties mīklu tēlainībā – mīklu gleznās un tēlos, paskaidrot mīklas atminējuma saistību ar kādu citu priekšmetu vai parādību uz līdzības vai pretstata pamata.	Sacer savas mīklas, asprātīgi atveido zīmējumos dažas mīklas un to atminējumus; pastāsta, kā var palīdzēt citiem uzdoto mīklu atminēt.
Latviešu tautas pasakas.	Dzīvnieku pasakas. Dzīvnieku tēli pasakās. (Pasakas izvēlas skolotājs un skolēni.) (4 stundas)	Ir priekšstats par tautas pasakām kā mutvārdu daiļrades sacerējumiem, to fantastiku un saistījumu ar reālo dzīvi, saprot personifikācijas jēdzienu; prot stāstīt pasaku, izdalīt dzīvnieku tēlu raksturīgas iezīmes.	Stāsta pasaku tā, lai citiem būtu interesanti to klausīties; atveido pasaku tēlus zīmējumos; pārdomā, kāpēc dzīvnieki pasakās runā.

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
Cittautu pasakas.	(Pasakas izvēlas skolotājs un skolēni.) (2 stundas)	Ir priekšstats par “ceļojošiem sižetiem” dažādu tautu pasakās, saprot dažas pasaku mākslinieciskās izveides īpatnības; prot salīdzināt: izdalīt kopīgo un atšķirīgo latviešu un cittautu pasakās; prot izvirzīt jautājumus par pasakām.	Inscenē kādu pasaku (pēc skolēnu izvēles); ir padomājuši, kā varētu palīdzēt klases biedram “pārcelties jaukajā pasaku valstībā” (E.Birznieka-Upīša izteikums), kāpēc mums patīk pasakas klausīties, vai ticam pasakām.
Daiļliteratūra.	Daiļliteratūra – vārda māksla. Daiļdarbs – rakstnieka radīts vārda mākslas darbs. (2 stundas)	Ir priekšstats par daiļliteratūru kā vārda mākslu, par daiļdarba tēlainību un tēliem; prot iejusties daiļdarbā un saistīt uztverto ar savas dzīves pieredzi.	Sniedz dažus padomus klases biedram par to, kā viņš lasa daiļdarbus. Mēģina izteikties par domu, ka katru daiļdarbu rada divi: rakstnieks un lasītājs.
Proza.	Proza – nesaistītā valodā uzrakstīti daiļdarbi. (1 stundas)	Ir sapratne par nesaistīto un saistīto valodu; prot atšķirt prozu no dzejas.	
Literārās pasakas.	K.Skalbe – latviešu pasakķēniņš (A.Austriņš). Literārā pasaka “Kaķīša dzirnavas” (5 stundas) vai	Ir priekšstats par literāro pasaku; prot salīdzināt – noteikt kopīgās un atšķirīgās pazīmes tautas pasakās un literārajās pasakās. Ir priekšstats par sižetu un personifikāciju tēlu veidojumā; prot izskaidrot, kā pasakas galvenā doma atklājas tēlu savstarpējās attiecībās.	Ir pārdomājuši, kāpēc rakstnieki pievēršas literārajām pasakām; ja pats būtu literāro pasaku autors, tad kādām cilvēka dzīves jomām pievērstos un ko censtos lasītājam likt izjust, par ko padomāt. Ir pārdomājuši, ka cilvēka dvēselē mīt divi pretēji spēki – labais un ļaunais, ka pasakas galvenā doma ir aicinājums stāties pretī ļaunumam ar labestības spēku.
	A.Sakses pasaka “Kā zaķis brauca uz Rīgu pēc skābu kāpostu sēklām” vai	Ir sapratne par personificēto zaķi cilvēku pasaulē, mācās uztvert humoru pasakas izveidojumā.	Mācās atstāstīt pasaku 1. personā – “Es Zaķis...”
	J.Širmanis. Pasaka “Kriksis”.	Ir zināšanas par dialogu – vienu no tēla veidošanas paņēmieniem; prot izskaidrot, kā pasakā atklājas Kriksa labestība, kādi mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi palīdz to	Ir pārdomājuši, kāpēc literāro pasaku autori personificē dzīvnieku tēlus.

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		izjust.	
Stāsts.	Valdis. Stāsts “Staburaga bērni” (fragmenti). Jancis un Marčs pie Staburaga. Lielais sapals. Pie slimā drauga. (4 stundas)	Zina par stāstā atveidoto laika posmu un darbības vietu (ziņas par to, ka Pļaviņu HES celtniecības laikā tika applūdināta stāstā tēlotā darbības vieta, un par Staburaga likteni); priekšstats par Janča un Marča tēla izveidojumu, par dabas apraksta lomu tēlojumā; prot stāstā atrast stāstījumu, aprakstu, sarunu kā tēlojuma elementus; prot raiti lasīt un iejusties tēlojumā, veidot stāstījumu par abu zēnu draudzību (Daugavu, Liepavotu, teiksmaino Staburagu) autora tēlojumā; prot izdalīt dažas Janča un Marča tēlu raksturīgās iezīmes.	Ieinteresēti pastāsta par sev tuvām lappusēm stāstā; pārdomā, kāpēc Jancis un Marčs draudzējās.
Tēlojums.	J.Jaunsudrabiņš. Ziņas par autoru. Tēlojumi no “Baltās grāmatas”: “Stabules.” “Viņas skolas Otiņš.” “Pūstais ūdens.”	Priekšstats par “Balto grāmatu” un tajā tēlotajām „Mūsmājām”; zināšanas par daiļdarba saistību ar rakstnieka dzīves pieredzi, par to, ko rakstnieks savos tēlojumos atzinis par labu un skaistu un kāpēc 100 tēlojumus vārdos un līnijās nosaucis par “Balto grāmatu”. Prot orientēties tēlojuma radītās izjūtās (sajūsma un prieks par dabas skaistumu; labestība, sirsnība, viegls, silta humora apdvests smaids, cilvēka rūdišanās grūtībās).	Pārdomā, vai tā ir taisnība, ka “Baltās grāmatas” lasītājs tās tēlojumus var sastapt arī savu bērniņu un kā tās iespējams. J.Jaunsudrabiņš vairākkārt norādījis, ka “Baltās grāmatas” tēlojumiem ar viņa dzīves rītausmu “tik daudz kopības kā kreklam ar ziedošu linu lauku”; mēģina šo domu izskaidrot klases biedriem, kuri vēlētos zināt, vai viss rakstnieka tēlotais noticis arī viņa dzīvē; var izteikt savas domas par “pūsto ūdeni”.
Literārā pasaka.	M.Cielēna. Ziņas par autori. “Saulsstars vārdā Si.” “Kafījkanas vāciņa darbi.” (2 stundas)	Ir priekšstati par pasaku fantastikas saistību ar reālo dzīvi; par lietu, priekšmetu, dabas parādību apdvēseļošanu, piešķirot tām cilvēku īpašības. Saprot pasaku galveno domu: apdvēseļoto lietu un priekšmetu, dzīvo būtņu saskarē atklājas cilvēku savstarpējās attiecības	Pārdomā M. Cielēnas teikto: “Es savu pasauli salieku kopā no diezgan mūsdienīgiem klucīšiem”; ko rakstniece domājusi ar “diezgan mūsdienīgiem klucīšiem” un kā šajos klucīšos atklājas rakstnieces mājienu uz novēroto mūsdienu cilvēku dzīvē.

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		— labestības, atsaucīguma, izpalīdzības cildinājums; prot stāstīt, kā pasaku detaļās atklājas dzīvē novērotais.	
Dzeja.	Dzeja – daiļdarbi, kas saistītā valodā pauž autora pārdzīvojumus. Dzejolis. Dziesma. Mātei veltītu dzejoļu un dziesmu kopa. Rainis. ”Mīļai māmiņai.” R.Blaumanis. “Mazās Martas dziesma.” J.Poruks. “No baznīcas braucot Ziemassvētku vakarā.” I.Auziņš. “Mātes klusos lauku ciemos...” G.Selga. “Mazā taka.” J.Osmanis. “Jautājums.” (4 stundas)	Ir priekšstati par dzeju, par saistīto, ritmizēto valodu, par dzejas gleznieciskumu un muzikalitāti, par dzejas metaforisko (ar vārda nozīmes pārnese saistīto) izteiksmi, par dzejas tēlainās izteiksmes līdzekļiem: personifikācija, salīdzinājums. Prot iejusties dzejas atveidotā liriskā varoņa pārdzīvojumos, prot orientēties dzejoļa (dziesmas) radītājā noskaņā; prot lasīt dzejoļus, uztvert dzejas gleznas, skandēt dzejoļus ar vēlamu balss intonāciju (savā interpretācijā).	Pārdomā, vai ir izjutis dziesmas dvēseli, un pievērš uzmanību tam iespaidam, ko rada teksts, un apzinās, ka, to ievērojot, katrs var dzejoli uztvert un analizēt atšķirīgi.
	4. klasē paredzētā literatūras mācību satura apguves novērtējums. (2 stundas)	Mācās vērtēt savus mācību darbības rezultātus: prasmi raiti lasīt daiļdarbu un noteikt tā galveno domu; prasmi izteikt dažas domas par autora attieksmi pret tēloto un paust savu nostāju; prasmi tēlaini stāstīt par izlasīto, par to, kas saistījis lasītāja uzmanību.	

Paredzamie apguves rezultāti 4. klasē

Literatūra kā vārda māksla	Literārā darba uztvere, radošā darbība	Literatūra kā kultūras sastāvdaļa
<p>Ir priekšstats par daiļdarbu kā vārda mākslas darbu, par literatūras teoriju (sižets, tēls, lirikas varonis, nesaistītā un saistītā valoda, tēlainās izteiksmes līdzekļiem — personifikācija, salīdzinājums).</p> <p>Sākotnēja sapratne par divām klasiskās vārda mākslas būtiskām iezīmēm – par humānismu un rakstnieka dzīves pieredzes saistību ar viņa radīto daiļdarbu: nav svarīgi, vai viss rakstnieka tēlotais patiešām dzīvē noticis vai ne, “stāsts ir patiess tad, ja viss varēja notikt tieši tā, kā tas attēlots” (Ē.Kestners).</p> <p>Orientējas daiļdarba saturā.</p> <p>Prot stāstīt par daiļdarbu, par māksliniecisko izteiksmi (tēlojums – tēlainība un tēli, mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi, to izmantojums), par autora attieksmi pret tēloto.</p> <p>Sākotnēja prasme salīdzināt – noteikt kopīgās un atšķirīgās pazīmes.</p>	<p>Interesējas par daiļliteratūru tāpēc, ka patīk lasīt (saista spraigs sižets, intriģējoši notikumi, reljefi tēli).</p> <p>Lasa skaidri un raiti.</p> <p>Saprot to, ka katrs lasītājs vārda mākslas darbu var uztvert un vērtēt (paust pret to savu attieksmi, spriest par to) atšķirīgi, sniedzot savu argumentāciju.</p> <p>Tiecas kļūt par līdzradītāju: mākslinieciskā stāstījumā (vārdos, rakstos) tēlaini uztverto saista ar savas dzīves pieredzi, paužot savu emocionālo, kritisko attieksmi pret autora atveidoto. Par paša atklāto, sev tuvu un nozīmīgo dalās domās ar citiem mācību procesa dalībniekiem.</p>	<p>Ir priekšstats par folkloru kā tautas mutvārdu daiļradi, par daiļliteratūru kā kultūras daļu.</p> <p>Interesējas par latviešu un cittautu literatūru, apjauš, ka rakstnieku darbi glabā kultūras bagātības un lasītājiem var palīdzēt garīgā izaugsmē.</p>

5. KLASE (70 mācību stundas)

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
	Literatūras mācību priekšmets 5. klasei. Literatūra kā vārda māksla – tautas kultūras sastāvdaļa. Kultūras saistība ar literatūras mācībām. (2 stundas)	Ir priekšstats par kultūru, par materiālo un garīgo kultūru, par kultūras nozīmi cilvēka dzīvē, viņa personības tapšanā. Prot aprakstoši skaidrot literatūras saistību ar tautas garīgo kultūru, tās skatījumā izdalīt dažas literatūras kā vārda mākslas pazīmes.	Pārdomā, kāpēc skolā mācās apgūt daiļliteratūru, kā daiļliteratūras apguve var palīdzēt kļūt par kultūras cilvēku.
Folklorā. Latviešu tautasdziesmas.	Latviešu tradicionālā kultūra (folklorā). Tautasdziesmu kopa par dabas, tēvu zemes skaistumu saistībā ar cilvēka dzīvi. (4 stundas)	Ir priekšstats par dabas objektu izraisītā skaistuma pārdzīvojumu tautasdziesmās; par tēvu zemes mīlestību; par priecīga prāta tikumu (labā un skaistā apvienojumu) kā tradicionālās kultūras vērtībām; par priecīgā prāta tikuma saistību ar dziedāšanas tikumu un saudzīgu attieksmi pret dabu; ir sapratne par labo un skaisto, prot sakāmvārdā “Nekas nav skaists, kas nav labs” ietverto domu ievērot tautasdziesmu uztverē un vērtēšanā; prot aprakstoši skaidrot labā un skaistā saistību kā tradicionālās kultūras vērtību latviešu tautasdziesmās, prot skandēt (arī dziedāt) tautasdziesmas ar mīļumu balsī; orientējas dainu tēlainās izteiksmes līdzekļos (personifikācija, salīdzinājums, epitets, metafora); prot tēlaini stāstīt par paša sakopotām, sev tuvām tautasdziesmām, kas radījušas skaistuma pārdzīvojumu.	Pārdomā, kas varētu būt K.Barona vērtējuma – viņš tautasdziesmu nosaucis par latvieša sargeņģeli – pamats; kā tautasdziesma “Patais’ manim, bāleliņi” apliecina priecīga prāta tikuma lomu dzīvē. Skaidro tautasdziesmas “Bēdu manu, lielu bēdu” saglabāšanos tautas atmiņā un to, kā tautasdziesmā “Mazs bij’ tēva novadiņis” izpaužas lepnums par savu tēvu zemi.
Latviešu tautas pasakas.	Brīnumu pasakas. (Pēc skolotāja un skolēnu izvēles.) (4 stundas)	Ir sapratne par jēdzieniem: brīnumu pasakas, pasaku fantastika, brīnumu pasaku tēli; ir priekšstatī par brīnumu pasakās paustajiem	Pārdomā, kā izveidota brīnumu pasaka, lai klausītājam liktu pārdzīvot labo un ļauno spēku sadursmi, izjust gandarījumu par labo

Mācību satura tēmas	Temati un apgūvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		centieniem uzlabot tautas dzīvi (postošo dabas spēku ierobežošana; cilvēka iespēja lidot; ātri uzcelt greznu mājokli; uzvarēt ļaunumu); prot pastāstīt brīnumu pasaku un vērtējoši raksturot brīnumu pasaku tēlus	spēku uzvaru; kā pasakās tiek atalgots labs darbs (vērtē cilvēka iekšējās pasaules skatījumā); kā skaidrot kodolīgi izteikto brīnumu pasaku būtību – patiesā nepatiesība.
	Sadzīves pasakas. (Pēc skolotāja un skolēna izvēles.) (2 stundas)	Ir sapratne par sadzīves pasaku kā vēstītājas folkloras žanru un sadzīves pasaku tēlu veidojumu; prot stāstīt sadzīves pasaku, paužot emocionāli vērtējošu attieksmi pret tajās atveidotajiem notikumiem un tēliem; prot stāstīt asprātīgi ar humora izjūtu.	Inscenē vai atveido zīmējumā kādu sadzīves pasaku (pēc pašu izvēles).
Cittautu pasakas.	Cittautu brīnumu pasakas un sadzīves pasakas. (Pēc skolotāja un skolēnu izvēles.) (3 stundas)	Ir sapratne, kā katras tautas pasakās atklājas tās dzīvesveids, paražas, raksturīgi dabas apstākļi, augi un dzīvnieki, dažādo tautu ilgas un centieni; prot salīdzināt brīnumu un sadzīves pasakas, atklāt to kopīgās un atšķirīgās pazīmes; prot salīdzināt latviešu tautas pasakas ar kādas citas tautas pasakām pēc tajās attēlotajiem notikumiem, tēliem, varoņu centieniem piepildīt tautas ilgas un cerības.	Pārdomā, kā no cittautu pasakām latviešu pasakās iekļuvuši ķēniņi, princeses, prinči un citi tēli, kam latviešu dzīvē vēl nav bijis reāla pamata.
Proza. Literārā pasaka.	K.Skalbe. “Pasaka par zelta ābeli”. “Milzis” vai “Pasaka par vērdiņu,” vai R.Blaumanis. “Velniņi.” Ē. Kūlis. “Siena laika pasaka.” H.K.Andersens. “Meža gulbji.” A.A.Milns. “Vinnijs Pūks un	Ir priekšstats par daiļdarba ideju – tā pamatdomu jeb galveno atziņu, kas izteikta emocionālā veidā (tēlos), par daiļdarba idejisko saturu kā tēlu un ideju apvienojumu; saprot, ka katrs lasītājs atbilstoši savai uztverei arī literārās pasakas pamatdomu var izsecināt atšķirīgi, savu viedokli argumentējot; prot noskaidrot katras literārās pasakas ideju jeb atziņu (ko rakstnieks dzīvē un daiļdarbā par labu un skaistu atzinis); prot apvienot	Izvēlas konkrētu pasaku tēlus un atklāj katrā tā idejisko saturu, atziņas, kuras rakstnieks atzinis par cilvēkam nozīmīgām un kuras arī lasītājs uzskata par vajadzīgu ceļvedi dzīvē.

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
	viņa draugi.” (5 stundas)	atziņas, kuras visi literāro pasaku autori izvirzījuši aplūkojamajos darbos par galvenajām.	
Stāsts.	Stāsts – izplatītākais prozas žanrs latviešu literatūrā. J.Poruks. Ziņas par autoru. “Kauja pie Knipskas.” (5 stundas)	Ir priekšstats par stāstam raksturīgu māksliniecisko veidojumu, par stāstu tematikas daudzveidību un tēlu dažādību; par rakstnieka fantāzijā izlolu neparastu tēlu – “bālo zēnu”, kam reālā dzīvē klājas grūti, bet kas ar savu godīgumu un sirds skaidrību liek domāt par nezūdošām vērtībām cilvēka garīgajā pasaulē. Prot raksturot Cibiņa tēlu, atklājot tā izveidojuma pamatatziņu (morālo skaidrību), prot atklāt Cibiņa tēla morālo skaidrību pretstatā Buņģa tēla bezdvēseliskumam.	Pārdomā J.Poruka paša atzinumu, ka arī Cibiņš ir varonis, un izsaka savas domas, kā izpaužas šī varonība. Pamato atziņu, ka J.Poruka “bālais zēns” Cibiņš paaudžu paaudzēm glabā cilvēcību, ka tā ir šī tēla nezūdošā vērtība.
Romāns.	A.Grīns. Ziņas par autoru. “Līduma līšana.” (Fragments no romāna “Zemes atjaunotāji”.) (5 stundas)	Ir priekšstati par A.Grīna tēlojumu – senās Sēļu zemes brīvnieku Klaucānu dzimtas sīkstumu un neatlaidību zemes kopšanas darbā, par līdumnieka darbu un to, kāds nolūks varētu būt bijis rakstniekam šī darba atainojumā. Prot līdumnieku darba tēlojuma zemtekstā uztvert zemes mīlestības apliecinājumu un izdalīt dažas līdumnieku tēlu īpašības.	Atrod tautasdziesmas par līdumu līšanu un salīdzina tajās saklausāmās zemes kopēja domas un izjūtas ar A.Grīna tēlojuma noskaņu. Secina, kādas pārdomas pēc A.Grīna tēlojuma izlasīšanas rodas, vērojot mūsu valsts pašreizējās lauku ainas.
Stāsts.	Sudrabu Edžus. “Dullais Dauka” (stāsta fragmenti) vai A.Brigaderes “Anneles stāsti” (pēc skolotāja un skolēnu izvēles). (5 stundas)	Ir priekšstats par konfliktiem literārā darbā (konflikts starp Daukas vērtīgumu, zinātkāri un apkārtējo neatsaucību vai neprasmī palīdzēt tikt skaidrībā par jautājumiem, kas zēnu nodarbina), par dabas tēlojumu, par iekšējo runu.	Pārdomā, kāpēc stāstam ir tāds virsraksts; kas saista uzmanību vecās skolas tēlojumā; kādu pasaku, literāru, arī populārzinātnisku darbu ieteiktu izlasīt zēnam, kas savos centienos ir līdzīgs Daukam.

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		Prot orientēties tēlošanas paņēmienos, kurus autors izmantojis stāsta epizodēs, lai izceltu Daukas zinātkāri, prot formulēt stāsta galveno ideju.	
	M.Rungulis. “Ilmārs” vai D.Zigmontes “Stāsti Jūlijai”; V.Upmales stāsts “Jautrās nedienas”. (5 stundas)	Ir priekšstati par literāro tēlu un tēloto personu, par stāsta idejisko virzību, par stāsta detaļām; prot izzināt literāram tēlam raksturīgās iezīmes (īpašības), prot stāsta saturā izdalīt detaļas, kur, piemēram, atklājas Ilmāra – 12 gadus veca, bērnībā grūtu slimību pārcietuša zēna – centieni, domas, izjūtas un pārdzīvojumi, rīcība, attieksme pret savu brāli, Inesi, Rolandu; prot veidot vērtējošu stāstījumu par dažām, piemēram, Ilmāra tēla izveidojuma detaļām, kurās atklājas viņam raksturīgās iezīmes (par vecās pils atdzīvošanos Ilmāra iztēlē); prot noskaidrot, kā izpaužas stāsta autora attieksme pret kādu no daiļdarba tēliem.	Izsaka minējumu – par ko rakstnieks stāstā aizsācis sarunu ar lasītāju; kam ar savu tēlojumu centies pievērst uzmanību. Izsaka savas domas, kā lasītājs var paust savu vērtējošo attieksmi pret autora veidotajiem tēliem; ko domāt par lasītāju, kurš bezpersoniski izsakās par daiļdarbu.
	A.Lindgrēne. Ziņas par autori. “Ronja – laupītāju meita” (fragmenti pēc izvēles). (5 stundas)	Ir priekšstati par to, kā stāstā savijas reāli un fantastiski notikumi, par to, kāpēc rakstniece izvēlējusies tik neparastu tēlošanas veidu, priekšplānā izvirzot divu naidīgu laupītāju bandu vadoņu bērnu – Ronjas un Birkas – draudzību; prot uztvert autorei tēlojuma zemtekstu, pastāstīt par to, kā stāsta notikumu gaitā atklājas arvien jaunas Ronjas tēla iezīmes; prot raksturot Ronjas un Birkas patieso draudzību.	Pārdomā izteikumu: “Katra grāmatu rada divi – rakstnieks un lasītājs” (A.Lindgrēne) un izsaka savu viedokli par to, kā izprot savu radošo līdzdarbību. Pārdomā, kā rakstniece stāsta idejas virzība sasauca ar mūsu laikmetam aktuālu ideju – dialoga nepieciešamību, cilvēku savstarpēju saprašanos bez aizspriedumiem.
Romāns.	Ē.Kestners. Ziņas par autoru. “Emīls un Berlīnes zēni”	Ir priekšstati par romānu, par autora tēlu prozas darbā, par dialogu kā literāra tēla	Pārdomā, cik patiesi ir autora tēlojums un viņa domas par draudzību kā nezūdošu vērtību.

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
	(fragmenti no romāna bērniem) vai "Punktiņa un Antons" (fragmenti no romāna bērniem). (5 stundas)	veidošanas paņēmieni; prot stāstīt par Emīla un Berlīnes zēnu (Punktiņas un Antona) draudzību, par to, kā romāna dialogā atklājas tajā iesaistīto personu raksturīgās īpašības.	
Dzeja. Dzeja un lasītājs.	Dzeja un tās uztvere. (2 stundas)	Ir priekšstati par dzejas sagādāto baudījumu, par attēles tēlu (prozā) un pārdzīvojumu tēlu (lirisko varoni) dzejā; prot skandēt un uztvert dzeju, prot izteikt savas domas par dzejas lomu cilvēka dzīvē.	Pārdomā, kāpēc cilvēki lasa dzeju.
	V.Plūdonis. Ziņas par autoru. Dzejoļu kopa (dabas dzejoļi bērniem, daži patriotiski dzejoļi, dzejējumi pēc tautas pasaku motīviem) pēc skolotāja un skolēnu izvēles. (4 stundas)	Ir priekšstati par lirisku dzejoli, par dzejas gleznām un to veidojumu; prot asociatīvi uztvert Plūdoņa dzejoļus ("savā interpretācijā"), prot orientēties sajūtu gleznās, to radītajās noskaņās, mākslinieciskajos līdzekļos, prot veidot tēlainu stāstījumu par izjusto, lasot vai klausoties Plūdoņa dzejoļus.	Veido izlasi "Visiskaistākie Plūdoņa dzejoļi". Pārdomā, ko nozīmē kļūt par "līdzdzejnieku"; kuros Plūdoņa dzejoļos pats ir vairāk uzminējis, nojautis, nekā dzejnieks vārdos pateicis.
	F.Bārda. Ziņas par dzejnieku. Dzejoļu kopa: "Lūgšana", "Maza cilvēka vakara lūgšana", "Bērzi", "Lietus vīriņš", "Bezdelīdzēns un zēns", "Bukurags", "Ansītis puisītis un vectētiņš". (4 stundas)	Ir sapratne, kā F. Bārdas dzejā izpaužas nereālu izjūtu un noskaņu bagātība (svētuma pārdzīvojums, gaišs prieks, emocionāli apgarots sirsnīgums, nopietnība apvienojumā ar vieglu smaidu); prot lasīt F.Bārdas dzejoļus, lai rastos viņa pārdzīvojumu tēliem atbilstošas noskaņas.	Pārdomā, kuri dzejnieka tēli izjusti rosina iztēli un fantāzijas lidojumu. Izsaka savas domas par F.Bārdas atziņu, ka cilvēkam jā rūpējas par savas dvēseles kopšanu; mēģina secināt, ko var teikt par dzejnieka paša dvēseles dzīvi, iepazīstot vairākus viņa dzejoļus.
	O.Vācietis. Ziņas par dzejnieku. Dzejoļi no krājuma "Astoņi kustoņi"	Ir sapratne par O.Vācieša dzejas varoni, prot iesaistīties dialogā (ar paša izvēlētiem) dzejoļiem.	Mēģina nepieļaut bezpersoniskumu dzejoļu apgūvē, iesaistās lasītāja iekšējā dzejiskā dialogā (dzejoli attiecina uz sevi), cenšas

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
	(pēc skolotāja un skolēnu izvēles). (4 stundas)		noskaidrot, par ko dzejolis aicina uz sarunu tā lasītāju; kas tajā patīk; kāda jautājuma risināšanā piedalās; kādu dzejisku ievirzi sarunai piedāvā autors (pārsteigumu, asprātību, humoru, pašironiju, atjautību, vaļširdīgu atziņanos u.tml.); par ko ir vienisprātis ar autoru, par ko šaubās, ko vēlas iebilst, ko īsti nesaprot; vai dzejolī atpazīst kaut ko no sevis; ko uzskata par īpaši nozīmīgu vērtību; kādas atziņas ir radušās.
Dramaturģija. Pasaku luga.	Ievads teātra un dramaturģijas pasaulē. A. Brigadere. Ziņas par rakstnieci. Fragmenti no lugas "Sprīdītis". (6 stundas)	Saprot, kāpēc literāti raksta lugas, režisori un aktieri tās iestudē izrādēm un skatītāji dzīvo līdzīgi notikumiem uz skatuves; ir priekšstats par dramaturģiskā darba galvenajām pazīmēm: dialogs, monologs, remarka, luga, konflikts, tēlu atklāsme lugas darbībā; ir sapratne par fantāzijas un dzīves īstenības savijumu pasaku lugā; prot izskaidrot dramaturģisko darbu savdabību salīdzinājumā ar citiem daiļliteratūras veidiem, prot orientēties galvenajās dramaturģiska darba pazīmēs; prot aprakstoši stāstīt par Sprīdīša gaitām pasaules ceļos, stāstījumu saistīt ar Sprīdīša vērtējošu raksturojumu; prot lugu lasīt, cenšoties iejusties tēlos; prot iesaistīties lomu spēlē, lugas fragmentu inscenējumos.	Pārdomā, kāpēc cilvēki iet uz teātri. Izsaka savas pārdomas par A. Brigaderes atziņu, ka ciešanas cilvēku (arī Sprīdīti) apskaidro. Vērtē, kādas nezūdošas vērtības glabā luga "Sprīdītis", kāpēc Vēja māte liek sargāt Sprīdītim viņas dēlus, ja labi zina, ka nenosargās.
	5. klasē paredzētā literatūras mācību satura apguves novērtējums. (2 stundas)	Prot vērtēt savus mācību darba rezultātus: prasmi ieinteresēti stāstīt (vārdos, rakstos) par izlasīto daiļdarbu, iesaistot stāstījumā raksturojuma elementus (paskaidro, kāpēc lasītājs tieši šo daiļdarbu izvēlējies, kas tajā saistījies viņa uzmanību – patīcis, radījis	Iepazīstina klases biedrus ar saviem mācību gada laikā tapušiem nozīmīgiem darbiem literatūrā.

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		pārdomas, šķītis interesants, par ko autors ievirzījis dialogu ar lasītāju, kas veido šī darba sižetu, kādos tēlos izteiktas galvenās domas par dzīvē novēroto, pārdzīvoto, kādi mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi izmantoti).	

Paredzami apguves rezultāti 5. klasē

Literatūra kā vārda māksla	Literārā darba uztvere, radošā darbība	Literatūra kā kultūras sastāvdaļa
<p>Sapratne par daiļdarbu mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem.</p> <p>Prot aprakstoši skaidrot literatūras teorijas terminus un apjauš to lomu daiļdarbu mākslinieciskā veidojumā un apgūvē.</p> <p>Zina, kas ir attēles tēls (prozā) un pārdzīvojuma tēls (dzejā).</p> <p>Ir interese par autora personību, viņa ieceri konkrēta daiļdarba izveidē, saista to ar šī darba apgūvi.</p>	<p>No “lasu tāpēc, ka liek”, “lasu, lai sagatavotos stundai”, “lasu pienākuma dēļ” virzība uz nozīmīgāku lasīšanas motivāciju – “lasu tāpēc, ka patīk”, lasīšana rada gandarījumu”, īpaši, ja rodas vairāk vai mazāk apjēgts (intuitīvs) dialogs ar daiļdarbu un tā autoru. Tas iezīmē arī pavērsieni naivi reālistiskas uztveres pārvarēšanā.</p> <p>Cenšas literāru darbu apguves procesā attiecināt uz sevi – iesaistīties dialogā ar daiļdarbu un tā autoru.</p> <p>Mēģina personiski ieinteresēti stāstīt par šo dialogu, paužot savas emocijas un liekot lietā prāta apsvērumus.</p> <p>Aprakstoši prot skaidrot, ko nozīmē daiļdarba līdzradīšana, mēģina šajā procesā iesaistīties atbilstoši savām iespējām.</p> <p>Veido sociālās prasmes, kas nepieciešamas domu apmaiņai un diskusijām; uzkrāta sākotnēja pieredze problēmu uzdevumu risināšanā.</p>	<p>Priekšstats par tautas materiālo un garīgo kultūru, par daiļliteratūru kā garīgās kultūras daļu.</p> <p>Priekšstats par kultūras vērtībām, to lomu cilvēka dzīvē.</p> <p>Saprot, ka folkloras sacerējumi un autoru radītie daiļdarbi ir kultūras vērtību glabātāji. Vērtību jēdziens vēl nav apzināts un praktiski tiek aizstāts ar apzīmējumu, kas daiļdarbā lasītājam ir tuvs.</p>

6. KLASE (70 mācību stundas)

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
	Literatūras mācību priekšmets 6. klasē. Tautas garīgā kultūra. Kultūras klasiskās (vispārcilvēciskās) vērtības. To saistība ar daiļliteratūru kā vārda mākslu un tās apguvi skolā. (2 stundas)	Ir priekšstats par klasiku, klasisko kultūru un klasisko mākslu, par kultūras un mākslas klasiskajām (vispārcilvēciskajām) vērtībām: svētums, humānisms, mīlestība, patiesais, labais, skaistais, gods, cerība, taisnība, izpalīdzība, un šo vērtību lomu cilvēka dzīvē. Sākotnēja prasme orientēties vispārcilvēciskajās vērtībās kā cilvēka dzīves (darbības) orientieros; saprot, ka kultūras vērtības neviens neuzspiež, tās piedāvā, un katrs pats (arī skolēns) tās izvēlas.	Pārdomā, kā izpaužas cilvēka personiskā attieksme pret īstenību, pret mākslas darbu, un apzinās, ka viss, kam viņš izvēles situācijā dod priekšroku, ir viņa (individuālās) vērtības. Pārdomā, kāds tām sakars ar vispārcilvēciskajām vērtībām un kas cilvēka dzīvē galvenais – materiālās vai garīgās vērtības. Savas domas ilustrē ar piemēriem.
Folklorā. Latviešu tautasdziesmas.	Latviešu tautasdziesmu kopa par darbu. (6 stundas)	Saprot, ka senās un mūžam jaunās tautasdziesmas ir latviešu dzīves un mākslas vērtību glabātājas; saprot sakarību: tautasdziesmas ir saistītas ar cilvēka dzīvi: “..tautasdziesma latvieti stiprina tikumos, rāj un šauš netikumos un kļūdās, labo nerātņi un saudzē vājo, laipni rāda ceļu paklīdušam” (Kr. Barons); saprot tikuma jēdzienu (labā un skaistā apvienojums) un darba tikuma, gudrības cildinājumu tautasdziesmās; saprot darba tikuma saistību ar dziedāšanas, goda, satiecības, izpalīdzības un tēvu zemes mīlestības tikumu (“Nekas nav skaists, kas nav labs” – latviešu sakāmvārds); saprot, ka tautasdziesmās ir atspoguļojošā un vērtējošā skatījuma vienotība; darbs tiek vērtēts divējādi: brīvais darbs poētiski cildināts, piespiedu darbs zem kunga pātagas nosodīts.	Pārdomā dzejnieka K.Skalbes vārdus: “..daina visas parādības tikai īsi un asprātīgi iezīmē. Lasītājs tai ir līdzradītājs” un izsaka savas domas, kā, kļūdamas par dainas līdzradītāju, pats var apliecināt rūpes par savas tautas kultūras mantojuma saglabāšanu un kopšanu. Mēģina pateikt, kā tautasdziesma var palīdzēt mūsdienās (“Man dziesmiņe palīdzēja...” – tā dziesmā paudis senais latvietis). Secina, vai ir tautasdziesmas, par kurām ar lepnumu var teikt – manas tautasdziesmas. Pārdomā, kas mutvārdu mākslas izpratnē tautasdziesmās par darbu ir galvenais – atspoguļojošais vai vērtējošais aspekts. Akcentē vērtējošā aspekta prioritāti, saprotot, ka citādi tautasdziesma no mutvārdu mākslas kļūst par latviešu saimnieciskās dzīves

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		<p>Prot uztvert un izprast senās un mūžam jaunās tautasdziesmas kā tautas dvēseles spoguļi, pilnīgo prasmi analizēt savā skatījumā tautasdziesmas par darbu un atklāt, kas tajās atspoguļots (darba process, nodarbošanās veidi, darba darītājs) un kā atspoguļotais vērtēts labā un skaistā (tikumu) plānā, izmantojot daudzveidīgus dzejiskās izteiksmes līdzekļus; prot izzināt, kā darba dziesmās atklājas latviešu tikumu savstarpēja saistība; prot veidot stāstījumu par to, kas skolēnu saistījis darba dziesmās, kā viņš saklausījis “tautas dvēseli”; prot orientēties tautasdziesmās, kur izpaužas divējāda attieksme pret darbu; izprot “darbs dara darītāju” un darba vērtējumu tautasdziesmās: darbs – dzīves pamats, tikumu sargs, otra veselība, laimes pamats — un prot atrast tautasdziesmas, kas to apliecina; prot izmantot zināšanas par tautasdziesmas panta veidojumu un metaforisko izteiksmi (salīdzinājums, metafora, personifikācija, epitets, demunitīvi, paralēlisms, atkārtojumi); prot uztvert tautasdziesmu intonācijas.</p>	ilustrētāju.
Latviešu tautas teikas.	Vēsturiskās un izcelšanās teikas (pēc skolēnu un skolotāja izvēles). (4 stundas)	<p>Ir sapratne par teikām kā vēstītājas folkloras paveidu, par teiku iedalījumu un galvenajām iezīmēm.</p> <p>Prot salīdzināt pasaku un teiku un saprot vēsturisko un izcelšanās teiku atšķirības.</p>	Iepazīst teikas par nogrimušo pili (rakstītajā literatūrā vēlāk uzzinās par nogrimušās pils tēla poētisku saistījumu ar latviešu tautas zaudēto brīvību) un pārdomā, vai pievienojas domai, ka senās teikas tautas apziņā glabā kādu patiesības graudiņu un kāpēc par tām interesējas vēsturnieki.

Mācību satura tēmas	Temati un apgūvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
Latviešu tautas anekdotes.	Tautas anekdošu kopa (pēc skolēnu un skolotāju izvēles). (2 stundas)	Ir sapratne par anekdoti kā vēstītājas folkloras sastāvdaļu un zināšanas par anekdoti kā īsu stāstījumu, kur smieklīgi atveidotas kādas personas vai parādības iezīmes, kas tautas skatījumā parasti ieguvušas negatīvu vērtējumu. Prot stāstīt anekdotes, lai citiem sagādātu jautrus brīžus, un pamatot, par ko stāsta anekdotes un kāpēc.	Pārdomā, kā veidotas anekdotes, lai tās rosinātu humora izjūtu, un kā vērtēt latviešu tautas humora izjūtu, kas izpaužas anekdotēs.
Latviešu tautas sakāmvārdi un parunas.	Latviešu sakāmvārdu un parunu kopa (pēc skolēnu un skolotāja izvēles). (2 stundas)	Ir zināšanas par sakāmvārdiem un parunām – īsajiem folkloras sacerējumiem, kas lakoniski pauž tautas gudrību. Prot atklāt sakāmvārdu un parunu kopīgās un atšķirīgās pazīmes; izprast un skaidrot, kādās dzīves situācijās izmantoti konkrēti sakāmvārdi un parunas; prot orientēties sakāmvārdos, kas uztverami tiešā un pārnestā nozīmē; prot pēc sakāmvārdiem un parunām raksturot tautas gudrību, paskaidrot, kas tautas vērtējumā ieguvis atzinību un kas – nosodījumu.	Pārdomā, ko var teikt par sakāmvārdu un parunu noderīgumu mūsu dienās, un iedziļinās sakāmvārdos: “Ar ļaunu nekā laba nepanāksi”, “Labs vārds atron labu sirdi”, “Ļauns darbs atriebj vispirms pašam darītājam”, “Darīts darītājam atdarās”, “Ko tu otram dari, to tu pats sev dari”.
Proza. Stāsts.	A.Upīts. Ziņas par autoru. Stāsts “Sūnu ciema zēni”. (Fragmenti.) (6 stundas)	Ir zināšanas par stāsta tapšanu un autora ieceri, par darbības vidi un laiku; par reālu un fantāzijas balstītu notikumu savijumu, par latviešu folklorā (ticējumos) satopamā laimes lāča iesaistījumu stāstā; ir sapratne par tēlu raksturošanas paņēmieniem, par jēdzienu “apļveida kompozīcija”; saprot pretstatījumu Sūnu ciema un Balto māju tēlojumā; saprot konfliktu stāstā: sūnciemiņu vīru un sievu žēlošanās par grūto dzīvi un sūnciemiņu zēnu	Atveido zīmējumos sūnciemiņu tēlus; stāsta par rakstnieka ideālajiem centieniem Balto māju un tās saimnieka atveidojumā (ideāls ir paraugs, priekšstats par augstāko pilnību); pārdomā sakāmvārdu “Nosūnojis akmens grūti kustināms”.

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		<p>rosība – jaunas dzīves aizsākšana Sūnu ciemā; saprot rakstnieka attieksmi pret tēloto (ironija, pārspilējums) un var izteikt vērtējošus spriedumus par to vispārcilvēcisko vērtību skatījumā.</p> <p>Prot lasīt stāsta tekstu ar intonācijas izjūtu, iesaistīties inscenējumos (monologs, dialogs). Pilnīgota prasme stāstu analizēt: noskaidrot tā galveno domu, rakstnieka ieceri, idejisko virzību (ko rakstnieks atbalstījis, pret ko vērsies), orientēties sižetā (stāstīt par notikumiem), apzināt tēlu sistēmu, grupēt tos atbilstoši autora iecerei, raksturot tēlus, liekot lietā zināšanas par tēlu raksturošanas paņēmieniem (tiešais un netiešais raksturojums), par to, kā tēla portretā, gaitā, darbībā, attieksmē pret sevi un citiem, valodas savdabībā izpaužas viņa raksturīgās iezīmes; spriest par tēlainās izteiksmes līdzekļu (salīdzinājuma, hiperbolas u. c.) mērķtiecīgu izmantojumu, par rakstnieka attieksmi pret tēloto (ironija, leksiskie sinonīmi); prot argumentēti vērtēt autora tēlojumu “savā interpretācijā”.</p>	
Stāsts.	A.Neiburga. Ziņas par autori. “Stāsts par Tilli un Suņu vīru.” (Fragmenti pēc skolotāja un skolēnu izvēles.) (6 stundas)	Ir zināšanas par stāsta norises vietu un laiku, par mūsdienu dzīves atstumto cilvēku iekšējās pasaules izvirzījumu stāsta priekšplānā; saprot Tilles un Suņa vīra tēla izveides paņēmienus un to, kā var uzzināt autores attieksmi pret tēlotām personām, par kādu vispārcilvēcisku vērtību izzausumu mūsu sabiedrībā rakstniece aizsākusi sarunu ar lasītāju.	Pārdomā, kur meklējami atsvešinātības cēloņi, kur ir mūsu kļūdas un vainas un ko darīt. “Mūsai apkārt drūvējas internets, tālrāde, radio, faksi, tālruni, peidžeri, teleksi, datori, lāzeri, bet cilvēki kļūst vientuļāki un vientuļāki. Kopībai, ko alkstam, ar informāciju vien ir par maz. Siržu ceļi nav ne asfaltējami, ne datorizējami” (rakstnieks Z.Skujiņš).

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		<p>Prot no izraudzītajiem stāsta fragmentiem izsecināt autorei tēlojuma idejisko virzību; prot veidot stāstījumu ar raksturojuma elementiem par skolotāja piedāvātajiem vai lasītāja paša izvirzītajiem jautājumiem (“suņu vīrs...” – kāds zemteksts saklausāms šajā apkārtējo cilvēku iesaukā klaidonim, cilvēkam bez vārda, darba un drošas pajumtes; Suņu vīra vairīšanās no sastapšanās ar cilvēkiem; Tilles sirsnīgās atmiņas par viņas un slimās māmiņas pieticīgo dzīvi; dzīves atstumtā Suņu vīra un Tilles iejūtīgā draudzība ar atsaucīgo un visu saprotošo Mūku, Princi un kaķenīti Merilīnu).</p>	<p>Secina, ka šis stāsts ir par mūsdienu cilvēku savstarpēju atsvešinātību, par neiejūtību cilvēku savstarpējās attiecībās, par taisnīguma un izpalīdzības kā vispārcilvēcisku vērtību izžušanu mūsu sabiedrībā, par dzīves atstumtu cilvēku iekšējās pasaules bagātību pretstatā negodīgu cilvēku un dažu likuma sargu bezdvēseliskumam, par nabadzību kā vienu no cilvēka nelaimju un grūtās dzīves cēloņiem.</p> <p>Veido stāstījumu, apliecinot līdzjūtību arī tiem, kuriem dzīvē nav paveicies.</p>
Stāsts.	M.Zariņš. Ziņas par autoru. Stāsts “Rūķi un pūķi”. (“Trešā nakts.”) (4 stundas)	<p>Ir zināšanas par savdabīgo stāsta veidojumu: vēsturiskā atskatā autors savu bērnību no 1923. gada atceras 1990. gadā, uzticot piedzīvotajā un pārdzīvotajā dalīties savam līdziniekam Niklāvam un viņa jaunākajam brālim Olītim (“pūķiem”) un aicinot piebalsot “rūķus”, kas visu it kā no malas vērojuši; saprot dialogu kā tēlu raksturošanas paņēmienu, nopietnā (arī bērnišķīgi naivā) apvienojumu ar komismu (jocīgo, smieklīgo) un humoru (labestīgu smaidu un jautrību), saprot komisku situāciju un komisku tēlu.</p> <p>Prot paskaidrot, kāpēc stāstam tāds virsraksts; prot lasīt lomās pašu izraudzītus dialogus, tos attiecīgi komentējot; prot atstāstīt dialogu “savā interpretācijā” tā, lai klases biedriem izraisītu vieglu smaidu vai citāda veida emocionālu reakciju; prot raksturot tēlus (pēc</p>	<p>Pārdomā, ko uzskatīt par ieguvumu pēc iepazīšanās ar stāstu. Iztēlē skata savu bērnību un mēģina atsaukt atmiņā situācijas, kad pēc kāda notikuma pašam pamodusies sirdsapziņa.</p>

Mācību satura tēmas	Temati un apgūvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		izvēles); cenšas saistīt stāstā atrodamo izziņas materiālu ar norisēm mūsdienu dzīvē; prot orientēties rakstnieka valodas krāšņumā (atrast un izrakstīt zīmīgus citātus).	
Stāsts.	V.Rūmnieks. Ziņas par autoru. “Ozola grāmata” (Fragmenti.) vai Ē. Kalnas stāsts “Mūziciņa”. (4 stundas)	Ir zināšanas par detektīvstāstu, par autora fantāziju un reālām iespējām; saprot vēstījumu “es” formā, tēla veidošanu atbilstoši šai formai. Prot izdalīt detektīvstāsta raksturīgās iezīmes, saskatīt reālā savijumu ar fantāzijas noslēpumainību; prot izteikt minējumu par to, ko autors vēlējis panākt stāsta fragmentu izveidojumā; prot noslēpumaini stāstīt par draugu meklējumiem un atradumiem Samta Ūsas vadībā.	Pievērš uzmanību stāsta detaļām, kas palīdz radīt noslēpumainības iespaidu. Ja iespējams, pastāsta par kādu atklājumu pats sev, kuru izdarījis ar datora palīdzību (vai bez tā). Pārdomā “lielā pareģojuma” piepildījuma iespējamību.
Sadzīves romāns.	G. Holcs–Baumerts. Ziņas par autoru. “Alfons Trīcvaidziņš.” (Romāna fragments.) (4 stundas)	Saprot “es” formā veidotu vēstījumu ar viegla humora pieskaņu un autora labvēlīgu attieksmi pret tēlotajiem notikumiem; prot lasīt tekstu ar intonācijas izjūtu; prot pastāstīt kādu Trīcvaidziņa piedzīvojumu viņa māmiņas vai tēta uztverē, saskatīt dažas vācu ģimenes savdabības (paradumus, humora izjūtu, savstarpēju sapratni pieaugušo un bērnu attiecībās u.tml.).	Atceras sevi 10 gadu vecumā un pastāsta, kādus notikumus savā ģimenē šodien atceras ar vieglu smaidu un mēģina par to uzrakstīt nelielu vēstījumu.
Piedzīvojuma romāns.	D.Defo. Ziņas par autoru. “Robinsons Kruzo”. (4 stundas)	Ir zināšanas par klasisko piedzīvojumu romānu, par D.Defo romāna tapšanu, darbības vietu un laiku, par galveno varoni (nolūkā rosināt skolēnus izlasīt šo darbu nesaīsinātā veidā). Prot stāstīt par Robinsona Kruzo	Raksturo D.Defo spējas radīt ar vārdu – veidot patiesu sava varoņa dzīves stāstu. Pārdomā, kā izpaužas autora prasme iesaistīt lasītāju dialogā ar viņa darbu. Sagatavo un klasē nolasa nelielus ziņojumus par romāna fragmentiem (pēc skolēna izvēles).

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		<p>piezīvojumiem uz salas, par draudzību ar Piektdieni; prot raksturot Robinsona Kruzo tēlu, izceļot viņa gribasspēku, vīrišķību, drosmi, atjautību, aso prātu cīņā par izdzīvošanu ekstremālos apstākļos.</p>	
Romāns.	R.Dāls. Ziņas par autoru. Romāns “Matilde”. (Fragmenti.) (6 stundas)	<p>Ir zināšanas par romāna idejisko ievirzi: autors vēstījuma priekšplānā izvirzījis cilvēka talantīguma izpausmi bērnībā un sarunu izvērsis par to, kā attiecīgās spējas var izkopt katrs pats un kā to attīstību var sekmēt vai kavēt ģimene, skola, bibliotēka; ir sapratne par labu grāmatu, izglītības lomu cilvēka dzīvē. Var izteikties par problēmas izvirzījumu un risinājumu romānā un autora tēlojuma uztveres procesā, romānā risināto problēmu aktualitāti un nozīmīgumu mūsdienu pasaulē, ironijas izpausmi autora darbā.</p> <p>Prot saskatīt autora vēstījumā problēmas un cenšas tās izprast, ievērojot pretmetu principu tēlu izkārtojumā un raksturojumā; prot uztvert ironiju un cieppilnu atzinību kā autora attieksmi pret tēloto; cenšas atbildēt uz vispārnozīmīgiem jautājumiem, kas var rasties, lasot romānu: kāpēc cilvēki tik maz lasa labas grāmatas, bet aizraujas ar TV raidījumu skatīšanos; kā uztverama ironija par Pavārgrāmatu. Prot raksturot brīnumbērnu Matildi un izteikt minējumu, kādas mūsdienu pasaulei aktuālas problēmas autors risina, tēlojot piecus gadus apdāvinātās un jūtīgās Matildes centienus pretstatā viņas vecākiem,</p>	<p>Formulē problēmu, kura saistās ar Felpa kundzes padomu Matildei (“Jūties brīvi un ļauj, lai vārdi skalojas tev apkārt kā mūzika”). Pārdomā, par kurām grāmatām varētu teikt, attiecinot uz sevi rakstnieka vārdus: “Grāmatas pārcēla viņu jaunā pasaulē un iepazīstināja ar apbrīnojamiem cilvēkiem, kuru dzīve bija aizraujoša”. Skaidro, kas kopīgs un kas atšķirīgs bibliotekāres Felpa kundzes un skolotājas Hanijas jaunkundzes attieksmē pret Matildes alkām lasīt grāmatas.</p>

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		kuri “cieši ievīstījušies paši savā sīkajā, muļķīgajā dzīvītē” kādā Anglijas ciemā.	
Aforismi.	R.Kaudzīte. Ziņas par autoru. Aforismu kopa (pēc skolotāja un skolēnu izvēles). (4 stundas)	Ir sapratne par aforismiem, to nozīmi cilvēku dzīvē; prot atklāt aforismu galvenās iezīmes; prot salīdzināt aforismus ar tautas sakāmvārdiem. Ir zināšanas par dažām R.Kaudzītes personības iezīmēm, to saistību ar viņa aforismiem; saprot autora kritisko attieksmi pret nevēlamām parādībām cilvēku dzīvē; prot izteikt savas domas par autora aforismos apcerēto dzīves gudrību, rakstnieka ironisko attieksmi pret negācijām cilvēku raksturos un sadzīvē.	Izveido savu aforismu krājumu. Izvēlas kādu R.Kaudzītes aforismu un atrod tam radniecīgus latviešu tautas sakāmvārdus.
	Rainis. Ziņas par autoru. Aforismu kopa (pēc skolotāja un skolēnu izvēles). (2 stundas)	Ir zināšanas par Raiņa (dzejnieka un domātāja) aforismu tematiku, tajos izteiktajām atziņām par dabu, kultūru un cilvēkiem; prot izteikties par to, kādas problēmas risinātas Raiņa aforismos; prot salīdzināt pēc tematikas un izveidojuma Raiņa un R.Kaudzītes aforismus.	Izvērš domu, kas ietverta Raiņa aforismā “Visu, ko saka prāts, var pārtulkot visās valodās, visu, ko saka jūtas, — nevienā”.
Dzeja. Liroepika. Fabula.	Ezopa, Ž. Lafontēna, I.Krilova, Pērsieša, Raiņa, P.Sila fabulas (vai citu autoru fabulas pēc skolotāja un skolēnu izvēles). (2 stundas)	Ir priekšstats par liroepiku – dzejas formā sacerētiem darbiem, kuros apvienojas sižets ar autora dzejisku pārdzīvojumu; ir zināšanas par fabulu rašanos, saistību ar dzīvnieku pasakām, par fabulu ironisko vai humoristisko iedabu un tekstuālo veidojumu, par ievērojamākajiem fabulu autoriem pasaules un latviešu literatūrā; saprot, kas ir fabula, alegorija; apzinās, ka ikviens fabulu var uztvert nedaudz atšķirīgi, ka lasītājam	Aplūko pieejamās fabulu ilustrācijas un cenšas saprast, kā ilustrācijas palīdz atklāt fabulu būtību; uzzīmē ilustrācijas paša izraudzītai vai uzrakstītai fabulai; apzinās, ka literatūrā pamācība ir fabulas raksturīga iezīme, ka citāda veida daiļdarbos laika gaitā pamācība zaudējusi savu nozīmību, ka daiļdarbs nav pamācību krājums, ka tas neliek lasītājam tieši sekot autora varoņu rīcībai, bet veidot savu nostāju, paust attieksmi, ka rakstnieka darbs

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		jātiek skaidrībā par katras fabulas idejisko ievirzi, respektīvi, autora nolūku ar dzīvnieka tēliem ironiski atveidot cilvēku īpašības un attiecības un pamācošajā secinājumā apliecināt nezūdošas cilvēciskās vērtības; prot lasīt un uztvert fabulu, raksturot dzīvnieku tēlus, domājot par cilvēku īpašībām un attiecībām; prot uztvert alegorisku vēstījumu.	var veidot lasītāja ievirzi.
Lirika.	K.Skalbe. Ziņas par dzejnieku. Dzejoļu kopa: “Vasara,” “Rīts,” “Sila pulkstenīši,” “Latgalei,” “Egles,” “Nemiers,” “Tēvzemes bēdas,” “Mocekļi,” “Aizvestais.” (4 stundas)	Ir priekšstati par romantismu un reālismu dzejā, par dzejiskām asociācijām; par K.Skalbes dzejas tematiku, vienotību ar latviešu tautas likteņiem, par dziļi latviskajiem tēliem K.Skalbes romantiskajā dzejā; prot lasīt un uztvert K.Skalbes romantisko dzeju, prot orientēties tās metaforiskajā izteiksmē; prot izteikties par to, kā K.Skalbes liriskajos dzejoļos izpaužas sirsnība, dzimtenes mīlestība, līdzietība un citi dvēseles “brīnišķi spēki”; prot tēlaini stāstīt par to, kā izpaužas dzejnieka attieksme pret “tēvzemes bēdām”, prot kā lasītāji (klausītāji) apmainīties domām par dziļi latvisko tēlu rosinātajām asociācijām, pārdomām, vērtībām.	Pārdomā, kā sirsnīgums izpaužas K.Skalbes dzejā (R.Blaumanis viņu nosaucis par sirsnīgāko latviešu dzejnieku); “Dvēselē ir brīnišķi spēki” (K.Skalbe). Izsaka savas domas, kuri dzejoļi bijuši īpaši nozīmīgi lasītāja paša “dvēseles atmodināšanai”.
	L. Breikšs. Ziņas par autoru. “Himna” (“Svēts mantojums šī zeme mūsu tautai”). (2 stundas)	Ir priekšstati par simbolu – tēlu, kas nosacīti pārstāv kādu ideju; par himnu – svinīgu dziesmu, kas skan kā lūgšana, par svētumu kā augstāko vitālo (ar dzīvību saistīto) vērtību; prot lasīt un uztvert himnisku dzejoli, cenšoties izjust svētuma pārdzīvojumu; prot asociatīvi uztvert L.Breikša dzejas varoņa pārdzīvojumus, dzejisko tēlu, īpaši simbolu “otro plānu”; prot izteikt savas domas par	Atrod citu latviešu dzejnieku dzejoļus, kas emocionāli sasauca ar L.Breikša “Himnu”; izsaka minējumu, ko L.Breikša dzejolī simbolizē (ar kādām atziņām saistās) tādi tēli kā zeme (svēts mantojums latvietim no viņa senčiem), debesis (dievišķo būtņu, arī Dieva mājvieta, uz kuriem pārceļas dvēsele pēc cilvēka nāves), saule (dievišķs spēks, dzīvības uzturētāja), sirds (jūtu spēka, īpaši mīlestības,

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		svētuma izjūtu, kādu radījis šis dzejolis; prot izdarīt secinājumu par svētumu kā augstāko cilvēcisko vērtību; prot orientēties dzejoļa kompozicionālajā izveidojumā: tā koptēla – zeme – izkārtojumā četros pantos, atskaņu klasiskajā izvietojumā.	svētuma, godbijības, patriotisma glabātāja), bērzu ciltis (sasauksme ar baltu ciltīm), druva (asociācijas ar darbu, auglību, pārticību); apjauš latviskās vērtības L.Breikša dzejolī, apliecinās patriotismu savās domās un izjūtās un apzinās, ka augstākās ir vitālās vērtības, kas nav aizstājamas ar derīgajām un patīkamajām vērtībām, ka dzejoļa vērtēšana ir arī lasītāja (klausītāja) pašizziņa.
Dramaturģija. Pasaku luga.	A.Brigadere. Ziņas par autori. Fragmenti no lugas “Maija un Paija”. (4 stundas)	Ir zināšanas par rakstnieces vispārīgo ieceri (“Ko mēs gribam savās grāmatās? Izvadīt savus tēlus caur šaubām un ciešanām pie skaidrības. Tāds ceļš mums visiem.” A.Brigadere.), tās īstenojumu lugā: izmantoti folkloras materiāli, sekojot pasaku tradīcijai labais (labestība, izpalīdzība, sirds skaidrība, darba tikums) pretstatīts ļaunajam (vienaldzībai, slinkumam, skaudībai, egoismam, augstprātībai) divos atsevišķos tēlos – Maijā un Paijā; saprot autores atzinumu — labas domas un labi darbi, sāpes un ciešanas apskaidro cilvēku, padara viņu labāku – saprot, ka autores pārlicība ir guvusi izpausmi abu tēlu konfrontācijā, uzvar labais; prot orientēties folkloras materiālu izmantojumā, prot grupēt lugas tēlus pēc pretstata principa, tēlus raksturot; prot izteikt savas domas par Maijas un Paijas tēlu līdzīgumu ar labo un čaklo bārenīti un slinko un ļauno mātes meitu tautas pasakās, par rakstnieces domas pacelšanos augstākā pakāpē, piedāvājot “ērķšķu ceļu” uz morālo	Pārdomā, kāds zemteksts slēpts izteikumā, ko Kaupiņš saka Paijai: “Tu ļaunā meita. Ja ļaunu darīsi, ļaunu algu iegūsi”, un sakāmvārdā – “Ko tu dari otram, to tu pats sev dari.” Komentē režisores M.Ķimeles teikto, ka krāsainā, emocionālā un dzīvespriecīgā izrāde nav domāta tikai bērniem vien: “..ja, kļūstot pieauguši, mēs paši sevi neizstumtu no pasaku pasaules, mēs nebūtu tik cieti un aprobežoti”. (2001.gada 6.janvārī Nacionālā teātra Lielajā zālē notika lugas “Maija un Paija” pirmizrāde).

Mācību satura tēmas	Temati un apgūvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		skaidrību; prot iesaistīties lugas fragmentu inscenējumos (spēlē), apliecināt centienus iejusties tēlā, paužot savu emocionālo attieksmi; saprot kompozīcijas jēdzienu un prot orientēties lugas kompozīcijā (ekspozīcija, sarežģītums, kāpinājums, kulminācija, atrisinājums); prot izteikt savas domas par lugas satura un formas vienotību.	
	6. klasē paredzētā literatūras mācību satura apgūves novērtējums. (2 stundas)	Prot novērtēt savus mācību darba rezultātus: prasmi aprakstoši spriest par daiļdarba idejisko ievirzi, sižetu, tēliem, kompozīciju, izteiksmes līdzekļiem (prozā, dzejā, dramaturģijā); prasmi izteikt savas domas par literārā darba valodu, metaforiskās izteiksmes līdzekļiem; prasmi izvirzīt jautājumus, meklēt uz tiem atbildes, apmainīties ar domām par izlasīto daiļdarbu, piedalīties diskusijā, cenšoties argumentēti vērtēt savus un klases biedru spriedumus.	

Paredzami apgūves rezultāti 6. klasē

Literatūra kā vārda māksla	Literārā darba uztvere, radošā darbība	Literatūra kā kultūras sastāvdaļa
<p>Orientējas literatūras kā vārda mākslas specifiskā – tēlainībā, tēlos, satura un formas vienotībā.</p> <p>Saprot literatūrai un citiem mākslas veidiem (mūzikai, glezniecībai, skulptūrai) kopīgo un atšķirīgo.</p> <p>Atšķir daiļdarbus no folkloras sacerējumiem un no citiem teksta veidiem. Ir iepazinis mutvārdu</p>	<p>Cenšas lasīt daiļdarbu ar intonācijas izjūtu, asociatīvi iejūtoties tajā tēlotajos notikumos, personāžos, apliecinot līdzradīšanas spējas (atšķirīgos līmeņos) un atklājot savu izpratni un attieksmi.</p> <p>Saprot literārā darba emocionālo noskaņu.</p> <p>Par izlasīto var veidot tēlainu stāstījumu ar</p>	<p>Ir zināšanas par klasiku, klasisko kultūru un mākslu, ar tām saistītajām vispārcilvēciskajām vērtībām.</p> <p>Izvēlas grāmatas atbilstoši savām lasītāja interesēm.</p> <p>Prot atrast grāmatas pēc kataloga, literatūras sarakstiem un citiem informācijas avotiem.</p>

Literatūra kā vārda māksla	Literārā darba uztvere, radošā darbība	Literatūra kā kultūras sastāvdaļa
<p>folkloras veidus (parunas, sakāmvārdus, mīklas, pasakas, teikas, tautasdziesmas, anekdotes).</p> <p>Vērtē literārā darba ilustrācijas, salīdzinot dažādu mākslinieku atšķirīgo literārā darba notikumu un varoņu izpratni.</p> <p>Ir iepazinusi daiļliteratūras veidus un žanrus, pārzina daiļdarba uzbūvi: aprakstoši spriež par sižetu, tēliem, tēlainību, kompozīciju, izteiksmes līdzekļiem prozā, dzejā, dramaturģijā.</p> <p>Var noteikt daiļdarba galveno tēmu, izklāstīt savas domas par tā idejisko ievirzi (galveno domu), izteikt minējumu par autora ieceri.</p> <p>Apgūtas literāro tēlu sākotnējās raksturošanas prasmes (atšķirīgos līmeņos); aprakstoši spriež par daiļdarba valodu, metaforiskās izteiksmes līdzekļiem.</p> <p>Ir zināšanas par simbolu kā literāru tēlu.</p> <p>Ir interese par dažādu veidu un žanru literārajiem darbiem.</p>	<p>raksturojuma elementiem.</p> <p>Gandrīz pārvarēta daiļdarba naivi reālistiska uztvere (var parādīties individuālas atšķirības).</p> <p>Apliecina radošo darbību, uztverot daiļdarbu kā vārda mākslas darbu, analizējot un vērtējot notikumus un tēlus savā interpretācijā (atšķirīgi līmeņi), cenšoties izprast autora ideju tēla veidojumā un paužot pret to savu emocionālo un prāta apsvērumos balstītu attieksmi; iesaistās daiļdarba fragmentu inscenējumos, tiecoties intuitīvi pārtapt tēlos (atšķirīgi līmeņi), var apmainīties domām par izlasīto, piedalīties diskusijā, savu un citu klasesbiedru darbu un domu vērtēšanā.</p> <p>Cenšas apliecināt jaunrades spējas (atšķirīgos līmeņos), rakstot pasaku, apjomā nelielu tēlojumu, pārdomu darbu, dzejoli. Raksta anotāciju un atsauksmi par daiļdarbu. Gūst gandarījumu par paša izdarīto atklājumu daiļdarba lasīšanā, uztverē un analīzē.</p> <p>Inscenē dialogisku dzejoli, pasaku, fabulu.</p> <p>Par savu guvumu no daiļdarba atzīst lasītājam nozīmīgas individuālās dzīves un mākslas vērtības, akcentējot labā un skaistā vienotību, humānismu.</p>	<p>Orientējas grāmatas struktūrā, anotācijās.</p> <p>Prot anotēt paša izlasītu grāmatu.</p> <p>Ir iepazinis sava novada (pilsētas vai ciema) kultūrvēsturiskās vietas.</p> <p>Izjūt vajadzību iepazīt un vairot savas tautas kultūras vērtības, būt atvērtam pret citu tautu kultūras sasniegumiem.</p> <p>Ir ieinteresēts padziļināt izpratni par autora personību, iepazīstot daiļdarbu.</p>

7. KLASE (70 mācību stundas)

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
	Literatūras mācību priekšmets 7. klasei. Tā saturs un prasības skolēnu mācību darbam. (1 stunda)	Saprot daiļliteratūras sakaru ar kultūras mantojuma apguvi un personības veidošanos.	
Dzeja, dzejnieks, lasītājs (klausītājs).	Dzejas dienu tradīcijas. (2 stundas)	Priekšstats par sakaru starp dzeju un cilvēka dvēseles dzīvi. Priekšstats par Dzejas dienu vēsturi saistībā ar Raiņa vārdu, par Dzejas dienu tradīciju kopšanu. Prot izteiksmīgi lasīt paša izvēlētos dzejoļus. Prot orientēties dzejas radīto izjūtu un noskaņu bagātībā.	Izteiksmīgi lasa dzejoļus (“Dzeja ir domāta uztverei skanējumā.” R.Veidemane.), mēģina paši sacerēt dzejoli. Izrāda cieņu pret atšķirīgu dzejas uztveri. Pārdomā, kāds pamatojums ir mūsdienās izplatītam uzskatam, ka katrs lasītājs daiļdarbu var uztvert atšķirīgi un vērtēt to savā skatījumā.
Folklorā. Latviešu tautasdziesmas.	Latviešu ieražas un to atveidojums gadskārtu tautasdziesmās — Ziemassvētki, Meteņi, Lieldienas, Ūsiņi, Jāņi, Māras diena, Miķeļi, Mārtiņi (pēc skolotāja un skolēnu izvēles) —, ar tām saistītās tradīcijas, ticējumi, to nozīme tautas dzīvē. (4 stundas)	Priekšstats par saulgriežiem un gadskārtām latviešu tautas tradīcijās, par senču dzīvi gada ritumā, ar to saistītajiem daudzveidīgajiem ticējumiem un paražām, par tradīciju lomu iepriekšējās pieredzes pārmantošanā no paaudzes uz paaudzi. Ir sapratne par saulgriežu rituāliem, izdarībām, paradumiem, to simbolisko nozīmi. Var izteikt savas domas par tautas tradīcijām un mūsu laiku (atšķirīgi līmeņi).	Iedziļinās tautas gudrībā: raugoties atpakaļ, jāskatās uz priekšu. Iesaistās tautas rotaļdziesmu inscenējumos, spēlēs, kas mūsdienu skatījumā palīdz radīt priekšstatu par senajām rituālajām darbībām, to nolūku.
Proza. Literārā pasaka.	S.Kaldupe. Ziņas par autori. “Ziemeļzemes pasaka”.	Prot formulēt pasakas galveno domu. Atbilstoši autores vēstījumam var izteikties par mantas un mīlestības – materiālo un	Pārdomā par meistara darinātajiem svečturiem: kāpēc viņš tos izgatavoja no koka, nevis kāda cita – dārgāka materiāla; kāpēc

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
	(2 stundas)	<p>garīgo vērtību – lomu cilvēka dzīvē.</p> <p>Vērtīborientējoši raksturo pasakas galveno varoni – jauno puisi, kas, vīlies mīlestībā, kļūst par visu atzītu mākslas meistar.</p> <p>Prot vērtēt rakstnieces izsmalcināto valodu, mācās asociatīvi uztvert zemtekstus tēlainajā vēstījumā.</p>	<p>tajās sprauda gaiši zilas sveces (zilā ir cerību krāsa). Izsaka savus pieņēmumus, uz ko sirmais meistars cerēja.</p>
	<p>K.Skalbe. Ziņas par autoru. “Kā es braucu Ziemeļmeitas lūkoties”. (4 stundas)</p>	<p>Orientējas pasakas rašanās laikā un var izteikt savas domas par autora nolūku tās sacerēšanā, par pasakas satīrisko raksturu.</p> <p>Prot veidot vērtīborientējošu stāstījumu par to, kā pasakā izpaužas satīra par mietpilsonību.</p> <p>Raksturo jauno jūrnieku pretstatā satīriski veidotajiem tēliem.</p> <p>Saprot simboliski veidotā Ziemeļmeitas tēla un “staru vainagu” būtību.</p> <p>Prot vērtēt pasakas romantisko ievirzi, krāšņo valodu.</p>	<p>Pārdomā, vai arī mūsdienu sabiedrībā izpaužas mietpilsoniski uzskati, mietpilsonisks dzīves veids. Sniedz izvērstu atbildi, kāda ir viņa paša attieksme pret pieticību, pašapmierinātību un miermīlību “mīļā miera dēļ”. Iztēlojas, par ko K.Skalbe varētu būt domājis, satīriski atveidojot Miera un Pieticības malu, un izsaka savas domas, vai katram cilvēkam savā dzīvē iespējams tajā nokļūt.</p>
	<p>O.Vailds. Ziņas par autoru. “Laimīgais princis”. (4 stundas)</p>	<p>Ir priekšstats par angļu rakstnieku – izcīlu literāro pasaku autoru, skaistuma dievinātāju. Prot izteikties par to, ka pasakā “Laimīgais princis” skaistums ir vispārcilvēciska vērtība; var paskaidrot domu, ka pasakas virsraksts izsaka vairāk, nekā vārdos var izlasīt.</p> <p>Prot raksturot, kā izpaužas pretstata princips šī literārā darba veidojumā; kādas pretstata ainas ietvertas pasakas sižetā, kāds to izmantojumā varētu būt bijis rakstnieka nolūks; kā raksturots Laimīgais princis Bezrūpības pilī</p>	<p>Mēģini atbildēt uz jautājumiem, pamatojot atbildes ar autora tekstu un saviem spriedumiem:</p> <p>kas cilvēka dzīvē ir pats galvenais; kā autors skaistumu saista ar citām vispārcilvēciskām vērtībām – laimi, mīlestību, līdzjūtību, taisnīgumu;</p> <p>kā pasakā izpaužas rakstnieka ironija (vārdos izteiktam pretēja apjēga negatīvā nozīmē) par pilsētas galvu un viņa padomniekiem.</p>

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		<p>un pēc pārtapšanas statujā.</p> <p>Prot izteikt minējumu, kāpēc pasakā iekļauts Bezdelīgais tēls.</p> <p>Prot secināt, kāda ir pasakas galvenā doma.</p> <p>Prot salīdzināt O. Vailda “Laimīgo princi” ar kādu no K.Skalbes pasakām (atšķirīgi līmeņi).</p>	<p>Ir pārdomājis, par kādām aktuālām mūsu dzīves parādībām (pasakas sakarā) pats vēlētos apmainīties domām ar klases biedriem.</p>
Stāsts.	J.Akuraters. Ziņas par autoru. “Kalpa zēna vasara”. (4 stundas)	<p>Ir priekšstats par romantismu kā literatūras virzienu. Prot veidot izjustru stāstījumu par stāsta fragmentos atveidoto romantisko vidi (dabu, lauku dzīvi, cilvēku savstarpējām attiecībām); sižeta piesātinājumu ar lirismu, mirkļa skaistuma izjūtām. Var raksturot centrālo tēlu Jāni kā neikdienišķu lauku puisi, atklājot viņa romantiskās emocijas, tiekšanos pēc “kaut kā cēla, nezināma”. Izsaka savas domas par īpatno pretstata paņēmiena izmantojumu (tēlu sistēmas veidojumā, Jāņa iekšējās pasaules atklāsmē).</p> <p>Prot salīdzināt (pēc izvēles) Jāni ar Almu, saimnieku Vanagu, kalpu Mārtiņu, abām dienestmeitām, ievērojot to, ka tēlu salīdzinājumos galvenās ir to atšķirīgās iezīmes. Veido izvērstu atbildi, akcentējot šim daiļdarbam iezīmīgās mākslinieciskās vērtības (atšķirīgi līmeņi).</p> <p>Prot izteikt pieņēmumu par stāsta fragmentu idejisko ievirzi (formulēt autora galveno domu).</p>	<p>Pastāsta, kas saista šai stāstā. Izsaka savas pārdomas par literātes un kultūrfilozofes Zentas Mauriņas atzinumu: J.Akuratera stāsts ir šedevrs (izcils mākslas darbs) latviešu literatūrā.</p> <p>Ir pārdomājis, vai cilvēks var dzīvot bez romantiskām emocijām. Ja atzīst par iespējamu, pastāsta par savām romantiskajām asociācijām, kuras rosinājis J.Akuratera stāsts.</p>
	G.Repše. Ziņas par autori.	<p>Ir priekšstats par rakstnieces G.Repšes centieniem pēc atšķirīgā, vienreizējā dzīvē, to</p>	<p>Izsaka savas pārdomas par izteikumu: G.Repšes stāsts palīdz lasītājam iepazīt</p>

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
	“Jorens kokā kāpējs”. (4 stundas)	izpaušmi viņas īsajā stāstā. Skolēns kā lasītājs savā skatījumā mēģina formulēt ideju, kuru rakstniece likusi Jorena tēla izveidojuma pamatā, un tiecas paust pret to savu attieksmi; vērtīborientējošā skatījumā prot raksturot Jorenu – mazu, bet “smieklīgi pieaugušu” zēnu. Prot izteikties par savdabīgo māksliniecisko izteiksmi stāsta izveidojumā. Raksturo rakstnieces stilu, pievēršot uzmanību salīdzinājumiem un secinot, kā šie salīdzinājumi palīdz atklāt īsā stāsta galveno domu.	apkārtējo pasauli un arī pašam sevi.
	O’Henrijs. Ziņas par autoru. “Bēdu brāļi”. (4 stundas)	Ir priekšstats par īso stāstu, par klasiskās literatūras iezīmēm: humānismu un ar to saistītajām cilvēka iekšējās pasaules kolīzijām (pretēju spēku, centienu sadursmēm). Prot secināt, kā amerikāņu klasika O’Henrija īsajā stāstā gūst izpaušmi klasiskās literatūras pamatiezīmes. Apliecina savu gatavību, sākotnēju prasmi risināt piedāvātos vai pašiem radušos problēmjautājumus, kas ievirza dialogā ar īso stāstu “Bēdu brāļi”, kas palīdz atklāt rakstnieka stila iezīmes (mākslinieciskās izteiksmes savdabību). Raksturo, kā virsraksta zemtekstā iezīmējas stāsta galvenā doma, kā “trešās grupas ļaundara” sarunā ar pilsoni atklājas stāsta galvenā ideja, par kuru autors dalās pārdomās ar lasītāju.	Izvēlas kādas no O’Henrija minētajām īsā stāsta iezīmēm (“Īsais stāsts nav nekāds īsais stāsts, ja tam nepiemīt oriģinalitāte, spilgts stils, koncentrētība, vienība, lielisks saturs un izdoma”) un izsaka savas domas par to, kā tās atklājas stāsta “Bēdu brāļi” izveidojumā.

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
Novele.	R.Blaumanis. Ziņas par autoru. “Nāves ēnā”. (5 stundas)	<p>Ir priekšstats par psiholoģisko noveli un R.Blaumani kā vienu no tās izveidotājiem latviešu literatūrā, par psiholoģisko portretu, par raksturu kā spilgtu, individualizētu tēlu.</p> <p>Saprot, kā R.Blaumaņa psiholoģiskajā vēstījumā atklājas cilvēku raksturi ekstrēmos apstākļos.</p> <p>Saprot pretstata principa izmantojumu tēlu sistēmas veidojumā, raksturu (Birkenbauma) atklāsmē.</p> <p>Prot raksturot noveles galvenos tēlus, skaidrot, kā tēlu psiholoģiskajos portretos, dialogos, domās, rīcībā, dabas norišu uztverē, pārdzīvojumos izpaužas viņiem raksturīgas iezīmes.</p> <p>Prot salīdzināt raksturus, izdarot attiecīgus secinājumus, kā raksturu pretmetos iezīmējas R.Blaumaņa mākslas vadorientieris – “ būt visam labam par ceļa rādītāju”.</p>	<p>Ievērojot literatūrzinātnieces S.Vieses atziņu par R.Blaumani kā cilvēka “dvēseles sargu”, raksturo Birkenbaumu, Grīntālu vai kādu citu novelē atveidotu raksturu.</p> <p>Pārdomā, kāpēc rakstnieks humānists noveles nobeigumā uz ledus gabala atstājis tieši “lielo, skaisto” Grīntālu, veco Daldu un Kārlēnu. (Varbūt arī autors lozējis pirms lēmuma pieņemšanas?)</p> <p>Izraksta zīmīgus citātus par Birkenbaumu (vai citu raksturu) un komentē, kāpēc tieši tos izvēlējies.</p> <p>Iejūtas rakstnieka advokāta lomā un izsaka savu viedokli, kādas R.Blaumaņa mākslas vērtības izceltu un kuru aizstāvētu, pret ko vērstos, ja dzirdētu apgalvojumu, ka mūsu dienās R.Blaumaņa humānistiskie uzskati par labo un skaisto esot novecojuši.</p>
Bērnības atmiņu romāns.	J.Klīdzējs. Ziņas par autoru. Fragmenti no romāna “Cilvēka bērns” (6 stundas) vai	<p>Priekšstats par bērnības atmiņu romānu, par autora personības dzimto vietu, viņa bērnības atmiņām, darbības norises vidi un laiku.</p> <p>Prot atšķirt romānu no citiem prozas žanriem.</p> <p>Izsaka pieņēmumus, minējumus, par ko autors aizsācis sarunu ar lasītāju, kā viņa nolūks atklājas reālistiskajā tēlojumā, raksturo dažu Latgales novada īpatnību atklāsmi, lauku dzīves tēlojumu.</p> <p>Raksturo Boņa tēlu, izceļot tajā mazā zēna</p>	<p>Izsaka savas domas par romānā tēlotajiem notikumiem, varoņiem, viņu rīcību.</p> <p>Izvēlas situāciju no romāna fragmenta, kas lasītājam liek domāt par kādu nozīmīgu jautājumu dzīvē, tēlaini par to pastāsta.</p> <p>Vērtē, kā izpaužas Boņa godīgums un vērtīgums saskarsmē ar romāna tēliem (pēc paša izvēles).</p> <p>Pastāsta, kā J.Klīdzēja romānā atklājas Latgales novada dabas skaistums, savdabība</p>

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		vērīgumu, godīgumu, šķietamo naivumu.	cilvēku sadzīvē, savstarpējās attiecībās, valodas īpatnībās. Iztēlojas situāciju, ka vēlas intervēt Boņu, veido jautājumus.
	V.Belševica. Ziņas par autori. Fragmenti no romāna "Bille".	Saprot, kas ir romāns, kādas ir tā atšķirības no citiem prozas žanriem. Pēc romāna fragmentu satura spriež par tā darbības norises vietu un laiku. Prot veidot izvērstu stāstījumu ar raksturojuma elementiem par 30. gadu Rīgu mazās Billes uztverē, izceļot viņas vērīgumu, kritiskumu, pastāvību spriedumos un labestību (Billes skarbā dzīve pie vecākiem Grīziņkalna apkārtnē; nesaskaņas ģimenē, to cēloņi; izklaidēšanās Lieldienu tirdziņā; Bille kinoteātrī; iespaidi Latvijas Valsts svētkos; pirmā skolas diena). Sapratne par kontrasta paņēmienu izmantojumu rakstnieces tēlojumā. Prot izteikt dažas domas par rakstnieces valodu.	Pārdomā, kā izpaužas Billes apdāvinātība jau priekšskolas vecumā (pirmā liecība Billei bija "kauns un negods", taču skolotājs vecākiem teicis, ka "par spīti divniekiem, Bille esot ļoti apdāvināts bērns") un veido par to izvērstu stāstījumu, izmantojot paša izvēlētos romāna fragmentus.
Miniatūra.	M.Ķempes, J.Sudrabkalna, I.Indrānes, P.Vīlpa, A.H.Tammsāres vai citu autoru miniatūras (pēc skolotāja un skolēna izvēles). (2 stundas)	Sapratne par miniatūru (maza apjoma tēlojums ar pārdomu raksturu, dzejiska izteiksme, tēli ar augstāku nosacītības pakāpi). Prot izteikties par paša izraudzītās miniatūras māksliniecisko izveidojumu: iespējamo rakstnieka nolūku, izsmalcinātajiem valodiskajiem izteiksmes līdzekļiem, par to iedarbīgumu lasītāja iztēles un emocionālās attieksmes rosināšanā.	Izvēlas miniatūru, kurā autors tēlaini apliecina, piemēram, skaistuma izjūtu un raksturo, kas ieinteresētu lasītāju saista, pārsteidz šai miniatūrā. Vērtē, kā atklājas rakstnieka izsmalcinātais tēlojums, meistarība, dvēseles noskaņas, pārdzīvojumi.
Dzeja.	Rainis. Ziņas par dzejnieku. Dzejoļu	Iepazīstot Raiņa dzejoļus, sāk saprast (atšķirīgi līmeņi) Raiņa dzejas lielumu un	Pārdomā, kas Raiņa mākslā pats galvenais. Komentē dzejas rindas (Raiņa kredo:

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
	kopa: “Manu jaunu dienu zeme”, ”Pats”, “Lauztās priedes”, “Senatne” vai “Karaļmeita” (vai citi dzejoļi). (4 stundas)	<p>oriģinalitāti, tās raksturīgas iezīmes:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Raiņa dzeja aizsāk jaunu laikmetu latviešu poēzijā; 2) tajā apvienotas reālisma un romantisma tendences; 3) jūtu spēks, cieta griba, atziņu un dvēseles noskaņu bagātība; 4) lieli mērķi un vispārcilvēciski ideāli, kas gūst izpausmi gleznainos simbolos un alegorijās, krāsainā metaforiskā izteiksmē, panta formās; 5) romantizēta, izskaistināta pagātne; 6) reālistiski, kritiski tēlota tagadne un iezīmēta nākotnes vīzija, kas saistās ar brīvības ilgu, tāļu, sapņu, kuģu, laužto priežu, saules simboliskiem tēliem; 7) pirmo reizi latviešu dzejā izvirzās liriskais varonis, kas pauž tautas vairākumam tuvus ideālus, apliecina nesavtīgu gādību par citiem, gatavību uzpurēties citu labā. <p>Prot lasīt Raiņa dzeju savā interpretācijā, atklāt liriskā varoņa domu dziļumu un dvēseles noskaņu bagātību.</p>	<p>“Bet cilvēkus mūžam/Es mīlējis esmu, Mans ienaidis tik dedzis/Pret zvērības dvesmu.”), saistot tās arī ar paša izraudzītajiem Raiņa dzejoļiem.</p>
	Aspazija. Ziņas par dzejnieci. Dzejoļu kopa: “Dzimtene”, “Tāda es esmu”, “Magone”, “Saulains stūrītis”, “Prometeja cilts”, “Zilā puķe”(vai citi dzejoļi).	<p>Iepazīstot virkni dzejoļu, ir gūta sapratne par Aspaziju – spilgtāko romantisma pārstāvi latviešu literatūrā, par to, ka ar viņu “dvēsele ienāk latviešu dzejā” (J.Asars.) – dvēsele kā aktīvs personības spēks.</p>	<p>Vērtē Z.Mauriņas izteikumu par Aspazijas dzeju: “Es bieži esmu domājusi, kas atšķir labu dzeju no vājas. Kritiķi ir izgudrojuši sarežģītas teorijas, bet man tā lieta šķiet vienkārša: laba ir tā dzeja, kas ieglaužas atmiņā, kas top par mūsu dvēseles daļu, kas</p>

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
	(4 stundas)	<p>Orientējas Aspazijas dzejas savdabīgumā (atšķirīgi līmeņi):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) dzejnieka uzdevums – nedzīvot vairs tikai sev, bet aktīvi iesaistīties sabiedrības dzīvē, just līdzti cietējiem; 2) romantiska jūsma, neapmierinātība ar seklo ikdienību, augstāku mērķu trūkuma un aprobežošanas ar materiālo labklājību; 3) daudzveidīgas dvēseles noskaņas un izjūtas – no klusa lirisma līdz kvēlam, nemiera pilnam aicinājumam sagraut veco pasauli labākas nākotnes vārdā; 4) dzejas varoņu romantisko trauksmi uz nākotni simbolizē uguns liesmas, zibens, vētras zvans, negaiss, arī ticība zilajai cerībai puķei; 5) bērniecības bezrūpība un sirsnīgs dzīves prieks. <p>Prot lasīt Aspazijas dzejoļus savā uztverē un atklāt tajos dzejnieces romantiskās mākslas savdabīgumu.</p>	<p>mūs pavada skumjos un līksmos brīžos.”</p> <p>Izvēlas un komentē Aspazijas dzejoļus, kas “ieglaukušies” atmiņā.</p>
	E.Veidenbaums. Ziņas par dzejnieku. Dzejoļu kopa: “Kā gulbji balti padebeši iet...”, “Mosties, mosties reiz, svabadais gars...”, “Daudz prātīgu cilvēku pasaulē dzīvo...”, “Es domāju, ka	<p>Saprot E.Veidenbauma dzejas saistību ar tās rašanās laiku un uztver viņa dzejas varoni kā dumpinieku.</p> <p>Var izteikties par E.Veidenbauma dzejas raksturīgām iezīmēm:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) neapmierinātību ar dzīves īstenību un protestu pret netaisnībām dažādu sabiedrisko 	<p>Izsaka savas domas par E.Veidenbauma dzejas varoņa romantisko un pesimistisko izjūtu saistījumu.</p> <p>Izvēlas vienu dzejoli un atklāj, kā tajā izpaužas dzejnieka utopiskie centieni, liriskā varoņa romantiskās noskaņas (“Pēc kaut kā cēla, nezināma sirds ilgojas, sirds ilgojas.”).</p>

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
	<p>pasaulē...”, “Ej un dzenies tik pēc naudas...”, “Reiz zaļoja jaunība...”.</p> <p>(4 stundas)</p>	<p>slāņu savstarpējā satiksmē;</p> <p>2) kontrasta paņēmiena, satīras (ironijas) izmantojumu dažādu sabiedrības slāņu centienu atklāsmē;</p> <p>3) tiešamības izjūtas iespaيدا pastiprinājumu (uzrunas formas, precīzu, spilgtu sinonīmu izmantojums).</p> <p>Prot lasīt un komentēt E.Veidenbauma dzejoļus, kuros atklājas pretrunas liriskā varoņa domās un izjūtās.</p>	
	<p>Latviešu autoru dzejoļu kopa “Tev, mana Latvija !”</p> <p>J.Alunāns “Nevis slinkojot..”,</p> <p>A.Pumpurs “Tautai”,</p> <p>Auseklis “Gaismas pils”,</p> <p>L.Breikšs “Svēts mantojums”,</p> <p>V.Plūdonis “Tev mūžam dzīvot, Latvija!”,</p> <p>Rainis “Daugava”,</p> <p>Z.Lazda “Latvijai”,</p> <p>A.Eglītis “Es tēvu zemei noliecos”,</p> <p>O.Vācietis “Tu esi”,</p> <p>M.Zālīte “Tik un tā” (vai citi dzejoļi pēc skolotāja un skolēnu izvēles).</p> <p>(4 stundas)</p>	<p>Aktualizē zināšanas (ar skolotāja atbalstu) par patriotismu kā dzimtenes mīlestību, prot izteikt savu nostāju, kā Latvijas pilsonis var apliecināt savu patriotisko stāju.</p> <p>Pievērsoties dzejoļu kopai, prot spriest par to, kā dzejnieks patriots noteiktā mūsu valsts attīstības posmā dzejiskos tēlos/izteiksmē ir rosinājis lasītāju (klausītāju) apliecināt savu attieksmi pret latviešu tautu, tās brīvības izcīņu; izjutis tautas sāpes un ciešanas, apliecinot tās varoņspēku, brīvības alkas, gatavību aizstāvēt savu zemi, izjutis dzimtās zemes skaistumu.</p> <p>Prot atrast un izjusti nolasīt paša izraudzītu dzejoli, kurā saklausāmi dziļi latviski tēli, dzimtās zemes cildinājums, vēlējums latvju zemei augt un plaukt.</p> <p>Prot lasīt izraudzītos dzejoļus ar intonācijas izjūtu, patriotisku stāju.</p>	<p>Atceras Latvijas himnu (tajā ir svēti vārdi un tiem atbilstoša melodija, kas var spēcīnāt latviešu pašapziņu). Izsaka savas domas, kurus himniskus dzejoļus uzskata par tik nozīmīgiem, ka tie varētu dzejiskā spēkā sabalsoties ar mūsu valsts himnu.</p> <p>Veido latviešu patriotisko dzejoļu izlasi un prot tēlainā stāstījumā atklāt, kāpēc tieši šos dzejoļus izvēlējušies, savā stāstījumā izceļot, kā katrā dzejolī gūst izpausmi dziļi emocionālos dzejas tēlos izteikts Latvijas dabas skaistums saistībā ar svētuma pārdzīvojumu. Izsaka pieņemumu, kāds varētu būt bijis dzejnieku nolūks, radot patriotisku dzejoli, kā izdevies šo nolūku īstenot; kuri dzejas tēli šķiet īpaši dvēseliski un lasītājā (klausītājā) var radīt emocionālu pacēlumu.</p>

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		<p>Prot apliecināt savu cieņu pret mūsu valsti un tautas nacionālai pašapziņai nozīmīgām vērtībām.</p> <p>Prot izteikties par patriotisko dzeju kā tautas vienotāju, kopības apziņas spēcīgāji.</p> <p>Salīdzina vairāku autoru patriotiskos dzejoļus un izsaka savas domas, kas tajos kopīgs un kas dzejiskās izteiksmes ziņā atšķirīgs.</p>	
Dramaturģija. Saulgriežu pasaka.	Rainis. Ziņas par autoru. Fragmenti no lugas "Zelta zirgs". (6 stundas)	<p>Sapratne par to, ka Raiņa saulgriežu pasakā folkloras motīvi, dabas parādību, gadalaiku mijas tēlojums sasaucas ar norisēm sabiedrības dzīvē. Sapratne par Raiņa tēliem simboliem: simbolu otrais plāns iezīmē garīgās izaugsmes, pretmetos norisošās attīstības idejas, kas iemiesotas cilvēku ārveidā un paver ceļu lasītāja (skatītāja) radošai pašveidei.</p> <p>Prot pēc pretstatu principa sadalīt tēlus divās grupās: saules apmirdzētajos, dzīvības, attīstības, progresā un tumsas, sastinguma, regresa spēkos, saskatīt iekšējos konfliktus to veidojumā.</p> <p>Prot attīstības idejas pavērsienā izskaidrot Raiņa lugas pamatdomu: "Ņems, kas atdos, veiks, kas zaudēs,/ Pastāvēs, kas pārvērtīsies."</p>	<p>Pārdomā, ar ko lugā saistās saules tēls, kādu simbolisku jēgu tas iegūst, kāpēc Antiņu ļaudis sauc par Saulvedi, kāpēc Balto tēvu Rainis dēvē par "tūkstotveidi". Mēģina skaidrot, ar kādām pārvērtībām saistās simbola otrais plāns (atšķirīgi līmeņi).</p> <p>Izvērš izteikumu: "Raiņa lugā viss tāpat kā pazīstamajā pasakā un tomēr citādi".</p>
	7. klasē paredzētā literatūras mācību satura apguves novērtējums. (2 stundas)	Prot vērtēt savus un klasesbiedru mācību darba rezultātus: spēju rast kontaktu (dialogu) ar paša izraudzītu daiļdarbu un iesaistīties līdzradīšanā: sapratni par iespējamo autora nolūku, prasmi izvirzīt cilvēka dzīvei	

Mācību satura tēmas	Temati un apgūvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		nozīmīgus jautājumus (problēmas) un meklēt atbildi uz tiem, emocionāli un jēdzieniski paust savu attieksmi pret autora centieniem – tos atbalstīt, pret tiem pamatoti iebilst vai tos noraidīt kā nepieņemamus, tādējādi apliecinot savu radošo darbību, individuālās dzīves un mākslas vērtības.	

Paredzami apgūves rezultāti 7. klasē

Literatūra kā vārda māksla	Literārā darba uztvere, radošā darbība	Literatūra kā kultūras sastāvdaļa
<p>Iezīmējas pāreja no aprakstoši empīriskas literatūras apjēgas uz sapratni jēdzienu līmenī.</p> <p>Sāk saprast un pamatot (individuālas atšķirības) nozīmīgas sakarības: cilvēki rada kultūru, un kultūra sekmē cilvēka personības veidošanos; literatūras apguve plašākā skatījumā ir personības iesaistīšanās garīgās kultūras apritē, kur nozīmīgas ir ne tikai zināšanas un prasmes, bet galvenokārt dzīves un mākslas vērtības; atšķirības starp zinātni un daiļliteratūru, jēdzienu un mākslas tēlu; ētiskā (labā) un estētiskā (skaistā) vienotību folkloras sacerējumos un rakstnieku darbos.</p> <p>Prot izteikties par daiļdarba satura un formas vienotību, par daiļdarba izvēles un vērtēšanas kritēriju nosacītību, to noderīgumu labas literatūras atlasē.</p> <p>Interesējas par cittautu folkloru un literatūru.</p>	<p>Ir pārliecinājušies (individuālas atšķirības), ka daiļdarbu lasīšana un asociatīva uztvere rada emocionālu saviļņojumu, gandarījuma izjūtu, rosina domāt par sevi, apkārtējiem cilvēkiem, nozīmīgām savstarpējās saprašanās problēmām, un saista to visu ar savas vērtīborientācijas veidošanos.</p> <p>Apliecina sākotnēju prasmi orientēties tēlu psihiskajā struktūrā (atšķirīgi līmeņi), iepazīstot literāros darbus ar augstāku nosacītības pakāpi, kuros atveidotas sarežģītas cilvēka iekšējās pasaules kolīzijas.</p> <p>Izjūt vajadzību un praktiski tiecas rast individuālu kontaktu (dialogu) ar daiļdarbu un tā autoru: iesaistoties savām iespējām atbilstošā līdzradīšanā, cenšas izprast autoru nolūkus, izvirzīt eksistenciālus jautājumus un meklēt uz tiem atbildes, atbalstot rakstnieka centienus, kritiski iebilstot pret tiem vai argumentēti tos noraidot,</p>	<p>Saprot, ka individuāla mākslinieciska vērtība ir personiski nozīmīga jēga, kurai vērtētājs (lasītājs) izvēles situācijā dod priekšroku, tai tic un to emocionāli pārdzīvo.</p> <p>Interesējas par nozīmīgiem kultūras pasākumiem mūsu valstī un ārzemēs. Prot pastāstīt par sava novada (pilsētas) ievērojamākajām kultūrvēsturiskajām vietām, kultūras darbiniekiem.</p> <p>Iespēju robežās apmeklē teātru izrādes, koncertus, izstādes.</p> <p>Orientējas literatūras sakaros ar citiem mākslas veidiem – teātri, tēlotāja mākslu, mūziku, kino.</p>

Literatūra kā vārda māksla	Literārā darba uztvere, radošā darbība	Literatūra kā kultūras sastāvdaļa
	<p>tādējādi apliecinot savu radošo darbību, individuālās dzīves un mākslas vērtības.</p> <p>Saprot liriskā varoņa saistību ar dzejnieka personību un lasītāja (klausītāja) individualitāti. Cenšas raksturot (ne vienmēr izdodas) literāros tēlus kā rakstnieka ētiski estētiskā ideāla paudējus.</p> <p>Aprakstoši (izmantojot apgūtās literatūrteorētiskās zināšanas) var skaidrot rakstnieka stilu.</p>	

8. KLASE (70 mācību stundas)

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
	Literatūras mācību priekšmets 8. klasei, tā saturs un prasības skolēnu mācību darbam. (1 stunda)	Ierosme lasīt mācību programmā iekļautos daiļdarbus un aktīvi iesaistīties to apgūvē.	
	Dzejas dienu tradīcijas. (2 stundas)	Zina Dzejas dienu tradīcijas, izprot to nozīmību tautas kopības apziņas veidošanā, cilvēka iekšējās pasaules bagātināšanā. Atrod sev tuvus dzejoļus, pamato savu izvēli.	Pārdomā, ko, viņuprāt, nozīmē Dzejas dienas, kāpēc dzejai piemīt īpašs valdzinājums, kā dzeja saistās ar cilvēka noskaņojumu, kāpēc cilvēki lasa dzeju, ko pats meklē un atrod dzejā.
Folklorā. Latviešu tautsdziesmas.	Cilvēka mūža ritums latviešu tautsdziesmās. Kristības, vedības, bedības, ar tām saistītās tradīcijas un ieražas. (4 stundas)	Ir sapratne par mūža godiem – kristībām, vedībām, bedībām – un to atspoguļojumu tautsdziesmās, apjauš dziesmas nozīmi senču mūža ritumā. Var izteikt savas domas par mūža godiem, ar tām saistītajām paražām, to nozīmi senatnē un to atbalsojumu mūsdienu ģimenes gados. Ir priekšstats par K.Barona dainu kārtošanas principiem.	Iesaistās teatralizētos uzvedumos, spēlēs, kas attēlo svarīgāko latviešu gados. Izsaka savu emocionālo attieksmi pret tautsdziesmām un tajās krāto gudrību. Skandē un dzied šūpuļdziesmas. Pārdomā literatūrzinātnieces J.Kursītes izteikumu: “Svētki ir savas iekšējās dzīves sakārtošana”. Iesaistās patstāvīgā pētījumā par kristību, vedību, bedību norisēm tautsdziesmās.
Liroepika. Balāde. Poēma.	R.Blaumanis. Balāde “Tālavas taurētājs”. V.Plūdonis. Balāde “Salgales Mada loms”. Poēma “Atraitnes dēls”. (7 stundas)	Saprot liroepiku kā dzejas formā sacerētus darbus, kur apvienots sižets ar liriskā varoņa pašpārdzīvojumiem; poēmu kā cildinošu vēstījumu par nozīmīgiem notikumiem tautas vai atsevišķa cilvēka dzīvē; balādi kā sižetisku dzejoli, kurā atveidots neparasts, ārkārtējs notikums.	Lasa un runā no galvas ar intonācijas izjūtu balsī balādes un poēmas. Saskata liroepikas darbos būtiskus tautas vēstures notikumus, izsaka savu attieksmi. Analizē balādēs pausto atziņu aktualitāti mūsdienās.

Mācību satura tēmas	Temati un apgūvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		<p>Saprot balādiskajā dzejolī “Tālavas taurētājs” un balādē “Salgales Mada loms” attēlotos traģiskos Latvijas senvēstures notikumus. Prot veidot izjustu stāstījumu par varoņiem, kas ziedo dzīvību, aizstāvot savu tautu. Var abos darbos atklāt dzejas balādei raksturīgas iezīmes (plašāks dzejisks vēstījums, sižeta līnija, tēlu veidojums), paskaidrot, kā autoru atšķirīgajos tēlojumos traģiskie notikumi iegūst cildenu raksturu, proti: lasītājs (klausītājs), jūtot līdzīgu jauno varoņu pašai ziedībai, apliecina savu patriotisko stāju (atšķirīgi līmeņi).</p> <p>Iejūtoties Atraitnes dēla traģiskajā cīņā par izglītību, var izdarīt dažus secinājumus par poēmas māksliniecisko veidojumu, par to, ka Plūdonis ar savu nemirstīgo darbu, tēlaini izsakoties, ir uzcēlis pieminekli latviešu jauneklībai iegūt izglītību, lai atdotu savas zināšanas cilvēces labā. Prot izteikties par poēmas romantisko ievirzi, tās galvenā varoņa raksturojumu darbībā, par poēmas filigrāno valodisko izveidojumu (atšķirīgi līmeņi).</p>	<p>Vērtē R.Blaumaņa svētuma apziņas apliecinājumu:</p> <p>“Mans zelts ir mana tauta, Mans gods ir viņas gods.” (Nav šaubu – autors godu uzskata par dzīves vērtību.) Iesaistās sarunās par to vērtīgo, svarīgo dzīvē, par ko var ziedot dzīvību.</p> <p>Izsaka savas domas par to, ka mūsu dienās par goda un cieņas aizskaršanu vainīgo iesūdz tiesā un pieprasa no viņa atlīdzību naudā.</p>
	<p>A.Čaks. Fragments no poēmas “Mūžības skartie”. “Spreidiķis Piņķu baznīcā” (vai citi fragmenti pēc skolotāja un skolēnu izvēles). (4 stundas)</p>	<p>Ir priekšstats par spreidiķi un poēmas ieceres skatījumā var pastāstīt, kur atrodas Piņķu baznīca, kāds tai sakars ar Zemgaliešu pulku un tā komandieri – pulkvedi Jukumu Vācieti Pirmā pasaules kara laikā.</p> <p>Prot lasīt pulkveža spreidiķi iedvesmojošas balss intonācijā (atšķirīgi līmeņi).</p>	<p>Komentē poēmas virsrakstu “Mūžības skartie”.</p> <p>Izsaka savas domas par to, vai A.Čaka dzejiskais vēstījums mūsu dienās ir/nav novecojis, kādas nezūdošas vērtības glabā šī poēma.</p>

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		<p>Prot veidot māksliniecisku stāstījumu (individuālas atšķirības) par svinīgo brīdi baznīcā pirms kaujas, izceļot sprediķa tēlaini emocionālo spilgtumu un iedvesmojošo spēku.</p> <p>Prot izteikties par Latvijas brīvības cīņu svētumu un strēlnieku varonību.</p> <p>Zina dažus poēmas fragmentus no galvas.</p>	
<p>Dzeja. Latviešu modernā dzeja.</p>	<p>A.Čaks. Ziņas par dzejnieku. Dzejoļu kopa: “Pašportrets”, “Saldējums”, “Īdens noteku caurule”, “Pilsētas zēns”, “Jaunkundze ar sunīti”, “Kāda dzīve”, “Atzišanās”, “Tev”, “Afišas”, “Paradīze” (vai citi dzejoļi pēc skolotāja un skolēna izvēles). (6 stundas)</p>	<p>Ir priekšstats par A.Čaku – savdabīgu pilsētas dzejnieku.</p> <p>Prot izteikt savas domas par dzejas liriskā varoņa domu un izjūtu šķietamo pretrunīgumu:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) dzimtās pilsētas izjūts tēlojums un dalītas izjūtas par tās spožumu un postu; 2) bohēmiskas noskaņas un patiesas mīlestības jūtas; 3) sirds nemiera kā aktīva dzīves virzītājspēka un dvēseles miera līdzsvarojumus. <p>Prot lasīt un vērtēt A.Čaka dzejoļus savā interpretācijā.</p>	<p>Noklausās dziesmas ar A.Čaka dzejas vārdiem un pārdomā, kā mūzika palīdz uztvert A.Čaka mīlestības dzejas patiesumu.</p> <p>Izlasa O. Vācieša dzejoļus par A.Čaku un vērtē, kā tajos atklājas cieņa pret dzejnieku A.Čaku.</p>
	<p>O.Vācietis. Ziņas par dzejnieku. Dzejoļu kopa: “Dziesma”, “Neatstāj”, “Dzelteni nosnīga kļavas”, “Kaut ko klusiņām, klusiņām”, “Gauja”, “Čaks I”, “Pūt, vējiņi”, “Piesaukšana”,</p>	<p>Ir priekšstats par O.Vācieša dzejas novatorisko raksturu latviešu literatūras attīstībā.</p> <p>Ir priekšstats par polifoniju, par dzejisko intuīciju, publicistisko patosu, par dzejnieka pilsonisko drosmi un patriotismu.</p>	<p>Izvēlas sev tuvus O.Vācieša dzejoļus un komentē tos, atsaucoties uz autora dzejas stilistisko savdabību.</p>

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
	<p>“Tu esi...”, “Sapnis” (vai citi dzejoļi pēc skolotāja un skolēnu izvēles). (8 stundas)</p>	<p>Orientējas vairākās O.Vācieša dzejas vadlīnijās, stila iezīmēs un apliecina sākotnēju prasmi tās likt lietā viņa dzejoļu uztverē, dzejiskās izteiksmes pārnestās nozīmes atskārsnē (atšķirīgi līmeņi), proti:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) dzejoļiem raksturīga “draugu saruna”, kur saklausāms kaismīgs patoss (“krāces apiet nav laika”), drosmīgs “par” un “pret” konfliktsituācijās, apliecinājums nenobīties asu jautājumu izvīrzišanā un risināšanā; 2) savdabīgs, lirisma apgarots maigums mīlestības izpausmē; 3) ticība labajam cilvēkā, aicinājums “cīnīties par jaunu cilvēku sevī”, palīdzīga roka, atbalsts šai cīņā; 4) dzejoļu piesātinātība ar emocijām un domām, zems sāpju sliekšnis (“katra dziesma sākas ar pušumu”); 5) polifoniskums (daudz balsība); 6) pat vienā dzejolī kaismīgi varonīgais, cildenais, liriskais, traģiskais var sabalsoties ar aizvainojumu, ironiskām un satīriskām intonācijām, apliecinot risinātās problēmas daudzšķautņainību; 7) polifoniskās balsis tiek ievadītas ar neuzkrītošu vārdisku mājienu, frāzi vai citāda veida detaļu, kas lasītāju ievirza līdzradīšanā – rosina asociācijas, intonāciju, ievibrē, sabango jūtas, asina prātu, atstāj pēdas dvēselē; 	

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		8) harmonijas meklējumi. Prot raksturot kopīgo un atšķirīgo O.Vācieša dzejoļos (atšķirīgi līmeņi).	
	I.Ziedonis. Ziņas par dzejnieku. Dzejoļu krājums “Motocikls” vai dzejoļu kopa: “Kā milzīgi svečturi ozoli stāv”, “Trīs dēli”, “Kādām dīvainām kustībām, greizām un lauztām”, “Neesiet tik pārmērīgi lieli”, “Egle zina savu vietu”, “Bez mīlestības nedzīvojiet”, “Visbriesmīgāk ir, kad otram sāp..” (vai citi dzejoļi pēc skolotāja un skolēnu izvēles). (8 stundas)	Ir priekšstats par modernismu literatūrā, par dažu tam raksturīgu iezīmju izpausmi I.Ziedoņa dzejā. Sākotnēja orientācija viņa dzejas stilā (atšķirīgi līmeņi): 1) saprot dzejas stilu kā dzejnieka māksliniecisko savdabību; 2) liriskā varoņa kredo: es esmu citāds, mana rakstura iezīme – saglabāt sevi ētiski tīru; 3) dzejas tēliem augsta nosacītības pakāpe (nesagatavotam lasītājam var radīt neizpratni); tēlu piesātinātība ar domu dziļumu; 4) jauna tipa emocionalitāte – virzība caur domu (problēmu) uz pārdzīvojumu; 5) lasītāju vada doma – apjaust dzejiskās izteiksmes pārnesto nozīmi 6) (dzejoļu izveidojumā blakus tradicionāliem tēliem iekļauti šķietami nepoētiski tēli, sarunvalodas elementi, paradoksi jeb neloģiski vārddarinājumi); 7) sastopoties ar neparasto, lasītājs (klausītājs) izjūt pārsteigumu, viņa doma asociatīvi meklē jaunu gultni; 8) “ieiešana sevī” saistās ar pašanalīzi, garīgo	Pārdomā I.Ziedoņa izteikumu: dzejnieka un lasītāja nesaprašanās “rodas no stilu neizpratnes”. Sniedz savus ieteikumus klasesbiedram, ja viņš apgalvo, ka nesaprot I.Ziedoņa dzeju.

Mācību satura tēmas	Temati un apgūvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		<p>vērtību apzināšanu un aktualizāciju.</p> <p>Saprot dzejoļu krājuma “Motocikls” saturiski stilistiskās vadlīnijas: tēlainais brauciens ar motociklu simbolizē izraušanos no pašapmierinātības un ierastības, aicina meklēt jaunas patiesības; krājuma stilistiska iezīme – lasītāju aktīvi uzrunājošās intonācijas, sarunvalodas leksikas izmantojums, tradicionālo un netradicionālo dzejas tēlu sapludinājums.</p> <p>Prot atklāt dzejoļa krājuma saturiskās un stilistiskās vadlīnijas.</p> <p>Prot raksturot kopīgo un atšķirīgo dzejnieku O.Vācieša un I.Ziedoņa dzejoļos (atšķirīgi līmeņi).</p>	
Epifānijas.	<p>I.Ziedonis.</p> <p>Epifāniju kopa: “...Apiet apkārt...”,”Reizēm man liekas”, “Bērniņ, neēd, kad dziesmu dzied”, “Uzvelciet baltu kreklu...”, “Paglaudīt galvu” (vai citas epifānijas pēc skolotāja un skolēnu izvēles).</p> <p>(4 stundas)</p>	<p>Ir priekšstats par epifāniju, par paradoksu un kolāžas izmantojumu epifāniju izveidojumā. Prot atklāt vairākas epifānijām raksturīgas iezīmes:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) epifāniju veido nevis domas loģiskā secībā izkārtots notikums, bet autora subjektīvs pasaules skatījums, dzīves izjūta; 2) pēc kolāžas principa asociatīvi satuvināti nesaderīgi tēli, lietas, parādības rada mirkļa izbrīnu, priecīgu jaunatklājuma, pārsteiguma uzliesmojumu, kad paveras pasaules citādība – atklājas pierastu sakarību, cilvēka prāta aprobežotība; 3) spēle ar lietām, tēliem, krāsām, priekšstatiem cilvēkam nozīmīgu jautājumu 	<p>Pastāsta par kādu I.Ziedoņa epifāniju, kura rosinājusi neparastas asociācijas.</p> <p>Mēģina uzrakstīt pats savu epifāniju.</p>

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		<p>risināšanā.</p> <p>Sāk saprast, ka epifānijas uztverē dominē katra lasītāja (klausītāja) brīvas asociācijas un ka epifānijas nepakļaujas loģiskai analīzei, bet rosina katru pašu piedzīvot un radīt brīnumus.</p>	
Proza. Stāsts.	A.Grīns. Ziņas par autoru. Stāsts “Klusie ciemiņi”. (6 stundas)	<p>Prot analizēt stāsta māksliniecisko veidojumu: iekšējās un ārējās darbības norises vietu un laiku; izteikt pieņēmumu par rakstnieka ieceri.</p> <p>Orientējas psiholoģiski smalkajā vēstījumā – reālā un nereālā, ārējās un iekšējās darbības savijumā, stāsta sižeta risinājumā.</p> <p>Raksturo jaunsaimnieka, ar veļu mistikas un noslēpumainības auru apveltīto, Pirmajā pasaules karā Tīrelpurvā kontuzēto latviešu strēlnieka Atāla un viņa cīņu biedru tēlus un formulē stāsta galveno ideju – aicinājumu svēti glabāt par Latvijas brīvību kritušo varoņu piemiņu (atšķirīgi līmeņi).</p>	<p>Pārdomā, kuras epizodes stāstā liek izjust latviešu strēlnieku cīņas svētumu, un pastāsti par tām.</p> <p>Paskaidro, kā stāsta “Klusie ciemiņi” virsraksta zemtekstā jau iezīmējas rakstnieka iecere.</p> <p>Atceras, kā mūsu senči rudenī mieloja veļu – savu aizgājušo tuvinieku – dvēseles un mēģina raksturot, kāpēc šāda tradīcija tika kopta un kā mūsu tauta svēti glabā par Dzimteni kritušo varoņu piemiņu.</p>
	R.Ezera. Ziņas par autori. Stāstu krājums “ Cilvēkam vajag suni” (pēc skolotāja un skolēnu izvēles 2 vai 3 stāsti). (6 stundas)	<p>Ir priekšstats par R.Ezeras personību un daiļdarbu galveno tēmu – cilvēka iekšējās pasaules harmonijas meklējumiem.</p> <p>Priekšstats par dzīvnieku un cilvēku saskarsmi R.Ezeras stāstos un novelēs. Saskata un ar konkrētiem teksta piemēriem pamato noveles un stāsta atšķirības.</p> <p>Analizē stāsta varoņu rīcību, atsaucoties arī uz savu pieredzi līdzīgos gadījumos.</p> <p>Vērtē R.Ezeras prasmi atklāt dzīvnieku un cilvēku attiecības dažādās dzīves situācijās,</p>	<p>Diskutē un meklē atbildi uz jautājumiem: ”Kāpēc cilvēkam vajag/nevajag suni (kādu dzīvnieku)? Ko nozīmē būt atbildīgam par to, ko esi pieradinājis?”</p>

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		izsaka savu viedokli un pamato.	
Novele.	F.Tuglass. Informācija par igauņu literatūru un autoru. “Ievziediem nobirstot”. (4 stundas)	Saprot rakstnieka iespējamo nolūku — atklāt jaunu cilvēku pretrunīgās domas un izjūtas dzīvei nozīmīgos pavērsienos. Prot izteikt savas domas par romantisko tēlojumu. Raksturo noveles galvenos varoņus, izceļot viņu pārdzīvoto. Var izteikties par pretmetu principa izmantojumu novelē, par iedomātā un reālā saskarsmē radušās vilšanās atveidojumu (atšķirīgi līmeņi).	Paskaidro, kā noveles virsraksts saistās ar tajā izteikto galveno domu (var būt atšķirīgi viedokļi).
Romāns Atmiņu romāns.	A.Eglītis. Ziņas par autoru. Fragmenti no romāna “Pansija pilī” (6 stundas) vai	Priekšstats par A.Eglīti – rakstnieku un mākslinieku – latviešu trimdinieku autoru. Saprot atmiņu romāna “Pansija pilī” (1962) stila iezīmes: spraigs sižets (vēstījums par 20. – 30. gadu Latvijas kultūras dzīvi), spilgts vides atveidojums, ironija, humora izjūta, kolorīti raksturi, pārdomas, atziņas, izkopta valoda. Prot raksturot romānā atveidotos latviešu gleznotājus, rakstniekus, izceļot profesionālo un rakstura iezīmju atklāsmi psiholoģiski smalki veidotajos portretējumos. Prot par to sagatavot un klasē nolasīt ziņojumu. Prot vārdiski zīmēt autora pašportretu, pievēršot uzmanību spilgtām tā atveidojuma detaļām..	Ir sākotnēja pieredze vārdiskā tēlojumā atveidot katram lasītājam savu pašportretu.
Romāns vēstulēs.	Dž.Vebstere. Fragmenti no romāna “Garkājtētiņš”.	Zina, ka amerikāņu bērnu rakstnieci visu mūžu saistījušas nabadzīgo ļaužu dzīves	Iejūtas Garkājtētiņa lomā un uzraksta viņa atbildi kādai no Džūdijas vēstulēm

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		problēmas, var izteikt savus pieņēmumus par viņas nolūku, rakstot romānu vēstulēs. Prot salīdzinoši raksturot Džerušas – Džūdijas dzīvi bāreņu patversmē un koledžā. Analizējot vēstules Garkājētīņam, var noskaidrot, ar ko romāna galvenā varone atšķiras no pārtikušās ģimenēs augušām meitenēm, — izceļ viņas kvēlo vēlēšanos pašai sevi veidot, iegūt labu izglītību, lai kļūtu par rakstnieci.	(“Nenosūtītā vēstule”). Izsaka savas domas, kā uztver Garkājētīņa noslēpumu (pārbauda savas nojautas pareizību, izlasot visu rakstnieces grāmatu).
	8. klasei paredzētā literatūras mācību satura apguves novērtējums. (2 stundas)	Prot vērtēt savus un klases biedru mācību darba rezultātus: orientēšanos literatūras vēsturiskajā attīstībā – no tradicionālajiem folkloras sacerējumiem, klasiskajiem daiļdarbiem līdz modernisma un postmodernisma tendencēm; prasmi apliecināt sapratni par to, kā lasītājs var uztvert un pēc nosacītiem kritērijiem analizēt, un interpretēt dažāda rakstura daiļdarbus, atklājot tajos individuālas dzīves un mākslas vērtības; prasmi izteikties par dzejas liriskā varoņa saistību ar dzejnieka personību un dzejas uztvērēja pašizziņu.	

Paredzamie apguves rezultāti 8. klasē

Literatūra kā vārda māksla	Literārā darba uztvere, radošā darbība	Literatūra kā kultūras sastāvdaļa
Prot savām iespējām atbilstoši raksturot latviešu klasisko literatūru kā klasiskās kultūras daļu, izceļot tās klasiskās, vispārcilvēciskās vērtības. Sāk saprast literatūras vēsturiskās attīstības ceļu no	Zina, ka mūsdienu sabiedrība pieļauj uzskatu daudzveidību un ka arī daiļdarbu uztverē, analizē un vērtēšanā nevienam nav patiesības monopola, katrs var kritiski spriest, argumentējot savu pozīciju.	Kultūras būtības sākotnēja sapratne: jau no savas sākotnes cilvēks kā sabiedriska būtne ir izjutis un īstenojis vajadzību papildināt reālo, praktisko dzīvi ar to, kā dabā nav, ar “otro realitāti” – īpašiem materiāliem, garīgiem, mākslinieciskiem

Literatūra kā vārda māksla	Literārā darba uztvere, radošā darbība	Literatūra kā kultūras sastāvdaļa
<p>tradicionālajiem folkloras sacerējumiem, klasiskajiem daiļdarbiem līdz modernisma un postmodernisma tendencēm.</p> <p>Zina, ka katrā laikmetā ir kaut kas tradicionāls un kaut kas jauns, moderns, ka mainās dzīve un līdz ar to māksla, arī literatūra, mainās dzīves un mākslas vērtības, orientācijas; nav iepazīti modernās literatūras virzieni, bet ir aplūkoti tikai atsevišķi tiem atbilstošie daiļdarbi, to apgūvē radies priekšstats par dažām modernisma iezīmēm (daiļdarbu, tā tēlu augsto nosacītības pakāpi, reālā aizstāšana ar nereālo, iluzoro, kolāžas un citu izteiksmes līdzekļu un formu izmantojums, lai dziļāk atklātu cilvēka iekšējās pasaules kolīzijas, subjektīvos pārdzīvojumus).</p>	<p>Saprot, ka lasītāja dialogu ar daiļdarbu veido nevis tikai viņa paša uztverē radies priekšstats, bet arī ieklausīšanās rakstnieka tēlojumā, lai apzinātu, ko viņš centies ar to pateikt.</p> <p>Zina, ka saturā un formā atšķirīgus literāros darbus apgūst atšķirīgi; par savu guvumu prot izteikties, dalīties domās ar citiem, diskutēt, izvēles situācijās izmantojot iegūtās zināšanas, prasmes (arī sociālās prasmes) un emocionāli vērtējošo pieredzi.</p> <p>Prot savā skatījumā analizēt literāros darbus, raksturot tēlus (atšķirīgi līmeņi), cenšas ievērot daiļdarba žanra specifiku, autora mākslinieciskos nolūkus, viņa stila īpatnības.</p> <p>Prot vērtēt daiļdarbu pēc dažiem nosacītiem kritērijiem (mākslinieciskums, cilvēka domu, centienu, izjūtu atveidojuma nozīmīgums, pēc tā, ko autors atzinis par labu un skaistu; pēc tā, kas lasītājam patīk vai nepatīk).</p> <p>Savas radošās spējas var apliecināt vārdos un rakstos.</p>	<p>(iztēlotiem, iluzoriem) veidojumiem. Viens no tiem – vārda māksla. Priekšstats par to, ka daiļdarbu aktīva izziņa lasītājiem palīdz iepazīt un vērtēt pasauli, kā arī izzināt un pilnīgot pašam sevi.</p>

9. KLASE (70 mācību stundas)

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošas darbības) pieredzes veidošanās
	Literatūras mācību priekšmets 9. klasei, tā saturs un prasības skolēnu mācību darbam. (2 stundas)	Rodas interese par apgūstamajiem daiļdarbiem. Sapratne par daiļdarbu radošu uztveri un vērtēšanu lasītājam nozīmīgas jēgas aspektā.	
Folklorā. Latviešu folkloristika.	Folkloras vākšana, sistematizēšana, popularizēšana (F.Brīvzemnieks, P.Šmits, K.Barons, K.Arājs). Folkloras veidi un žanri (kopsavilkums). (2 stundas)	Saprot latviešu folkloras vākšanas vēsturisko nepieciešamību mūsu tautas pirmās atmodas laikmetā, šī darba turpinājumu kultūras mantojuma saglabāšanā, sistematizēšanā un popularizēšanā. Saprot latviešu tautasdziesmas lomu latviešu identitātes saglabāšanā un novērtē Kr.Barona mūža ieguldījumu šajā darbā. Priekšstats par Folkloras krātuves darbību mūsu dienās. Prot izveidot shēmu, kurā sistematizēti folkloras veidi un žanri.	Apzinās latviešu folkloras kultūrvēsturisko nozīmi un iespēju robežās piedalās tās sacerējumu vākšanā un popularizēšanā.
Mitoloģija.	Mīta saistība ar folkloru un literatūru. (4 stundas)	Priekšstats par mītiem kā pasaules arhaisko sabiedrību kultūras parādību, vissenāko mutvārdu daiļradi, kas guvusi izpausmi nostāstos par dieviem, dievībām, gariem, varoņiem, par pasaules izcelšanos, dabas parādībām, aizvēsturiskiem notikumiem. Saprot mitoloģiskās domāšanas – savdabīga pasaules skatījuma – pamatiezīmes: 1) nav būtiskas atšķirības starp dzīvo un nedzīvo dabu, starp izdomu un īstenību; 2) centieni visai pasaulei piedēvēt dzīvu būtņu	Skaidro mitoloģiskā skatījumā tādus tautas atmiņā saglabātus izteikumus kā “nolikt karoti”, “lāča pakalpojums”. Izsaka savas domas par to, kāpēc mitoloģiskos tēlus nevajadzētu/vajadzētu vienādot ar simboliem.

Mācību satura tēmas	Temati un apgūvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		<p>īpašības;</p> <p>3) pasauli, tās uzbūvi senais cilvēks tiecas izteikt mitoloģiskos tēlos, kas saplūst ar realitāti;</p> <p>4) tēli nav iztēles radīti, bet ir dzīvas būtnes, kas mīt cilvēkam līdzās un kam viņš svēti tic;</p> <p>5) mīts izceļ vārda spēku, saistās ar maģiju (buršanu) un rituāliem;</p> <p>6) mītos atklājas gadsimtos krātā cilvēces gudrība, cilvēcības mācība.</p> <p>Priekšstats par to, ka pārveidoti mitoloģiskās domāšanas elementi caurvij visu cilvēces attīstības vēsturi, gūst izpausmi arī reliģijā un mākslā un folklorā.</p> <p>Priekšstats par mitoloģiju kā mītu kopumu un zinātņi par mītiem.</p>	
	Dažādu tautu mīti un to rašanās (pārskats). (2 stundas)	<p>Priekšstats par mītiskiem pirmtēliem un pasaules koka arhetipu.</p> <p>Priekšstats par grieķu un ēģiptiešu mītiem, kas vēsta par pasaules un cilvēku izcelšanos.</p> <p>Prot šos mītus salīdzināt pasaules izcelšanās skatījumā.</p> <p>Prot veidot stāstījumu par grieķu Olimpu, nosaucot tā galvenos dievus.</p> <p>Prot pateikt dažus piemērus, kā grieķu mītu sižeti un tēli ietekmējuši Rietumeiropas literatūras un mākslas, kultūras dzīves</p>	

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		veidošanos.	
	Grieķu mīts par Prometeju. (2 stundas)	<p>Priekšstats par Prometeju – vienu no cildenākajiem tēliem grieķu mitoloģijā – dievu, kurš cietis cilvēkmīlestības dēļ.</p> <p>Prot veidot stāstījumu par šo mītu, akcentējot Prometeja palīdzību cilvēkiem, to, ka slepeni ieguvis Olimpā uguni, viņš iemāca cilvēkiem to lietot, ierāda viņiem dažādus amatus, iemāca skaitīt, rakstīt un lasīt, par ko lielā mērā izjūt Zevas dusmas.</p>	
	Bībele – jūdaisma un kristietības Svēto Rakstu krājums. (4 stundas)	<p>Priekšstats par Bībeles rašanās vietu un laiku, par Veco Derību un Jauno Derību.</p> <p>Zina, ka jūdaisms (t.s. Mozus ticība) ir viena no senākajām (ebreju) reliģijām, ka kristietība, atdalījusies no jūdaisma, ir jaunāka, pasaulē visizplatītākā reliģija, kuras pamatā ticība Jēzum Kristum. Iegūtas zināšanas par to, ka Bībeles stāstos atklājas Dievs kā pasaules, arī cilvēka radītājs, Svētā pielūgsmē, ticība Dievam un ar to saistītie kulta rituāli, kā arī ētikas principi – cilvēku uzvedības normas.</p> <p>Zina dažas Bībeles līdzības.</p>	<p>Pārdomā, kāpēc Bībeli dēvē par Grāmatu grāmatu, un mēģina atrast piemērus, kā Bībeles sižeti un simboli tiek izmantoti daiļliteratūrā.</p> <p>Patstāvīgi izlasa Mateja evaņģēlija 13. nodaļu – līdzību par sējēju – un mēģina argumentēt, ka Bībeles līdzības var uzvert arī kā izteiksmes veidu, kādā tiek sludināti debesu valstības noslēpumi, grēku nožēlošanas un piedošanas mācība.</p> <p>Pievērš uzmanību tam, ko Jēzus atbild uz mācekļu jautājumu – “Kāpēc tu uz tiem runā līdzībās?”!</p> <p>Izsaka savas domas par to, vai Bībeles līdzību vārdiskajā iedarbīgumā nav rodams aizsākums alegorijai – daiļdarbu mākslinieciskās izteiksmes līdzeklim, kas kādu ideju vai jēdzienu padara iedarbīgāku, ietverot to jutekliskā tēlā, ko ar ideju vai jēdzienu saista viegli saskatāma analogija (līdzība, atbilstība).</p>

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
	Latviešu mitoloģija, tās galvenie tēli, to atspoguļojums latviešu folkloras sacerējumos (latviešu tautasdziesmās). (6 stundas)	<p>Priekšstats par latviešu mitoloģiju kā zemes kopēju pasaules uztverē un izpratnē radušos dabas reliģiju. Saprot, ka atšķirībā no kristietības, kas atzīst viena Dieva esamību, baltu ciltis uzskatījušas, ka pasaules kārtību nosaka daudzas dievības: kosmiskās dievības (Pērkons, Saule u.c.); Dievs; likteņa dievības (Laima, Dēkla, Kārta, Māra); auglības dievības (Ūsiņš, Jumis, Mātes u. c.), ka šajā sistēmā sava vieta arī būtnēm, kas cenšas jaukt pasaules kārtību (lietuvēniem, vadātājiem, mošķiem u. c., īpaša loma – velnam). Saprot, ka latviešu Dievs folkloras sacerējumos galvenokārt parādās kā zemes kopēja izskatā personificēta būtne, kura darbība īpaši saistās ar zemes dzīvi; starp Dievu un cilvēku nav vajadzīgi starpnieki, nedz īpašas celtnes. Prot atklāt latviešu dievību funkcijas un cilvēku centienus tās atbalstīt ar lūgšanām, ticības spēku (mūsu dienās to varētu saukt par pašiedvesmu), maģiskām darbībām. Ar skolotāja palīdzību var secināt, ka folkloras sacerējumu poētiskā atveidojumā mīti un mītiskās būtnes latviešiem bija atbalsts dzīvē: tie lika apjaust gaišo un tumšo spēku pretdarbību cilvēkā pašā un viņam apkārtējā pasaulē, tradīciju, paražu, arī ticējumu veidā sniedza paaudžu paaudzēs uzkrāto dzīves gudrību, sargāja un kopa tikumus, mācīja skaisti, saskanīgi izkārtot atbilstību starp Visumu, dabu, dievībām un cilvēkiem; gadu gaitā pārveidojusies tautas dzīve, kristīgās ticības ietekmē mainījušies</p>	<p>Izvērš dzejnieces Māras Zālītes domu: “.. mums dziļi jāiepazīst sava folkloras un mitoloģija, lai spētu to novērtēt visas pasaules garīgo meklējumu kontekstā.”</p> <p>Izsaka savas domas par to, kā uztver kristīgās reliģijas un mūsu folkloras paustās reliģiozitātes līdzaspastāvēšanu, un to, vai pagāniskie mīti nolemti aizmiršanai.</p>

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		mītiskie priekšstati, taču joprojām saglabājies latviskās tradicionālās kultūras vērtību savdabīgums.	
Eposs.	A Pumpurs. Ziņas par autoru. Eposs "Lāčplēsis". (4 stundas)	<p>Sapratne par A Pumpura eposa rašanās apstākļiem, saistību ar latviešu pirmās atmodas laikmetu, tautisko romantismu, ciltautu eposiem. Orientējas cariskās impērijas apstākļos tapušā eposa uzrakstīšanas nolūkā: tēlojot notikumus mitoloģiskā, vēsturiskā un laikmetīgā sasaistē, pievērsties baltu cīņām pret krustnešiem 13.gs., autors apliecina kvēlu dzimtenes un latviešu tautas mīlestību, aicina ticēt tās varoņspēkiem, atbalstīt brīvības izcīņu nākotnē.</p> <p>Prot lasīt un iespēju robežās komentēt eposa tekstu.</p> <p>Prot eposā atšķirt latviešu mitoloģiskos tēlus no pseidomitoloģiskajiem tēliem.</p> <p>Prot raksturot mitoloģiskos tēlus un vēsturiskos personāžus A Pumpura atveidojumā, izceļot Lāčplēša varoņgara nemirstību, iekarotāju viltību un tautas nodevēju zemiskumu.</p>	<p>Izsaka savas domas par to, kā un kāpēc teiksmainais Lāčplēsis mūsu tautas trešās atmodas laikmetā ieguva jaunu skanējumu, pārdomājot dzejnieces Ā.Elksnes kādā dzejolī teikto: Lāčplēsim katrā laikmetā "vajag no jauna dzimt".</p> <p>Tēlaini pastāsta par to, kādus "tumšos liekuļu nedarbus" veic Kangars un kāpēc viņš tā rīkojas, kāpēc Kangars mūsu tautai kļuvis par sugas vārdu.</p> <p>Pārdomā, kā savam vēstuļu draugam ārzemēs skaidrotu, ko latvietim nozīmē Lāčplēsis.</p>
	Igauņu eposs "Kalevipoegs" (fragmenti). (4 stundas)	<p>Zina, ka F.R.Kreicvalds – "Kalevipoega" radītājs. Priekšstats par igauņu tautas eposu, Kalevu dzimtu, tās rašanos, Kalevdēla teiksmainajiem varoņdarbiem igauņu – arāju tautas – labā.</p> <p>Saprot latviešu un igauņu tautas likteņa kopību; prot izteikties par Lāčplēša un</p>	<p>Pārdomā par latviešu un igauņu tautas likteņa kopību un izsaka savas domas par Lāčplēša un Kalevdēla – tautas varoņu – vienošanos dzīvot mierā un draudzībā ar kaimiņiem.</p>

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		Kalevdēla – tautas varoņu – vienošanos dzīvot mierā un draudzībā ar kaimiņiem.	
Dzeja. Mīlas lirika.	Dzejoļu kopa par mīlestību F. Bārda “Krēslā”, R. Blaumanis “Kā zagšus”, J. Poruks “Mīlestība”, J. Ziemeļnieks “No viena acu skata”, I. Ziedonis “Bez mīlestības nedzīvojiet”, M. Zālīte “Būt tavā tuvumā”, V. Belševica “Es mīlu tevi tā kā priede aug...”, Ā. Elksne “Ej, mācies, draugs, no kokiem mežā”, “Lūgums”, Ronalds Briedis “Mēs klusu sēdējām...”, Inguna Jansone “Rētas?”, K. Elsbergs “Šī meitene darina asaru krelles...”, “Neatvadīsimies”. (4 stundas)	<p>Priekšstats par mīlas liriku vairākos latviešu dzejas attīstības posmos.</p> <p>Prot argumentēti izteikties par mīlestību kā vispārcilvēcisku vērtību, kas gūst izpausmi arī mākslas darbos – dzejā, mūzikā, kino, tēlotājmākslā.</p> <p>Prot izteiksmīgi lasīt mīlestībai veltītus dzejoļus, skaidrot, kāpēc cilvēkiem tie vajadzīgi. Saprot dzejā paustās mīlestības psiholoģisko būtību, proti: personības spēju mīlēt; procesu, kas ietver rūpes par citu cilvēku; savstarpēju atbildību; savstarpēju cieņu; cita cilvēka izpratni (psihologs Ē. Fromms). Dzejas tēlos izteikto mīlestību saista ar laimes izjūtu.</p> <p>Prot noskaidrot, kādiem dzejiskās izteiksmes līdzekļiem katrā no piedāvātajiem dzejoļiem apliecināts mīlestības augšupceļošais spēks.</p>	<p>Pārdomā un pamato savus izteikumus, kāpēc cilvēkam ir/nav vajadzīga mīlestība un dzeja, kas pauž šīs jūtas.</p> <p>Atceras psihologu noteiktos mīlestības veidus: humānisms – mīlestība pret cilvēku, cilvēci; dzimtenes mīlestība; mātes mīlestība; mīlestība starp diviem cilvēkiem (erotiskā mīlestība jeb dzimummīlestība); mīlestība pret sevi pašu; Dieva mīlestība. Vērtē, kuri mīlestības veidi atklājas piedāvātajos dzejoļos.</p>
Mūsu laikmeta atklāsme dzejā.	Dzejoļu kopa “cilvēks un laiks dzejā” Māris Čaklais “Es esmu bagāts”, Māra Zālīte “Tu esi vēl jauns, tev viss vēl priekšā”, Klāvs Elsbergs “redzi/ tur aizlīda laiks”, Māris Melgalvs “Divreiz vienā akā neiespļausi”, Guntars Godiņš “Manā laikā”,	<p>Orientējas raksturīgās iezīmēs jaunās paaudzes dzejnieku pasaules izjūtā:</p> <p>1) 20. gs. nogales cilvēka pretrunīguma atklāsme dažādu dzejnieku lirisko varoņu domās un izjūtās;</p> <p>2) nenoteiktība vērtīborientācijas jomā;</p> <p>modernisma un postmodernisma iezīmes (augsta nosacītības pakāpe dzejiskā izteiksmē,</p>	<p>Izvēlas dažus dzejoļus par mūsdienu tematiku un uzraksta esejisku apceri par savai “sirdij dārgām lietām”, lai dalītos domās ar tiem, kam “šīs lietas nav vienaldzīgas”. (“Eseja – līdzīga sarunai par sirdij dārgām lietām stāsta tiem, kam šīs lietas nav vienaldzīgas.” Z. Mauriņa.)</p>

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
	Ieva Roze “Nemitīgs, nepārtraukts, nonorimis, nesargājošs laiks”, Gatis Krūmiņš “es gribu atpūsties no pārmērīgas/viltus dzīvotgribas”, Kārlis Vērdiņš “Manā pilsētā daudz koku”, Marts Pujāts “bļodās cepti kartupeļi / nevienam negaršo”, Inguna Jansone “Laiks zīmē man grafiku sejā”, Liāna Langa. “varbūt ka man jums / stāstīt kā laiks skumst”. (4 stundas)	reālā savijums ar iluzoro, pašironijas, paradoksa, alūziju, spēles elementu izmantojums, saistījums, emociju samazināšanās dzejas tēlos u. c.); prot šīs iezīmes atklāt piedāvātajos dzejoļos. Prot nosaukt dažas 20. gs. apceres dzejā.	
Proza. Eseja.	Z Mauriņa. Ziņas par autori. “Liepu lapu laipnība” (vai kāda portreteseja par latviešu rakstniekiem pēc skolotāja un skolēnu izvēles). (4 stundas)	Saprot eseju kā apjomā nelielu prozas darbu par kādu zinātnes, filozofijas un īpaši par literatūras un mākslas problēmu. Priekšstats par Z.Mauriņu kā literāri filozofiskās esejas iedibinātāju latviešu rakstniecībā. Analizējot paša izraudzītu vai piedāvātu Z.Mauriņas eseju, var atklāt tajā risināto problēmu un ar skolotāja atbalstu noteikt vairākas šīs esejistes stila iezīmes: orientāciju uz jauno, aktuālo, neparasto; līdzīgumu draudzīgai sarunai – sava viedokļa, subjektīvas attieksmes, “redzes leņķa” izklāstījumu lasītājam kā ieinteresētām līdzradītājam; tēlainību un emocionalitāti literāri filozofiskas atziņas atklāsmē; vispārcilvēcisko un latvisko dzīves un mākslas vērtību saistījumu.	Raksta esejiskus darbus par piedāvātu vai paša izraudzīto tematu. Izvēlas kādu Z.Mauriņas portreteseju un raksturo tās māksliniecisko izveidojumu (sagatavo un klasē nolasa ziņojumu).
Mākslinieciskais apraksts.	M.Birze. Ziņas par autoru.	Saprot māksliniecisko aprakstu kā vienu no prozas žanriem. Var izteikties par to, kā	Izsaka spriedumus par M.Birzes atzinumu: “..mazas tautas rakstniekam.. ir pienākums

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
	“Kā pele pa graudam” (fragmenti). (4 stundas)	<p>piedāvātajos fragmentos atklājas autoram raksturīgais “dienasgrāmatas stils”, proti: mīlestības caurstrāvots, vārdos paskops Gaujas un tās apkārtnes – mežu, ūdens, smilšu sēres, dzīvās radības, krastmalas pļavu – tēlojums, kas spēj emocionāli noskaņot arī lasītāju, palīdzot viņam parastajā saskatīt, izjust neparasto, raudzīties Latvijas vēstures un mūsdienu atspulgā; cilvēka tikumu (netikumu) vērtējums autora attieksmē pret tēloto; sarūgtinājums, skumja atziņa par to, ka vienīgais atbalsts, kuram citi nekā nevar nodarīt, ir cilvēka paša iekšējā pārliecība, ticība labajam un skaistajam kā mūžīgām vērtībām. Prot veidot tēlainu aprakstu par paša izraudzītu dabas objektu.</p>	<p>nebūt “tīram” māksliniekam, bet darboties tā, lai tas nāktu viņa tautai par labu.” (Neatkarīgā Rīta Avīze, 1996.g. 16.marts) un to, kā autors to ir īstenojis mākslinieciskajā aprakstā “Kā pele pa graudam”.</p>
Tēlojums.	J.Jaunsudrabiņš. Ziņas par autoru. “Piemini Latviju!” (4 stundas)	<p>Priekšstats par tēlojumu – nelielu prozas darbu, kura sižetā nav ietverta ārēja darbība, notikumi.</p> <p>Prot izjusti lasīt J. Jaunsudrabiņa tēlojumu un veidot par to emocionālu stāstījumu.</p>	<p>Uzraksta patriotiski ievirzītu eseju (piemēram, par tematu “Dzimtene ir tikai viena” J.Jaunsudrabiņš.)</p> <p>Izvērš J.Jaunsudrabiņa atziņu “Turi Latviju dziļi ieslēgtu savā sirdī. Turi to kā lielāko dārgumu, ko nedrīkst pazaudēt. Jo, zaudējis Latviju, tu zudīsi pats”, — domājot par Latviju Eiropas Savienībā.</p>
Humoristiskais stāsts.	A.Čehovs. Ziņas par autoru. “Resnais un Tievais.” (6 stundas)	<p>Saprot A.Čehova stāsta humoristisko veidojumu: īss, koncentrēts tēlojums, kurā izcelts smieklīgais, neīstais cilvēku savstarpējās attiecībās; mērķtiecība, humoristiska ievirze, atklājot galveno tēlu – resnā un tievā, divu bērniņas draugu – patīkamo sastapšanos pēc ilgāka laika un</p>	<p>Var konkretizēt A.Čehova izteikumu par to, ka viņš visu mūžu tiecies sevī izskaust verga dvēseli, atsaucoties uz kādu no rakstnieka humoristiskajiem stāstiem. Izsaka savas domas par to, vai smieklī var palīdzēt atšķirt patiesību no meliem.</p> <p>Ar skolotāja atbalstu var A.Čehova stāstā</p>

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		negaidīti smieklīgo atsvešinātību pēc tam, kad noskaidrojies, cik augstu katrs no viņiem civil dienestā uzkalpojies; autora humānisms, ko iezīmē "smiekli caur asarām". Orientējas dažos cariskās Krievijas amatpersonu nosaukumos un atšķirībās to ieņemtajos amatos (slepenpadomnieks, valsts padomnieks, kolēģijas asesors). Prot lasīt stāstu savā interpretācijā, radot humoristisku noskaņu.	tēlotos pagātnes notikumus saistīt ar mūsdienu dzīvē novēroto un paust pret to savu attieksmi.
Romāns.	V.Lācis. Īsas ziņas par autoru. Fragmenti no romāna "Zvejnieka dēls" (6 stundas) vai	Priekšstats par pretrunīgumu V.Lāča personībā, sabiedriskajā darbībā un daiļdarbos. Priekšstats par V.Lāča romāna "Zvejnieka dēls" popularitāti 30. gados. Prot raksturot Oskara Kļavas tēlu, atklājot viņa patstāvību un neatlaidību zvejnieku dzīves apstākļu uzlabošanā, bet nepietiekamu uzņēmību savas ģimenes dzīves veidošanā. Prot veidot stāstījumu par O.Kļavas attieksmi pret tēvu, brāli, zivju uzpircēju Garozu un Anitu.	Atrod interesantākās lappuses romānā un pastāsta par tām (vārdos vai rakstos). Piedalās inscenējumā: kopā ar partneri atveido kādu paša izraudzītu dialogu no V.Lāča romāna. Uzraksta recenziju par šo romānu, iesakot to izlasīt/nelasīt klasesbiedriem.
	A.Bels. Ziņas par autoru. Fragmenti no romāna "Cilvēki laivās".	Ir zināšanas par Kuršu kāpu, tās īpatnējo dabu, par senajiem kuršiem, viņu valodu, dzīves veidu, paražām, traģisko likteni. Prot izteikt argumentētus minējumus par to, kāds varētu būt bijis rakstnieka nolūks sarunai ar lasītāju. Prot veidot stāstījumu par pretrunīgajiem notikumiem Melnkrantē, kas atklāj kuršu tautas iznīcības cēloņus. Pēc savas izvēles	Veido stāstījumu par rakstnieka domu: "Būtībā mācītājs ar skolotāju sēdēja vienā laivā, bet airēja katrs uz savu pusi", saistot to ar romāna virsrakstu, ar Sventes kalna pārvietošanos un Prūsijas karalistes nomācošo varu attiecībā pret kuršu tautu. Izsaka savus spriedumus par A.Bela romāna aktualitāti, domājot par Latvijas teritorijas,

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		<p>raksturo Stefanu un Jonatanu Dardeģus, skolotāju Jāni Kuroni, Helēnu, mācītāju Blakfrostu, maitnieku Hohdratu vai citus tēlus, izceļot pretmetu principu to izveidojumā un saistību ar kuršu tautas likteni.</p> <p>Prot aprakstoši skaidrot dažas A.Bela romāna veidojuma īpatnības: vēstures faktu savijumu ar rakstnieka fantāziju par kuršu tēmu; mitoloģisku motīvu iesaistījumu kuršu dzīves tēlojumā; īsu teikumu piesātinātību ar dziļām domām; filozofiskas un publicistiskas atkāpes autora vēstījumā un viņa paša attieksmi pret tēloto; tēlu iekšējās pasaules paskopu atklāsmi.</p>	latviešu tautas un latviešu valodas, kultūras saglabāšanos Eiropas Savienībā.
Dramaturģija. Tautas luga.	R.Blaumanis. Īsas ziņas par R.Blaumani – dramaturgu. “Skroderdienas Silmačos”. (6 stundas)	<p>Priekšstats par tautas lugas žanru, tās virsotni – R.Blaumaņa “Skroderdienas Silmačos”, kas nepamatoti tiek dēvēta par komēdiju. Saprot, ka šajā lugā viss tāpat kā dzīvē – nopietnais, neapvaldīts dzīvesprieks saistās ar jautrību, komismu cilvēku likteņu līklīčos, patiesas, biklas mīlestības jūtas nonāk konfliktā ar mirklīga vājuma brīžiem, laimes meklēšana ar atradumiem, kas slēpti cilvēku sirdīs. Var aprakstoši skaidrot būtiski nozīmīgu R.Blaumaņa dramaturģijas pamatprincipu, ar to saprotot parastu cilvēku domas, izjūtas, darbošanos neparastos apstākļos. Izvērstā stāstījumā izsaka savas domas par lugas tēlu sistēmas izveidojumu (lugas centrā divi attiecību trīsstūri: Elīna, Aleksis, Antonija un Aleksis, Antonija, Dūdars), par to, ka Silmaču sadzīve, kas orientē uz ikdienības plūdumu</p>	<p>Izsaka savas domas par nezūdošām vērtībām R.Blaumaņa tautas lugā “Skroderdienas Silmačos”, par to, vai taisnība literatūras kritiķim</p> <p>J.Asaram, ka R.Blaumanis komēdijas žanrā ir izrakstījis (1902.gads), ka viņa darbam nav lielas mākslinieciskas vērtības.</p> <p>Skaidro tādu parādību mūsdienu teātra dzīvē, ka Latvijas Nacionālais teātris katru gadu beidz sezonu ar vairākām šīs lugas izrādēm un skatītāju zāle aizvien ir pārpildīta: kur meklējams lugas “Skroderdienas Silmačos” mākslinieciskais pievilcīgums.</p>

Mācību satura tēmas	Temati un apguvei atvēlētais laiks	Sasniedzamais rezultāts	
		Zināšanas un prasmes	Radošās darbības un attieksmju (vērtējošās darbības) pieredzes veidošanās
		lauku sētā, lugā ievirzīta īpašā gaisotnē – latviešu dvēselei tik satraucošā Jāņu gaidīšanas un svinēšanas laikā, kad apstākļu neparastums, svētku saviļņojums lauž prāta celtos šķēršļus, pirmām kārtām jau mīlētāju savstarpējās attiecībās. Prot saistoši izteikties par komiskiem tēliem un komiskām situācijām.	
	9. klasē paredzētā literatūras mācību satura apguves novērtējums. (2 stundas)	Prot vērtēt savus un klasesbiedru mācību darba rezultātus: prasmi veidot vērtīborientējošu dialogu par rakstnieku un dažiem viņa darbiem; prasmi piedalīties sarunā par daiļdarbos atklātajām vērtībām, kas laika gaitā var saglabāties, zust vai citādi tikt uztvertas un interpretētas; prasmi savas izteiktās domas argumentēti aizstāvēt, ieklausoties klases biedru un skolotāja spriedumos.	

Paredzami apguves rezultāti 9. klasē

Literatūra kā vārda māksla	Literārā darba uztvere, radošā darbība	Literatūra kā kultūras sastāvdaļa
<p>Uztver daiļdarbu kā tēlainu īstenības atspoguļojumu.</p> <p>Prot aprakstoši skaidrot tautas mutvārdu daiļradi un daiļliteratūru kā vārda mākslu un folkloras sacerējumus un daiļdarbus kā vārda mākslas darbus, kas vairāk vai mazāk nosacītos emocionālos mākslas tēlos atspoguļo dzīves īstenību.</p> <p>Saprot jēdziena (zinātnē) un tēla (mākslā) būtību; ir sapratne par daiļliteratūras saistību ar citiem mākslas</p>	<p>Apzinās to, ka dažāda veida un žanra daiļdarbu ieinteresēta lasīšana var sekmēt lasītāja garīgās pasaules, viņa personības, vērtīborientācijas veidošanos.</p> <p>Ir sākusī veidoties lasītāja literārās gaumes izjūta. Prot lasīt daiļdarbus, to fragmentus ar atbilstošas intonācijas izjūtu, tos asociatīvi uztvert (individuālas atšķirības), paust savu emocionālo un</p>	<p>Saprot tautas mutvārdu daiļradi (folkloras sacerējumus) un daiļdarbus (autoru radītos literāros darbus) kā garīgās kultūras satāvdaļu, kas glabā vispārcilvēciskās vērtības. Saprot, ka, ieinteresēti iesaistoties literatūras apguvē, lasītājs kļūst par kultūras cilvēku – ne tikai vēlas saņemt no kultūras, bet iespēju robežās arī dot pretī (individuālas atšķirības), aktīvi iesaistoties kultūras mantojuma saglabāšanā un attīstīšanā.</p>

Literatūra kā vārda māksla	Literārā darba uztvere, radošā darbība	Literatūra kā kultūras sastāvdaļa
<p>veidiem (teātri, kino, mūziku, glezniecību). Salīdzina daiļdarbus ar citu mākslas veidu darbiem.</p> <p>Orientējas daiļliteratūras veidu un žanru dažādībā, aprakstoši var spriest par stāstu, romānu, miniatūru, eseju, dzeju, liroepiku (poēmu, balādi, fabulu), to māksliniecisko savdabību.</p> <p>Prot analizēt daiļdarbus: izteikt pieņēmumu (minējumu) par autora nolūku; noteikt literārā darba tēmu, ideju; raksturot tēlu sistēmas izveidojumu, tēlus, darbības vidi un laiku; spriest par sižetu un kompozīciju; izteikt savas domas par valodas īpatnībām (metaforisko, simbolisko izteiksmi); izdarīt dažus secinājumus par daiļdarba stilu, satura un formas vienotību.</p> <p>Saprot attēles tēlus (prozā) un izjūtu, pārdzīvojumu tēlus (dzejā); sāk orientēties cildenā, ironiskā, satīriskā, komiskā, traģiskā izpausmē daiļdarbos.</p> <p>Ir iepazīti daiļdarbos izmantotie folkloras, mitoloģijas un Bībeles sižeti un tēli.</p> <p>Apzinās vajadzību lasīt dažādu veidu un žanru darbus.</p>	<p>prāta apsvērumos pamatotu attieksmi pret izlasīto.</p> <p>Orientējas daiļdarbu ētiski estētiskajās vērtībās. Saprot to, ka lasītāja kontaktā (dialogā) ar autora darbu tajā ietvertās mākslas vērtības var pārtapt par lasītāja individuālajām dzīves un mākslas vērtībām (tas, kas viņam patīk, kas viņu saista, saviļņo, rosina domāt, spriest, saskatīt un risināt sev nozīmīgas problēmas). Saprot, ka mākslas vērtības neuzspiež, bet rada iespēju tās izvēlēties. Vērtē daiļdarbus, literāros tēlus atbilstoši lasītāja paša izraudzītajiem nosacītiem kritērijiem, savus spriedumus literatūrteorētiski un vērtīborientējoši argumentējot. Prot izteikties par daiļdarbos atklātām vērtībām, kas laika gaitā var saglabāties, zust vai citādi tikt uztvertas un vērtētas. Radošā darbība gūst izpausmi daiļdarbu prasmīgā lasīšanā un uztverē; līdzradīšanā; komentēšanā; tēlainā stāstījumā par uztverto; problēmu saskatīšanā un risināšanā; tēlu raksturošanā; domu un ideju ģenerēšanā, apmaiņā, diskusijā, kurā tiek izteikti vērtējoši spriedumi un apliecināta nozīmīgu sociālo prasmju izveidotība; inscenējumos; tekstveidē par izvirzīto tematu; rakstu darbos – esejās par literāru un brīvu tematu, pārspriedumos, aprakstos, recenzijās; jaunrades darbos, mutvārdu ziņojumos; citu izteikto domu novērtēšanā un pašnovērtējumā.</p> <p>Apzinās vajadzību pilnīgot savas radošās spējas un lasītāja pieredzi.</p>	<p>Ir iepazīti dažāda veida latviešu un ārzemju klasiskās un modernās literatūras darbi, kā arī folkloras sacerējumi, mīti un varoņeposi. Sākotnēji var salīdzināt dažādu latviešu autoru, latviešu un citu tautu autoru literāros darbus un izteikt par tiem savas domas (individuālas atšķirības).</p> <p>Orientējas bibliotēkas (arī elektroniskajos) katalogos, jaunākajos daiļliteratūras izdevumos. Iespēju robežās iesaistās ciema, pilsētas kultūras pasākumos. Interesējas par kultūras dzīvi Latvijā un ārzemēs. Atbilstoši iespējām apmeklē muzejus, teātra un kino izrādes, koncertus, izstādes.</p>

Mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni

Skolēna mācību sasniegumi jāvērtē daudzpusīgi un objektīvi, lai realizētu:

- prasību atklātības un skaidrības principu, kontrolējot mācību priekšmeta standartā noteikto obligātā mācību satura apguves pamatprasību apguvi;
- pozitīvo sasniegumu summēšanas principu, reģistrējot pozitīvos sasniegumus visos mācību sasniegumu vērtēšanas līmeņos – zināšanu iegaumēšanas un sapratnes, to lietošanas un patstāvīgas produktīvas darbības līmenī;
- vērtējuma atbilstības principu, dodot skolēnam iespēju apliecināt savas zināšanas un prasmes visiem mācību sasniegumu vērtēšanas līmeņiem atbilstošos uzdevumos, jautājumos, piemēros un situācijās;
- vērtējuma noteikšanai izmantoto veidu dažādības principu, izmantojot pārbaudes rakstos, mutvārdos un kombinēti, individuālo un grupas sasniegumu vērtēšanu un dažādus pārbaudes darbus (piemēram, diagnosticējošie darbi, kontroldarbi, praktiskie darbi, projektu darbi, ieskaites, eksāmeni);
- vērtēšanas regularitātes principu, lai skolēnu un viņa vecākus informētu par iegūtajām zināšanām, apgūtajām prasmēm un mācību sasniegumu attīstības dinamiku;
- vērtējuma obligātuma principu, izvirzot prasību, lai skolēns iesaistītos mācību procesā un iegūtu savām spējām atbilstošu vērtējumu.

Vērtētājs var būt: pats skolēns, klasesbiedri, skolotājs (iekšējā vērtēšana); skolas administrācija, vecāki, eksperti, valsts un pašvaldības institūcijas (ārējā vērtēšana).

Vērtēšana ir mācību procesa sastāvdaļa, tāpēc veicama visā mācību laikā, izvēloties piemērotāko vērtēšanas vietu mācību procesā, vērtēšanas mērķi, vērtēšanas metodisko paņēmieni, vērtējuma atspoguļošanas veidu (sk. tabulu)

Vērtēšanas forma		Vērtēšanas metodiskie paņēmieni	Piemēri	Vērtējuma atspoguļošanas veids
pēc vietas mācību procesā	pēc mērķa			
Ievadvērtēšana Sniedz informāciju par skolēnu mācāmības līmeni, uzsākot tēmu, kursu u. tml.	Diagnosticējošā vērtēšana: sākotnējā rezultāta noteikšana mācību procesa, tēmas apguves uzsākšanai;	Novērošana.	Skolotājs atzīmē novērojumus par skolēna darba prasmēm (piemēram, daiļdarbu lasīšanas un pēfīšanas prasmes), par viņa attieksmi pret veicamajiem uzdevumiem un literatūras mācībām kopumā. Iegūtie rezultāti palīdz skolotājam pilnīgot mācību priekšmeta programmu, pieņemt argumentētus lēmumus par mācību metodēm, paņēmieniem un daiļdarbiem, ko interpretēt mācību procesā.	“Ieskaitīts”/ “neieskaitīts” vai aprakstoši

Vērtēšanas forma		Vērtēšanas metodiskie paņēmieni	Piemēri	Vērtējuma atspoguļošanas veids
pēc vietas mācību procesā	pēc mērķa			
	skolēnu motivēšana aktīvam mācību darbam; skolēna un skolotāja sadarbības formu saskaņošana, mācību mērķu un uzdevumu precizēšana.	Stāstījums.	Skolēni stāsta par savu lasītāja pieredzi, pievēršoties konkrētam daiļdarbam (piemēram, kā spēj uztvert un saprast liriskus vai dramaturģiskus tekstus). Skolotājs analizē skolēnu stāstījumu atbilstoši mācību uzdevumam un izvēlētajiem kritērijiem.	
		Lasītāja dienasgrāmata.	Skolēni raksta dienasgrāmatu par viņu ikdienas mācību darba pieredzi/lasītāja pieredzi (piemēram, kā izvēlas lasīšanas stratēģijas prozas vai dzejas tekstiem, kā meklē, atrod, izmanto citu informāciju, lai labāk saprastu daiļdarbu). Skolotājs analizē skolēnu mācību pieredzi un plāno individuālu atbalstu skolēniem.	
		Domraksts.	Skolēni raksta domrakstu par kādu tematu (piemēram, "Saistošākā grāmata"). Skolotājs var analizēt skolēna prasmes vērtēt daiļdarbu, viņa lasītāja intereses un vajadzības.	
		Mācību līgums.	Skolēns sadarbībā ar skolotāju (pēc tam, kad ir diagnosticētas mācīšanās vajadzības) veido līgumu, kurā ir noteikti konkrēti mācīšanās mērķi, raksturoti ieteikumi mērķa sasniegšanai, norādīti resursi un stratēģijas mērķa sasniegšanai, arī norādes, kā tiks apstiprinātas liecības par mērķa sasniegšanu (piemēram, ja mērķis – pilnīgot lasītāja prasmes, tad – bibliotēkā atrast un izlasīt grāmatas par...; intervēt vecākus par...; liecības par mērķa sasniegšanu – pārskats par..., sagatavoti secinājumi par...). Līguma izveidošana ir skolotāja atbalsta plānošana katram skolēnam (skolēns iesaistās arī līguma pilnīgošanā), kas mācību procesā ļauj analizēt skolēna individuālos sasniegumus, izaugsmes dinamiku.	

Vērtēšanas forma		Vērtēšanas metodiskie paņēmieni	Piemēri	Vērtējuma atspoguļošanas veids
pēc vietas mācību procesā	pēc mērķa			
Kārtējā vērtēšana Notiek mācību laikā; ir mācību procesa operatīva un motivējoša atgriezeniskā saite.	Formatīvā vērtēšana: skolēnu sasniegumu noteikšana ar nolūku tos uzlabot; mācību procesa norises, mācību mērķa, izmantoto mācību metožu atbilstības kontrole un saskaņošana; skolēna objektīva pašvērtējuma un atbildības veicināšana.	Atstāstīšana.	Izlasītā daiļdarba galveno epizožu atstāstīšana. Piemēram, izlasot pasaku “Sudraba, zelta un dimanta zirgs”, skolēnu uzdevums atstāstīt, kā pasakā norisinās jaunākā brāļa trīs mēģinājumi uzjāt stikla kalnā. No J.Poruka stāsta “Kauja pie Knipskas” tiek atstāstīta galvenās sniega kaujas epizode. Tiek vērtētas skolēna prasmes stāstīt loģiski un mērķtiecīgi, kā arī izpratne par uztverto tekstā.	“Ieskaitīts”/ “neieskaitīts”
		Apraksta veidošana.	Literārā darba varoņa portreta apraksts. Skolēnu uzdevums, piemēram, lasot K.Skalbes daiļdarbu “Pasaka par vērdu”, ir izveidot aprakstu par Ansi: kāds izskatījās pirtnieks Ansis jaunībā un kāds pēc tam, kad bija kļuvis bagāts. Tiek vērtētas skolēna prasmes rūpīgi lasīt, iedziļinoties autora norādēs un teksta saturā.	
		Ilustrāciju zīmēšana.	Skolēni zīmē daiļdarbu varoņu portretus, komentē tos, iesaistot arī citākus, piemēram, portretu zīmēšana pēc A.Upīša stāsta “Sūnu Ciema zēni” atsevišķu nodaļu izlasīšanas. Tiek vērtētas skolēna prasmes iegūt tekstā detalizētu informāciju, izvērtēt teksta saturu.	
		Inscenēšana.	Skolēni izteiksmīgi (ar valodas, žestu, mīmikas palīdzību), tēlaini emocionālā veidā iejūtas daiļdarba situācijā — tēlos un un valodiskajā izteiksmē. Piemēram, V.Plūdoņa balādes “Salgales Mada loms” inscenēšana. Skolotājs novēro, kā skolēni ir sapratuši tekstu, kāda ir skolēnu garīgā aktivitāte, attieksme pret uzdevumu, prasme iesaistīties grupas darbā.	
		Pašvērtējuma kartes.	Lai palīdzētu skolēnam rezultatīvi mācīties, iesaista viņu vērtēšanas procesā, kur noskaidro, kāda mācību darbība ir veiksmīga, vienlaikus attīstot arī pašnovērtēšanas prasmes.	

Vērtēšanas forma		Vērtēšanas metodiskie paņēmieni	Piemēri	Vērtējuma atspoguļošanas veids
pēc vietas mācību procesā	pēc mērķa			
		Radošā rakstīšana.	Jaunrades darba sacerēšana atbilstoši autora paša izraudzītajam tematam un žanram. Darbi tiek apspriesti klasē, vērtējot pēc kritērijiem, kas veidoti atbilstoši teksta žanram.	
Nobeiguma vērtēšana Notiek mācību tēmas vai kursa beigās. Nosaka, kā īstenotas mācību priekšmeta standarta prasības.	Summatīvā vērtēšana: skolēnu zināšanu un prasmju apguves līmeņa noteikšana, beidzot tēmu, mācību gadu, kursu.	Mācību līgums.	Skolēni sagatavo liecības/ pierādījumus, lai būtu iespējams izvērtēt viņa spriedumus par līguma izpildi. Kopā ar skolotāju tiek novērtēts, kā līgums ir izpildīts (novērtēta arī mācīšanās), un, ja nepieciešams, tiek veidots jauns mācību līgums.	Ballēs
		Darba mape (mācību sasniegumu mape).	Skolēni noteiktā laika posmā uzkrāj faktus (vingrinājumus, daiļdarbu interpretācijas, esejas, jaunrades darbus), darbu apkopojumus (pašvērtējuma kartes), kas parāda viņu attīstības dinamiku mācību darbā (zināšanas, prasmes, kā arī attieksmes). Skolotājs 1 vai 2 reizes gadā pārrunā ar katru skolēnu par viņa mācību sasniegumiem un izvēlas uzdevumus tālākajam mācību periodam.	
		Grupās projekts/uzdevums.	Skolēnu grupas radītais "produkts" vai risinātā problēma ir pietiekams pierādījums gūtajiem mācību sasniegumiem. Pārbaudes formai un vērtēšanas kritērijiem (<i>kas</i> un <i>kā</i> tiek novērtēts), cik vien iespējams, ir jāatbilst projekta metodes koncepcijai. Skolotājs novērtē, kā ir sasniegts konkrētais mācību mērķis (kā skolēni prot risināt problēmu – no ieceres līdz tās demonstrēšanai, kas apliecina skolēnu prasmes un attieksmes) un izvirza uzdevumus tālākajam mācību procesam.	
		Ziņojumi.	Skolēni klasē nolasa iepriekš sagatavotus ziņojumus un kopīgi tos apspriež un izvērtē. Piemēram, ziņojums par kuršu valodas likteni A.Bela romāna "Cilvēki laivās" skatījumā. Tiek vērtēta skolēna prasme plānot un loģiski strukturēt tekstu, kā arī sazināšanās spēja ar auditoriju.	
		Eseja/domraksts.	Skolēni rakstveidā atbild uz kādu jautājumu vai veido pārskatu par konkrētu tematu. Skolēni apliecina savas prasmes daiļdarbu izvērtēšanā, analizēšanā, kopsavilkuma veidošanā.	

Vērtēšanas forma		Vērtēšanas metodiskie paņēmieni	Piemēri	Vērtējuma atspoguļošanas veids
pēc vietas mācību procesā	pēc mērķa			
		Pārbaudes darbs.	Skolēni veic pārbaudes darbus, kuros izvēlēti noteikti uzdevumu veidi (atbilžu izvēles uzdevumi, īso atbilžu uzdevumi, strukturētie uzdevumi, eseju uzdevumi u. c.) atbilstoši izvirzītajiem mācību mērķim un uzdevumiem. Skolotājs vērtē skolēnu zināšanas un prasmes apgūtajās tēmās atbilstoši standarta prasībām.	

Izvēloties pārbažu saturu, ieteicams kombinēt formālās pārbaudes metodes (rakstveida pārbaudes darbi) un autentiskās metodes, kurās nozīmīga vieta atvēlēta skolēna praktiskajam sniegunam (priekšnesumam), tādējādi nodrošinot gan apgūtā mācību satura kontroli, gan nosakot sasniegtos mācību mērķus un uzdevumus. Mācību satura kontrolei biežāk paredzēta ievadvērtēšana un kārtējā vērtēšana; nobeiguma vērtēšanā jāakcentē mācību mērķu un uzdevumu pārbaude.

Skolotājs savus veidotos darbus pārsvarā vērtē pēc kritērijiem (vērtēšanas kritērijus nosaka skolotājs pats atkarībā no mācību priekšmeta satura un mācību procesa organizācijas vai saskaņā ar izglītības iestādes izstrādāto izglītības programmu, vai saskaņā ar 10 ballu skalas lietošanas nosacījumiem).

Valsts pārbaudes darbu saturs veidots tā, lai skolēns var saņemt vērtējumu pēc kritērijiem 10 ballu skalā.

Mācību satura apguvei izmantojamie mācību līdzekļi un metodes

Mācību satura apguvei izmantojamās metodes

Vispārdidaktiskās metodes	Skaidrojums (skolotāja un skolēna sadarbība)	Literatūras apguves metodes un paņēmieni
Darbs ar tekstu.	Skolotājs piedāvā tekstus lasīšanai (atbilstoši skolēnu lasīšanas tehnikas apguves līmenim) vai ierakstītus tekstus audio un videokasetēs mācību uzdevumu veikšanai mācību stundā/mājās vai pašizglītībai. Skolēns iepazīstas ar tekstu un iegūst informāciju: veido jautājumus vai analizē, atbild uz jautājumiem – atbilstoši mācību uzdevumam.	<p>Daiļdarba vai tā fragmenta lasīšana: skolotājs ievirza skolēnu daiļdarba lasīšanā ar intonācijas izjūtu. Piemēram, skolēns skandē dzejoli lasītāja interpretācijā. Skolēns vairāk vai mazāk apjauš dzejnieka nolūkus un cenšas ar savu balsi toni apliecināt, kas saista uzmanību, saviļņo, valdzina.</p> <p>Tēlaini asociatīva daiļdarba uztvere: skolotājs aicina skolēnus apjaust autora nolūku, intuitīvi saistīt to ar paša dzīvē pieredzēto, izjusto. Skolēnam kā lasītājam veidojas dialogs ar daiļdarbu, viņš iesaistās līdzradīšanā, paužot savu emocionālo un prāta apsvērumos pamatoto attieksmi. Piemēram, pēc J.Jaunsudrabiņa tēlojumu lasīšanas no “Baltās grāmatas” skolēni pārdomā, vai lasītājs var tēlojumos sastapt arī savu bērnību un kā tas ir iespējams.</p> <p>Izlasītā komentēšana: skolotājs vai skolēni saskata problēmu, izvirza problēmjautājumus un tos risina literatūrteorētiskā vai vērtīborientētošā skatījumā. Piemēram, pēc R.Blaumaņa noveles “Nāves ēnā” izlasīšanas tiek izvirzīts problēmjautājums: kāpēc autors noveles noslēgumā uz ledus gabala atstājis tieši “lielo, skaisto” Grīntālu, veco Daldu un Kārlēnu? Skolēni savas atbildes argumentē ar atziņām par psiholoģisko vēstījumu un autora humanistiskajiem uzskatiem par labo un ļauno.</p> <p>Paredzēšana: pārtrauc lasīšanu un rosina minēt, kas notiks tālāk. Tas stiprina lasītāja līdzšinējo sapratni un sekmē pašpaļāvību. Piemēram, lasot K.Skalbes pasaku “Kaķīša dzirnavas”, skolotājs rosina pēc katra notikuma prognozēt, kāds būs pasakas turpinājums. Veidojas prasme skatīt notikumus loģiskā secībā, kā arī tiek veicināta uzmanīga</p>

Vispārdidaktiskās metodes	Skaidrojums (skolotāja un skolēna sadarbība)	Literatūras apguves metodes un paņēmieni
		<p>lasīšana.</p> <p>Analīze: skolotājs ievirza skolēnus literāras parādības mākslinieciskā izziņā, skolēni noskaidro, kādu iespaidu uz lasītāju atstāj aplūkotais daiļdarbs un raksturo to lasītāja interpretācijā. Atšķirībā no bezpersoniskas teorētiskās analīzes katrs lasītājs literāru darbu konkrētā atbilstoši savām asociācijām, uztveres īpatnībām, vērtīborientācijai. Tādējādi daiļdarba analīze ietver arī tā vērtējumu, proti, kādu iespaidu tas atstājis uz lasītāju.</p>
Dziedāšana un skaņdarbu klausīšanās.	Daiļdarba ierosinātu emociju pastiprināšana ar mūzikas un dziesmu skaņām (it kā pārceļšanās citā, iluzori vēlamajā pasaulē).	<p>Piemēram, dziesmu, tautasdziesmu dziedāšana, mūzikas klausīšanās, kas atraisa tēlainas asociācijas, palīdz saprast vārda mākslas saistību ar mūziku, dziesmu.</p> <p>Iespējams arī sacerēt skaņas, kas varētu ilustrēt kādu literāro darbu vai palīdzētu iejusties kādā darbības vietā.</p>
Diskusija.	Skolotājs (vai skolēni) piedāvā apspriešanai kādu tematu. Skolēni (grupa vai visa klase) iesaistās sarunā, argumentēti aizstāvēt savu viedokli.	<p>Skolotājs organizē divu vai vairāku pretēju viedokļu kopīgu apspriešanu, kurā skolēni argumentē savus izteikumus un ievēro literatūras kā vārda mākslas specifiku. Diskusijā apspriež skolēniem pieejamas mācību problēmas (piemēram, kāda literāra tēla vērtējums, interpretācija mūsdienu skatījumā): apmainīšanās ar uzskatiem, viedokļiem, individuālām vērtībām, lai bagātinātos diskusijas dalībnieku radošās (vērtējošās darbības pieredze), arī sociālās prasmes (skaidri, argumentēti izteikt domas, uzklaut, censties izprast cita viedokli, pārliecināt ar faktiem, cienīt, neaizskart oponenta personību u. c.). Var izmantot dažāda veida diskusijas: <i>saruna pie apaļā galda, paneldiskusija, 6x6 diskusija, punktētā diskusija</i> u. c.</p>
Eseja.	Skolotājs aicina skolēnus pēc noteiktas struktūras veidot rakstu darbu (pārspriedumu, domrakstu u. c.) par noteiktu tematu. Skolēni individuāli raksta, ievērojot noteikto darba struktūru un tematisko izklāsta veidu, izsakot savas domas, attieksmi.	Skolēna radošas pašizpaušmes apliecinājums rakstos par literāru tematu. Galvenā pamatprasība: atklāt savu (lasītāja) vērtīborientāciju, izmantojot tēlainas izteiksmes līdzekļus un ētiski estētiskus spriedumus.

Vispārdidaktiskās metodes	Skaidrojums (skolotāja un skolēna sadarbība)	Literatūras apguves metodes un paņēmieni
Lomu spēle.	Skolotājs mutvārdos vai rakstveidā piedāvā skolēniem mācību situācijas aprakstu (to iespējams atveidot lomās). Skolēni iejūtas atveidojamās lomās atbilstoši uzdevumam. Pārējie var vērot, pierakstīt un vērtēt, lai pēc situācijas izspēlēšanas piedalītos diskusijā.	Palīdz saprast daiļdarba personu (liriskā varoņa) raksturu, viņa rīcības motīvus. Lomas var iedalīt skolotājs un dot detalizētu informāciju par situāciju, taču arī skolēni var izvēlēties situāciju un lomu. Skolēniem jāanalizē vides iezīmes, lai pēc iespējas precīzāk atveidotu situāciju. Atbilstoši spēles noteikumiem skolēni pa vienam vai grupās veic spēles darbības. Noslēgumā tiek izvērtētas veiksmes, neveiksmes, kā arī spēles norises kvalitāte.
Pētījums (skolēnu pētnieciskā darbība).	Skolotājs vai pats skolēns formulē problēmu vai jautājumu, kas jāizpēta, lietojot zinātniskās izziņas metodes. Skolēns patstāvīgi vāc informāciju, veic eksperimentu, pieraksta rezultātus, apkopo informāciju, izklāsta pētījuma rezultātus (parasti rakstveidā).	Skolēni atrod nepieciešamo literatūru, lasa, pēta un uzraksta aprakstu vai pastāsta par veiktā pētījuma rezultātiem.
Prāta vētra.	Skolotājs (vai skolēni) izvirza jautājumu vai problēmu vai iepazīstina ar tematu. Skolēni izsaka iespējamās atbildes, idejas, būtiskus vārdus u.tml., uzmanīgi klausoties, papildinot, bet nekommentējot un nevērtējot citu idejas.	Literatūrteorētisku vai vērtīborientētu ideju ģenerēšana grupā. Piemēram, izteikt minējumus par to, kāds varētu būt bijis rakstnieka nolūks stāsta radīšanā. S.Kaldupes “Ziemeļzemes pasakas” varonis – jaunais puisis, vīlies mīlestībā, kļūst par atzītu meistar. Viņš izgatavo svečturus un sprauž tajos tikai zilas sveces. Latviešiem tā ir cerību krāsa. Strādājot grupās, izsaka katrs savas domas par to, uz ko sirmāis meistars cerēja.
Problēmu risināšana.	Skolotājs vai skolēns formulē problēmu vai jautājumu, uz kuru jārod atbilde. Skolēni precīzē problēmjautājumu, izdomā risinājuma plānu, īsteno to, izvērtē rezultātu, vai tas ir uzdotās problēmas atrisinājums un vai problēmu varētu risināt citādāk.	Literatūrai kā vārda mākslai atbilstošu problēmu saskatīšana un atbilžu meklēšana radošā, vērtējošā darbībā. Skolēns loģiskās un loģiski intuitīvās darbības ceļā izdara literatūrvēsturisku, vērtīborientētu vai citāda veida atklājumu pats sev. Mācību problēma tiek ietverta mācību uzdevumā.
Projektu metode.	Skolotājs palīdz skolēniem formulēt projekta mērķi, izveidot darba grupas, sniedz atbalstu projekta izveidē. Skolēni grupā formulē idejas un jautājumus, iegūst informāciju, pēta un risina problēmas, apkopo darba rezultātus un iepazīstina ar tiem pārējos skolēnus.	Skolēni ilgāka laika posmā grupā veic vairākpakāpju pētījumu, ar skolotāja konsultatīvu atbalstu skolēni izkopj patstāvīgā darba iemaņas un sociālās prasmes.
Radošā rakstīšana.	Skolēniem tiek dota iespēja izjust, ka var brīvi domāt un	Jaunrades darbu sagatavošana un prezentēšana: neliela apjoma

Vispārdidaktiskās metodes	Skaidrojums (skolotāja un skolēna sadarbība)	Literatūras apguves metodes un paņēmieni
	<p>fantazēt vai subjektīvi skaidrot kādu tematu (problēmu). Tā ir arī iespēja savus darbus prezentēt – uzdrīkstēšanās lasīt savus darbus klasē. Iespējams veidot klasē kopīgus izdevumus (grāmatu, žurnālu).</p>	<p>literārā darba sacerēšana atbilstoši autora paša izraudzītajam tematam un žanram. Piemēram, dzejoļa vai stāsta sacerēšana. Dzejas miniizlašu veidošana: sev tuvāko dzejoļu sakopošana izlasē ar paša uzrakstītu ievadu. Piemēram, miniizlase “Mans Kārlis Skalbe”.</p> <p>Lasītāja dienasgrāmata: lasītāja personiskās nostājas veidošanās dienasgrāmatā par lasīšanas laikā domāto un izjusto.</p> <p>Ziņojumi: literāro darbu notikumus uzraksta kā laikraksta ziņojumus, tā var būt arī laikraksta pirmā lappuse ar vairākiem paziņojumiem par galveno notikumu (kā to uztver tēli un lasītāji).</p> <p>Stāstījums citā personā: literārā darba notikumus pārstāsta no cita redzes viedokļa, nekā izvēlēties autors: blakus personas, pirmā persona, trešā persona. Piemēram, A.Sakses pasaku “Kā zaķis brauca uz Rīgu pēc skābu kāpostu sēklām” skolēni stāsta 1.personā. Pārstāsta dažādās noskaņās. Tā ir spēle ar tekstu, parasti uzsvars vērsts uz stila un valodas izvēli.</p> <p>Iejušanās tēlu domās: iekšējā monologa sacerēšana tēlam kādā kritiskā brīdī vai dialoga laikā. Tas rosina skolēnus izprast un izjust tēlu domas un pārdzīvot jūtas, tēlu savstarpējās attiecības.</p>
Saruna (mācību dialogs).	Skolotājs vai skolēns uzdod jautājumus un vada sarunu, izmantojot saņemtās atbildes. Pārējie iesaistās sarunā atbilstoši noteikumiem.	Sapratnes nodrošināšana. Tās ir garas, izsmeļošas sarunas, lai gūtu atziņas par sevi, izprastu savu attieksmi pret kādu tematu. Skolotājs vai skolēni vienojas par tematu, ko iztirzā sarunas gaitā, un formulē mācību uzdevumus/problēmas, piemēram, izsaka pieņēmumus par autora nolūku, tā īstenojumu daiļdarbā. Skolēni dalās savās zināšanās un cenšas iesaistīt arī pretrunīgas atziņas. Dialoga partneri formulē dialoga rezultātus un pievērš uzmanību arī tām zināšanām, kuras uzskata par nepietiekamām. (Domu apmaiņa par izlasīto

Vispārdidaktiskās metodes	Skaidrojums (skolotāja un skolēna sadarbība)	Literatūras apguves metodes un paņēmieni
		daiļdarbu.)
Situācijas analīze.	Skolotājs vai skolēns piedāvā skolēniem reālas situācijas aprakstu un aicina atbildēt uz jautājumu vai jautājumiem par šo situāciju. Skolēni pārrunā (dažkārt arī novēro), analizē, pieraksta, secina, veido kopsavilkumu vai ieteikumus.	<p>Situāciju radīšana un izspēle. Vairākpakāpju sadarbība ar tēlaini emocionālu, problēmisku ievirzi: literārās situācijas mērķtiecīga izvēle; daiļdarba fragmenta atsauksana atmiņā vai nolasīšana; problēmas izvirzīšana un risināšana (inscenēšana, māksliniecisks stāstījums, komentārs, domu apmaiņa, analīze). Piemēram, Sūnciemieši Baltajās mājās.</p> <p>1. variants. Skolēniem jānosaka, kāpēc rakstnieks liek trīs tālajiem braucējiem nonākt Baltajā mājā. Kādi papildu dati nepieciešami, lai gūtu sapratni par apstākļiem?</p> <p>2. variants. Skolēni ir iepazinuši situāciju, un viņiem ir jāprognozē, kas varētu notikt tālāk (būtiskais – analizēt iepriekš notikušo un paredzēt turpmāko).</p> <p>3. variants. Skolēniem jāatveido galvenās lomas, izmantojot informāciju par kādu notikumu.</p>
Spēles.	Skolotājs ir sagatavojis tēmai vai konkrētajai stundai tematiski atbilstošu galda vai kustību spēli un iepazīstina skolēnus ar tās noteikumiem. Skolēni iesaistās spēlē. Spēles sagatavošanu pēc skolotāja norādījumiem var veikt arī skolēni.	<p>Plašākā skatījumā nepiespiesta darbība, kas saistīta ar pārtapšanu. Ietver arī rotaļu darbību, inscenēšanu, dramatisēšanu.</p> <p>Inscenēšana: izteiksmīgi (ar valodas, žestu, mīmikas palīdzību), tēlaini emocionālā veidā iejūtas daiļdarba situācijā, tēlos, dialogos.</p> <p>Dramatisēšana: pārrada daiļdarba tekstu, saglabājot vai mainot tā intonāciju, galveno noskaņu; iesaistās iestudēšanā, izmantojot doto informāciju, saturu, sižetu, atveidojot lomas atbilstoši sižeta saturam.</p>
Stāstījums (izklāsts, lekcija).	Skolotājs vai skolēns izklāsta kāda temata saturu, tas var būt kādu ideju, viedokļu, faktu, teoriju vai notikumu izklāsts. Skolēni klausās, veido pierakstus atbilstoši uzdevumam,	Māksliniecisks stāstījums: tēlaini emocionāls stāstījums, izmantojot mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus. Piemēram, skolēniem ir uzdevums izveidot stāstījumu par rakstnieka

Vispārīdaktiskās metodes	Skaidrojums (skolotāja un skolēna sadarbība)	Literatūras apguves metodes un paņēmieni
	izvirza jautājumus.	<p>tēlojumu, saglabājot autora vai liekot lietā lasītāja paša izvēlētos izteiksmes līdzekļus. Māksliniecisks stāstījums ir mākslinieciskas analīzes sastāvdaļa. Tas rada iespējas saistīt intelektuālus spriedumus ar tēlaini emocionālu attieksmi pret stāstījuma objektu. Māksliniecisks stāstījums sagatavo esejiskai apcerei.</p> <p>Skolas lekcija: izskaidrojoši ilustratīva vai problēmiska rakstura izklāsts, kurā skolotājs iesaista arī skolēnus. Piemēram, Aspazijas biogrāfiskā portreta iezīmes viņas bērnības atmiņu grāmatā “Zila debess zelta mākoņos”.</p>
Vingrinājumi.	Skolotājs uzdod, un skolēni atkārto vairāk vai mazāk vienvēidīgas darbības.	<p>Pēc skolotāja aicinājuma skolēni veic reproduktīvas darbības, izmanto zināšanas pēc parauga, veido prasmes. Saista reproduktīvo un radošo darbību, sākotnēji apgūst tekstveides, problēmuzdevumu risināšanas pieredzi, mācās radīt ar vārdu.</p> <p>Darbības piemēri. Literāro tēlu raksturošanas vingrinājumi (reproduktīvās un radošās darbības saistīšana). Vingrināšanās lasīt daiļdarba tekstu ar intonācijas izjūtu. Izvērtas atbildes sagatavošana uz izvirzīto jautājumu.</p>
Vizualizēšana.	Skolotājs vai skolēni izmanto vai izveido patstāvīgi dažādus simboliskus uzskates līdzekļus – domu kartes, shēmas, diagrammas, tabulas, plānus, kartes, zīmējumus u. c. (Simboliskie uzskates līdzekļi ir īstenības objektu attēli ar vārdu, simbolu un krāsu palīdzību.)	<p>Ilustrāciju aplūkošana un zīmēšana: radniecīgu mākslu savstarpējas iedarbības atklāšme praktiskā darbībā. Piemēram, noskaidrot, kā daiļdarba ilustrācijas palīdz atklāt autora ieceri; veidot ilustrāciju kādam daiļdarba fragmentam un komentēt savu ieceri. Skolēni var iedomāties, ka viņi ir ilustratori, kam jāizgatavo teksta ilustrācijas (galvenais – ilustrāciju saskaņotība ar tekstu).</p> <p>Kartes veidošana: lasītais tiek konkretizēts, skolēni tiek ierosināti “izsekot” notikumiem – var zīmēt ceļojumus vai kādu noteiktu vidi: celtni, ielu u.tml. Tās var būt kartes ar vietu citātiem, ilustrācijām, notikumiem, kuru savstarpējās attiecības kļūst redzamas telpā.</p> <p>Kino un video materiālu iepazīšana un veidošana: īpaša veida sadarbība, kurā tās dalībnieki attīsta savas spējas radīt ar vārdu</p>

Vispārdidaktiskās metodes	Skaidrojums (skolotāja un skolēna sadarbība)	Literatūras apguves metodes un paņēmieni
		un attēlu. Skolēns gūst iespēju lasāmo tekstu skatīt no citas perspektīvas. Piemēram, top zīmējumu virkne, kas parāda, kā kamera (kameru leņķi, tuvskati, tālskati utt.) attēlotu kādu notikumu vai grāmatas fragmentu. Pēc rakstnieka darba motīviem uzņemtas filmas skatīšanās.

Mācību satura apguvei izmantojamie mācību līdzekļi

Mācību literatūra

Mācību procesā izmanto IZM ISEC apstiprinātas mācību grāmatas vai mācību līdzekļu komplektus, kas publicēti izdevumā “Ieteicamā mācību literatūra vispārīgajām mācību iestādēm” (no 2000.); enciklopēdijas un citu uzzīņu literatūru, kurā ietverta literatūras mācībām noderīga informācija.

Metodiskie līdzekļi

Mākslas darbu reprodukcijas, videomateriāli ar mākslas filmām un teātra izrādēm, citu informāciju, kurā ietverta literatūras mācībām noderīga informācija, mūzikas ieraksti.

Mācību tehniskie līdzekļi

Kodoskops, mūzikas atskaņotājs, televizors un videoprojektors.

LITERATŪRA 4.–9. KLASEI
Mācību priekšmeta programmas paraugs
(1. variants)
Atbildīgā par izdevumu – A. Skalberga
Mācību priekšmetu programmas paraugu
aizliegts izmantot komercdarbībai!
© Izglītības satura un eksaminācijas centrs
Rīga

Ar labojumiem 2010.gada septembrī